

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ
В ТЕСТОВИХ ЗАВДАННЯХ

Навчальний посібник

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Наливайко Л.Р.

Дніпропетровськ
2014

УДК 340.13
ББК 67.02
Т 33

Рецензенти:

- Бостан С. К.** – професор кафедри теорії і історії держави і права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, доктор юридичних наук, професор;
- Соколенко О. Л.** – завідувач кафедри адміністративного та кримінального права юридичного факультету Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор юридичних наук, професор

Укладачі:

- Наливайко Л. Р.** – завідувач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
- Беляєва М. В.** – доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
- Чепік-Трегубенко О. С.** – викладач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

***Рекомендовано до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(Протокол № 7 від 27.03.2014 року)***

Наливайко Л. Р., Беляєва М. В., Чепік-Трегубенко О.С.

Т 33 Теорія і практика правозастосування в тестових завданнях : навчальний посібник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. Р. Наливайко. – Дніпропетровськ : ДДУВС, 2014. – 127 с.

Навчальний посібник розрахований на студентів, слухачів і курсантів різних навчальних закладів, викладачів, науковців, державних службовців, політиків, усіх, хто цікавиться сучасною проблематикою юридичної науки, в тому числі теорією і практикою правозастосування.

ББК 67.02

© Наливайко Л. Р., Беляєва М. В., Чепік-Трегубенко О.С., 2014

© ДДУВС, 2014

ЗМІСТ

ВІД АВТОРІВ	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	5
ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ:	6
ТЕМА 1. ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ – ОСОБЛИВА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА	15
ТЕМА 2. СТАДІЇ ПРАВОЗАСТОСОВНОГО ПРОЦЕСУ	28
ТЕМА 3. АКТИ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ПРАВА.....	38
ТЕМА 4. ДІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ЧАСІ, ПРОСТОРІ ТА ЗА КОЛОМ ОСІБ.....	49
ТЕМА 5. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА.....	64
ТЕМА 6. КОЛІЗІЇ НОРМ ПРАВА	84
ТЕМА 7. ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ.....	98
ТЕМА 8. ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА.....	111
ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ.....	125

ВІД АВТОРІВ

Навчальний посібник «Теорія і практика правозастосування в тестових завданнях» підготовлено відповідно до тематичного плану та програми навчальної дисципліни, які відповідають встановленим освітнім вимогам, що необхідні при підготовці фахівців за спеціальністю «Правознавство».

Навчальна дисципліна «Теорія і практика правозастосування» викладається слухачам магістратури Навчально-наукового інституту права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ протягом семестру, що є запорукою глибокого та систематизованого вивчення цієї галузі знань.

Навчальна дисципліна «Теорія і практика правозастосування» є юридичною дисципліною, що посідає важливе місце в системі підготовки майбутніх фахівців-юристів. Правильне застосування норм права вимагає юридичних знань, великого досвіду, послідовних логічних дій при розгляді справ. Правозастосування потрібне в тих випадках, коли юридична норма не може бути реалізована без владного сприяння органів держави. Практична спрямованість теорії і практики правозастосування зумовлюється її безпосередньо прикладним характером, адже майже всі службові обов'язки юристів зосереджуються на застосуванні юридичних норм або на його забезпеченні. Теорія і практика правозастосування є невід'ємним елементом правової науки та має парадигмальний, базовий характер.

У посібнику містяться тестові завдання, які розміщені у восьми темах відповідно до програми базового курсу. Всі тестові завдання подано з варіантами відповідей, де правильною є лише одна. Тестові завдання можуть бути використані для перевірки знань студентів, слухачів, курсантів при таких формах контролю, як поточний, модульний, а також як один із варіантів екзаменаційних завдань з курсу «Теорія і практика правозастосування».

Навчальне видання містить детальний опис змісту кожної теми навчальної дисципліни; ключові поняття та тестові завдання до тем навчальної дисципліни; перелік як основної літератури, так і спеціалізованої та нормативно-правових актів із внесеними змінами та доповненнями до кожної теми. Посібник рекомендовано використовувати під час підготовки до семінарських занять та для самостійного вивчення дисципліни «Теорія і практика правозастосування».

Навчальний посібник «Теорія і практика правозастосування в тестових завданнях» підготовлено на основі Конституції, законів та інших нормативно-правових актів України, навчальних посібників, підручників, енциклопедичних видань, іншої додаткової літератури. Навчальне видання розраховане на студентів, слухачів і курсантів різних навчальних закладів, викладачів, науковців, державних службовців, політиків, усіх, хто цікавиться сучасною проблематикою юридичної науки, в тому числі теорією і практикою правозастосування.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва теми	Всього годин	Кількість годин, відведених на:			
			Лекції	Семінарські заняття	с/р, індр	Форми підсумкового контролю
	Всього	90	18	16	54	Іспит
1.	Правозастосування – особлива форма реалізації норм права	12	4	2	6	
2.	Стадії правозастосовного процесу	10	2	2	6	
3.	Акти застосування норм права	10	2	2	6	
4.	Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб	10	2	2	6	
5.	Тлумачення норм права	10	2	2	6	
6.	Колізії норм права	10	2	2	8	
7.	Прогалини у законодавстві	10	2	2	8	
8.	Юридична техніка	10	2	2	8	
	Модульний контроль	2				

ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ:

- Актуальні проблеми теорії держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін. ; за заг. ред. Є. О. Гіди. — К. : ФОРМ О. С. Ліпкан, 2010. — 260 с.
- Актуальные проблемы теории государства и права : учебное пособие для студентов высших учебных заведений / [М. М. Рассолов и др.] ; под ред. А. И. Бастрыкина. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2014. — 471 с.
- Антошкіна В. К. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України: проблеми теорії та практики : навч. посібник / В. К. Антошкіна, О. А. Мурзіна ; заг. ред. С. В. Петков. — Донецьк : Юго-Восток, 2009. — 252 с.
- Апт Л. Ф. Теория государства и права : учебник / [Л. Ф. Апт и др.] ; под ред. В. Н. Корнева. — М. : Российская акад. правосудия, 2013. — 558 с.
- Бабаева В. К. Теория государства и права : учебник / [В. К. Бабаев и др.] ; под ред. В. К. Бабаева. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юрайт, 2013. — 715 с.
- Бабкіна О. В. Теорія держави та права у схемах і визначеннях : навч. посіб. / О. В. Бабкіна, К. Г. Волинка. — К. : МАУП, 2004. — 144 с.
- Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська та ін. ; відп. ред. І. О. Голубовська. І. Ю. Штиченко. — К. : Київський університет, 2012. — 543 с.
- Баранов В. М. Преамбула нормативного правового акта (доктрина, практика, техника) : монографія / В. М. Баранов. — М. : Юрлитинформ, 2014. — 247 с.
- Беляєва О. М. Теория государства и права в схемах и определениях : учебное пособие / О. М. Беляєва. — 2-е изд., перераб. и доп. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014. — 311 с.
- Беляєва О. М. Теория государства и права в схемах: учебное пособие / О. М. Беляєва. — М. : Эксмо, 2009. — 96 с.
- Бережнов А. Г. Теория государства и права : учебник / [А. Г. Бережнов] ; под ред. М. Н. Марченко. — 6-е изд. — М. : Зерцало-М, 2013. — 708 с.
- Блажеев В. В. Основы права : учебное пособие / [В. В. Блажеев и др.] ; под ред. В. В. Блажеева. — М. : Проспект, 2013. — 384 с.
- Бойкова М. А. Діалектична методологія ефективного державотворення і прогнозування розвитку країни : монографія / М. А. Бойкова, О. Ф. Омельченко. — К. : К.І.С., 2011. — 128 с.
- Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики : [монографія] / С. К. Бостан. — Запоріжжя : Дике поле, 2005. — 540 с.
- Братановский С. Н. Теория государства и права : курс лекций / С. Н. Братановский, Я. Р. Джамбалаев, А. Е. Епифанов. — М. : Юнити,

2013. — 214 с.
- Бриль К. І. Правозастосовний акт як особливий вид індивідуальних правових актів : монографія / К. І. Бриль ; за ред. А. М. Подоляки. — К. : МП Леся, 2012. — 191 с.
  - Васильєв А. С. Теорія права і держави : підручник / А. С. Васильєв, І. В. Борщевський, В. В. Іванов, І. С. Канзафарова, Р. С. Притченко, В. І. Труба — Х. : Одісей, 2007. — 447 с.
  - Ведерніков Ю. А. Теорія держави та права: навч. посібник / Ю. А. Ведерніков, А. В. Папірна. — К. : Знання, 2008. — 333 с.
  - Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. — К. : Юридична думка, 2007. — 992 с.
  - Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я / за ред. Ю. С. Шемшученка. — 2-е вид., переробл. і допов. — К. : Юридична думка, 2012. — 1017 с.
  - Венгеро́в А. Б. Теория государства и права : учебник / А. Б. Венгеро́в. — 10-е изд., стер. — М. : Омега-Л, 2014. — 607 с.
  - Власов В. И. Теория государства и права : учебное пособие / В. И. Власов, Г. Б. Власова, С. В. Денисенко. — 3-е изд., перераб. и доп. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014 — 332 с.
  - Воронцов Г. А. Теория государства и права : краткий курс : за три дня до экзамена / Г. А. Воронцов. — 5-е изд. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014. — 158 с.
  - Головатий С. Верховенство права : [монографія] : в 3 кн. / С. Головатий. — кн. 3 : Український досвід. — К. : Фенікс, 2006. — 1747 с.
  - Головченко В. В. Правозастосування і захист прав людини в суверенній Україні : [монографія] / В. В. Головченко, О. В. Головченко. — Чернігів : Лозовий В. М., 2012. — 327 с.
  - Гринюк Р. Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація : монографія / Р. Ф. Гринюк. — К. : Ін Юре, 2004. — 386 с.
  - Гриценко М. В. Теория государства и права : учебник / М. В. Гриценко, Н. И. Летушева. — 7-е изд., перераб. — М. : Академия, 2013. — 220 с.
  - Гришко О. М. Теорія держави і права : практикум / О. М. Гришко, В. І. Риндюк, Ю. М. Рижук ; за заг. ред. Ф. П. Шульженка. — К. : КНЕУ, 2013. — 308 с.
  - Гуков А. С. Теория государства и права в схемах и определениях : учебное пособие / А. С. Гуков. — М. : Финансовый ун-т, 2013. — 110 с.
  - Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії : монографія / І. О. Кресіна, О. В. Скрипнюк, А. А. Коваленко, Є. В. Перегуда, О. М. Стойко та ін. ; за ред. І. О. Кресіної. — К. : Логос, 2007. — 314 с.
  - Дорский Г. Ю. Теория государства и права : курс лекций / [Г. Ю. Дорский и др. ; под общ. ред. С. Л. Сергевнина, П. А. Оля]. — СПб. : ИПЦ СЗИУ РАНХиГС, 2013. — 431 с.
  - Дудченко О. С. Теорія держави і права : навч.-метод. посіб. /

- О. С. Дудченко. — Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. — 99 с.
- Жинкин С. А. Теория государства и права : конспект лекций / С. А. Жинкин. — 17-е изд. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2013. — 218 с.
  - Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. М. В. Цвік, О. В. Петришин. — Х. : Право, 2011. — 584 с.
  - Загальна теорія держави та права : навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков, В. П. Пастухов, О. Д. Тихомиров ; Ред. : В. В. Копейчиков. — Вид. стереотип. — К. : Юрінком Інтер, 2001. — 317 с.
  - Загальна теорія держави та права : навч. посіб. / В. В. Лемак. — Ужгород : ПП Медіум, 2003. — 251 с.
  - Загальна теорія держави та права : навч. посіб. / Р. А. Калюжний, С. М. Тимченко, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша. — К. : Паливода А. В., 2007. — 296 с.
  - Загальна теорія держави та права : навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою) / Л. А. Луць. — К. : Атіка, 2013. — 412 с.
  - Зайчук О. В. Теорія держави та права. Академічний курс : підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 688 с.
  - Законність: теоретико-правові проблеми дослідження та впровадження : монографія / ред. : О. В. Зайчук ; С. В. Бобровник. — К. : ЮСТІНІАН, 2004. — 211 с.
  - Зыков С. В. Актуальные проблемы правовой теории государства : учебное пособие / [С. В. Зыкова и др.] ; под ред. В. П. Малахова, А. И. Клименко. — М. : ЮНИТИ, 2013. — 181 с.
  - Камінська Н. В. Словник міжнародно-правових термінів / Н. В. Камінська. — К. : КУТЕП, 2013. — 150 с.
  - Кармаліта М. В. Теорія держави : навч. посіб. / М. В. Кармаліта, А. В. Старостюк. — Ірпінь : [б. в.], 2013. — 152 с.
  - Карпунов В. М. Теорія держави та права : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. М. Карпунов. — 2-е вид. — Луганськ : РВВ ЛАВС, 2005. — 208 с.
  - Кельман М. С. Загальна теорія держави та права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. — К. : Кондор, 2006. — 477 с.
  - Кириченко В. М. Теорія держави та права : модульний курс / В. М. Кириченко, О. М. Куракін. — К. : ЦУЛ, 2010. — 264 с.
  - Комаров С. А. Общая теория государства и права : ученик / С. А. Комаров. — 7-е изд. — СПб. : Питер, 2008. — 512 с.
  - Копейчиков В. В. Загальна теорія держави та права : навч. посібник / В. В. Копейчиков, А. М. Колодій, С. Л. Лисенков та ін. — К. : Юрінком Інтер, 2000. — 320 с.
  - Копиленко О. Л. Загальна теорія держави та права (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції) : навч. посіб. / О. Л. Копиленко, О. В. Зайчук, А. П. Засць, В. С. Журавський та ін. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 400 с.
  - Коталейчук С. П. Теорія держави та права : навч. посіб. для підготов. до

- держ. іспитів / С. П. Коталейчук. — К. : КНТ, 2009. — 320 с.
- Котюк В. О. Загальна теорія держави та права : навч. посіб. / В. О. Котюк. — К. : Атіка, 2005. — 592 с.
  - Кудрявцев Ю. А. Государственные режимы / Ю. А. Кудрявцев. — СПб. : Юридический центр-Пресс, 2012. — 540 с.
  - Кузнецов И. А. Основы теории права и государства : учебное пособие / И. А. Кузнецов. — Волгоград : Волгоградского фил. ФГОБУ ВПО РАНХиГС, 2013. — 291 с.
  - Кузнецов И. А. Теория государства и права : учебник / И. А. Кузнецов. — 4-е изд., доп. и перераб. — Волгоград : Волгоградского фил. ФГОБУ ВПО РАНХиГС, 2013. — 319 с.
  - Кузько А. В. Теория государства и права : учебно-методическое пособие : [для студентов юридических факультетов] / А. В. Кузько. — Брянск : Ладомир, 2013. — 199 с.
  - Кузьмін С. А. Теорія держави та права в питаннях і відповідях : посібник / С. А. Кузьмін, Д. М. Карпенко. — К. : Паливода А. В., 2010. — 128 с.
  - Кулапов В. Л. Теория государства и права : учебник / В. Л. Кулапов. — М. : КноРус, 2014. — 380 с.
  - Лившиц Р. З. Теория права : учебник / Р. З. Лившиц. — 2-е изд. — М. : БЕК, 2001. — 224 с.
  - Лук'янов Д. В. Теорія держави і права : посіб. для підготов. до держ. іспитів / [Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк, Г. О. Христова] ; за заг. ред. О. В. Петришина. — Х. : Право, 2012. — 190 с.
  - Лушников А. М. Теория государства и права : базовый курс : учебное пособие / А. М. Лушников. — М. : Юрлитинформ, 2013. — 270 с.
  - Малахов В. П. Общая теория права и государства. К проблеме правопонимания : учебное пособие / В. П. Малахов. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. — 143 с.
  - Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навчальний посібник / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк; за заг. ред. Б. В. Малишев. — К. : РЕФЕРАТ. — 2010. — 260 с.
  - Малько А. В. Теория государства и права : учебник / [А. В. Малько и др.] ; отв. ред. А. В. Малько. — 4-е изд., стер. — М. : КиноРус, 2014. — 400 с.
  - Малько А. В. Теория государства и права : учебник для средних специальных учебных заведений / А. В. Малько, В. В. Нырков, К. В. Шундигов. — М. : Норма, 2013. — 431 с.
  - Малько А. В. Теория государства и права : элементарный курс / А. В. Малько, В. В. Нырков, К. В. Шундигов. — 4-е изд., стер. — М. : КиноРус, 2013. — 239 с.
  - Малько А. В. Теория государства и права в вопросах и ответах : [учебно-методическое пособие] / А. В. Малько. — 5-е изд. — М. : Дело, 2014. — 350 с.
  - Манько Д. В. Юридична техніка й технології : навч.-метод. посіб. / Д. В. Манько. — Херсон : Олді-плюс, 2013. — 202 с.

- Марченко М. Н. Теория государства и права : схемы с комментариями : учебное пособие / М. Н. Марченко, Е. М. Дерябина. — М. : Проспект, 2014. — 198 с.
- Марченко М. Н. Теория государства и права : учебник / М. Н. Марченко. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Проспект, 2013. — 636 с.
- Марченко М. Н. Теория государства и права : учебник для бакалавров / М. Н. Марченко, Е. М. Дерябина. — М. : Проспект, 2014. — 432 с.
- Марченко М. Н. Теория государства и права в вопросах и ответах : учебное пособие / М. Н. Марченко. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Проспект, 2014. — 239 с.
- Марчук В. М. Теорія держави і права : навч. посіб. / В. М. Марчук, О. В. Корольков. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. — 415 с.
- Матузов Н. И. Теория государства и права : [учебник] / Н. И. Матузов, А. В. Малько. — 4-е изд., испр. и доп. — М. : Дело, 2014. — 525 с.
- Мелехин В. А. Теория государства и права: учебник / В. А. Мелехин. — М. : Маркет ДС, 2007. — 640 с.
- Мониторинг правоприменения в Российской Федерации : учебное пособие для студ. высших учебных заведений / [М. М. Рассолов и др.] ; под ред. М. М. Рассолова. — М. : ЮНИТИ, 2013. — 239 с.
- Морозова Л. А. Теория государства и права : учебник / Л. А. Морозова. — 5-е изд., перераб. и доп. — М. : Норма, 2013. — 663 с.
- Москалюк О. В. Подолання колізій між нормами права рівної юридичної сили : монографія / О. В. Москалюк. — К. : Дакор, 2013. — 213 с.
- Мухаев Р. Т. Теория государства и права : учебник / Р. Т. Мухаев. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юрайт, 2014. — 584 с.
- Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л. Р. Наливайко. — Х. : Право, 2009. — 600 с.
- Настасяк І. Ю. Тлумачення правових норм : навч. посіб. / І. Ю. Настасяк. — Л. : [ЛьвДУВС], 2010. — 335 с.
- Новик М. К. Теорія держави та права : практикум / М. К. Новик, В. А. Новик. — Житомир : Полісся, 2004. — 213 с.
- Новітнє вчення про тлумачення правових актів : навч. посіб. / В. Г. Ротань та ін. ; відп. ред. В. Г. Ротань. — Х. : Право, 2013. — 751 с.
- Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах / Отв. ред. М. Н. Марченко. — Т.1. — М. : Зерцало, 2002. — 528 с.
- Осауленко О. І. Загальна теорія держави та права : навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. І. Осауленко. — К. : Істина, 2007. — 336 с.
- Павлишин О. В. Оптимізація правозастосовчої діяльності: теоретико-правові та логіко-філософські засади : навч. посіб. / О. В. Павлишин. — К. : [б.в.], 2008. — 123 с.
- Паліюк В. П. Застосування судами України Конвенції про захист прав людини та основних свобод : навч. посіб. / В. П. Паліюк. — К. : Фенікс, 2004. — 263 с.
- Пендюра М. М. Теорія держави і права : навч. посіб. / М. М. Пендюра. —

- К. : О. С. Ліпкан, 2013. — 302 с.
- Перевалов В. Д. Теория государства и права : учебник / В. Д. Перевалов. — 3-е изд., испр. и доп. — М. : Юрайт, 2013. — 428 с.
  - Письменицький А. А. Теорія держави та права : навч. посіб. / А. А. Письменицький, Д. В. Слинко, А. С. Спаський. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. — 242 с.
  - Пихтін М. П. Теорія держави та права : термінол. слов. / М. П. Пихтін, В. В. Галуцько, М. М. Новіков, М. М. Новікова та ін. — Херсон : Харк. нац. ун-т внутр. справ, Херсон. юрид. ін-т, 2011. — 262 с.
  - Подорожна Т. С. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції : монографія / Т. С. Подорожна. — Л. : ПАІС, 2009. — 195 с.
  - Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності : монографія / Оніщенко Н. М. та ін. ; за заг. ред. Ю. Л. Бошицького. — К. : Кондор, 2012. — 614 с.
  - Правові системи сучасності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Ю. С. Шемшученка. — К. : Юридична думка, 2012. — 490 с.
  - Протасов В. Н. Теория государства и права : учебник / В. Н. Протасов. — М. : Юрайт, 2014. — 494 с.
  - Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. / П. М. Рабінович. — 5-те вид., зі змінами. — К. : Атіка, 2001. — 176 с.
  - Радько Т. Н. Теория государства и права : учебник / Т. Н. Радько, В. В. Лазарев, Л. А. Морозова. — М. : Проспект, 2014. — 562 с.
  - Радько Т. Н. Теория государства и права в схемах и определениях : учебное пособие / Т. Н. Радько. — М. : Проспект, 2014. — 175 с.
  - Радько Т. Н. Хрестоматия по теории государства и права / под общей ред. И. И. Лизиковой. — 2-е изд. — М. : Проспект, 2009. — 720 с.
  - Рассказов Л. П. Теория государства и права : учебник / Л. П. Рассказов. — 6-е изд. — М. : РИОР, 2014. — 473 с.
  - Рассолов М. М. Актуальные проблемы теории государства и права : учебное пособие / [М. М. Рассолов и др.] ; под ред. А. И. Бастрыкина. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2014. — 471 с.
  - Романенкова Е. Н. Теория государства и права : конспект лекций : [учебное пособие] / Е. Н. Романенкова. — М. : Проспект, 2014. — 94 с.
  - Рудик П. А. Основи теорії держави : навч. посіб. / П. А. Рудик. — К. : Алерта, 2013. — 206 с.
  - Смоленский М. Б. Теория государства и права : ученик / М. Б. Смоленский. — М. : ИНФРА-М, 2013. — 270 с.
  - Сидоренко М. Й. Теорія держави і права (курс лекцій) : навч. посіб. / М. Й. Сидоренко. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К. : Ун-т «Україна», 2013. — 197 с.
  - Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник / О. Ф. Скакун. — 4-те вид., допов. і переробл. — К. : Правова єдність, 2013. — 524 с.
  - Скірський І. В. Теорія держави та права : навч. посіб. / І. В. Скірський. — Вінниця : [Б. В.], 2006. — 292 с.

- Сліденко І. Д. Тлумачення конституції: питання теорії і практики в контексті світового досвіду / І. Д. Сліденко. — О. : Фенікс, 2003. — 234 с.
- Словник юридичних термінів і понять : навч. посіб. / [В. Г. Гончаренко та ін.] ; за ред. В. Г. Гончаренка та З. В. Ромовської. — К. : Юстініан, 2013. — 597 с.
- Старостюк А. В. Застосування норм права : навч. посібник / А. В. Старостюк. — Ірпінь : [б.в.], 2007. — 137 с.
- Субботін В. М. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. М. Субботін, О. В. Філонов, Л. М. Князькова, І. Я. Тодоров. — К. : Знання, 2005. — 327 с.
- Сухонос В. В. Теорія держави та права : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Сухонос. — Суми : Ун-ка кн., 2005. — 536 с.
- Теория государства и права : курс лекций / С. Н. Братановский, Я. Р. Джамбалаев, А. Е. Епифанов. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. — 214 с.
- Теория государства и права : учебник / А. Б. Венгеро́в. — 10-е изд., стер. — М. : Омега, 2014. — 607 с.
- Теория государства и права : учебник / В. К. Бабаев и др. ; под ред. В. К. Бабаева. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юрайт, 2013. — 715 с.
- Теория государства и права : учебник / Л. Ф. Апт и др. ; под ред. В. Н. Корнева. — М. : Российская акад. правосудия, 2013. — 558 с.
- Теория государства и права : учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. — 4-е изд., испр. и доп. — М. : Дело, 2014 — 525 с.
- Теория государства и права : учебник для вузов / Под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. — 2-е изд. — М. : ИНФРА М-НОРМА, 2002. — 616 с.
- Теория государства и права : учебник для студентов вузов / [А. В. Малько и др.] ; отв. ред. А. В. Малько. — 4-е изд. — М. : КноРус, 2014 — 400 с.
- Теория государства и права : учебное пособие / А. М. Лушников. — Ярославль : Акад. МУБиНТ, 2012. — 239 с.
- Теория государства и права : учебное пособие / В. И. Власов, Г. Б. Власова, С. В. Денисенко. — 3-е изд., перераб. и доп. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014. — 332 с.
- Теория государства и права : учебное пособие для курсантов и слушателей / [В. П. Балан и др.]. — Воронеж : Науч. кн., 2012. — 217 с.
- Теория государства и права в вопросах и ответах : учебное пособие / М. Н. Марченко. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Проспект, 2014. — 239 с.
- Теория государства и права в вопросах и ответах : учебно-методическое пособие / А. В. Малько. — 5-е изд. — М. : Дело, 2014. — 350 с.
- Теория государства и права в схемах и определениях : учебное пособие / О. М. Беляева. — 2-е изд., перераб. и доп. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014. — 311 с.
- Теория государства и права: краткий курс : за три дня до экзамена / Г. А. Воронцов. — 5-е изд. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014. — 158 с.
- Теория государства и права: схемы с комментариями : учебное пособие /

- М. Н. Марченко, Е. М. Дерябина. — М. : Проспект, 2014. — 198 с.
- Теория государства и права: учебник для студентов высших учебных заведений / Л. П. Рассказов — М. : РИОР, 2014. — 400 с.
  - Теория права и государства : материалы для подготовки к тестированию и устному ответу на экзамене : учебное пособие / А. В. Бориев. — Нальчик : Тетраграф, 2013. — 354 с.
  - Теорія держави і права : навч. посіб. / [С. К. Бостан та ін.]. — К. : Академія, 2013. — 346 с.
  - Теорія держави і права : навч. посіб. для підготовки до державних іспитів / О. В. Петришин; за заг. ред. О. В. Петришина. — 2-ге вид., зі змінами й допов. — К. : Прецедент, 2014. — 208 с.
  - Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин та ін. ; за ред. О. В. Петришина. — Х. : Право, 2014. — 366 с.
  - Теорія держави і права : посіб. для підготов. до держ. іспитів / Д. В. Лук'янов та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. — Х. : Право, 2013. — 202 с.
  - Теорія держави та права (для підготовки до державного іспиту) : навч. посіб. / Л. П. Самофалов, А. В. Старостюк, О. В. Чернецька, В. С. Шилінгов. — Ірпінь : Держ. податк. адмін. України, Нац. ун-т держ. податк. служби України, 2007. — 198 с.
  - Теорія держави та права : навч. посіб. / О. М. Головка [та ін.] ; за заг. ред. І. М. Погрібного. — Х. : ХНУВС, 2010. — 277 с.
  - Тихомиров Ю. А. Правоприменение: теория и практика : монография / Н. Т. Вишневская [и др.] ; отв. ред. Ю. А. Тихомиров. — М. : Формула права, 2008. — 431 с.
  - Тлумачення та застосування конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України / М. В. Мазур [и др.]. — Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. — 600 с.
  - Тодика Ю. М. Конституційні засади формування правової культури : монографія / Ю. М. Тодика — Х. : РАЙДЕР, 2001. — 160 с.
  - Хахуліна К. С. Теорія держави та права в схемах та визначеннях : навч. посіб. / К. С. Хахуліна, В. А. Малига, І. В. Стаднік. — Донецьк : Донбас, 2011. — 340 с.
  - Хропанюк В. Н. Теория государства и права : учебник / В. Н. Хропанюк. — 3-е изд. — М. : ОМЕГА-Л, 2008. — 336 с.
  - Черданцев А. Ф. Теория государства и права : учебник для вузов / А. Ф. Черданцев. — М. : Юристъ, 2003. — 393 с.
  - Шестопалова Л. Теорія права та держави: навч. посібник / Л. Шестопалова. — К. : Паливода А. В., 2012. — 256 с.
  - Энциклопедический юридический словарь / [В. Н. Додонов и др.]. — 2-е изд. — М. : ИНФРА-М, 1999. — 367, [1] с.
  - Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 1 : А-Г. — 672 с.
  - Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін.

- К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1999. — Т. 2 : Д-Й. — 744 с.
- Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2001. — Т. 3 : К-М. — 792 с.
  - Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 4 : Н-П. — 720 с.
  - Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 5 : П-С. — 736 с.
  - Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 6 : Т-Я. — 768 с.
  - Юридичний енциклопедичний словник: в 6 т. / за заг. ред : Ю. С. Шемшученко. — К. : Юридична думка, 2012. — 1020 с.
  - Якушев А. В. Теория государства и права: лекции для подготовке к сдаче экзаменов / А. В. Якушев. — М. : А-Приор, 2007. — 192 с.
  - Ямбушев Ф. Ш. Теория государства и права : учебное пособие / Ф. Ш. Ямбушев, Н. Г. Тараканова. — 2-е изд., перераб. и доп. — Саранск : Принт-Издат, 2013. — 315 с.

ТЕМА 1. ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ – ОСОБЛИВА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА

Форми реалізації норм права: поняття та сутність. Критерії класифікації та види форм реалізації норм права. Використання, виконання, дотримання, застосування як форми реалізації норм права: загальна характеристика.

Поняття, сутність та ознаки правозастосування. Застосування норм права як специфічна форма його реалізації. Підстави застосування норм права: загальна характеристика. Юридичний зміст та фактичний зміст правозастосовної діяльності.

Функції застосування норм права: загальносоціальні (економічні, політичні, соціальні, духовні та ін.); юридичні (регулятивні, охоронні, захисні та ін.).

Ключові поняття:

правозастосування, застосування норм права, правозастосовна діяльність, ознаки застосування норм права, реалізація права, реалізація правових норм, форми реалізації правових норм, індивідуальна реалізація правових норм, колективна реалізація правових норм, ординарні (звичайні) форми реалізації правових норм, додержання, виконання, використання, юридичний зміст правозастосовної діяльності, фактичний зміст правозастосовної діяльності, регулятивна правозастосовна діяльність, правоохоронна правозастосовна діяльність, оперативно-виконавча діяльність, правосуддя, правоохоронна діяльність, стандартне правозастосування, ситуаційне правозастосування, функції правозастосовної діяльності, загальносоціальні функції правозастосовної діяльності, юридичні функції правозастосовної діяльності.

1. Правозастосування – це:

а) складна, послідовна діяльність, яка відбувається в декілька етапів, стадій і регламентується процедурними нормами, які встановлюють певний порядок правозастосування і забезпечують її логічну завершеність;

б) складна діяльність, яка відбувається в декілька етапів, регламентується нормами права, які встановлюють певний порядок поведінки і забезпечують її логічну завершеність;

в) діяльність, яка відбувається в декілька етапів, які встановлюють формально-обов'язковий порядок поведінки і забезпечують її логічну завершеність та регламентується законодавством;

г) складна, послідовна діяльність, що відбувається в декілька стадій, регламентується волевиявленням законодавця, яка встановлює порядок правотворення і забезпечує його логічну завершеність;

д) проста діяльність, що відбувається в декілька стадій, яка встановлює порядок застосування інструкцій установ, організацій.

2. Метою правозастосовної діяльності є:

- а) встановлення індивідуально-правових приписів;
- б) припинення шкідливих наслідків і покарання винної особи;
- в) видання законів;
- г) встановлення законності і правопорядку;
- д) усунення прогалин у праві.

3. Застосування норм права – це:

а) форма реалізації зобов'язуючих юридичних норм, яка полягає в активній поведінці суб'єктів, що здійснюється ними незалежно від їхнього власного бажання;

б) форма реалізації уповноважуючих правових норм, яка полягає в активній чи пасивній поведінці суб'єктів, що здійснюється ними за їхнім власним бажанням;

в) форма реалізації забороняючих юридичних норм, яка полягає у пасивній поведінці суб'єктів, утриманні від заборонених діянь;

г) державно-владна, організаційна діяльність компетентних органів держави й посадових осіб із реалізації правових норм відносно до конкретних життєвих випадків через винесення індивідуально-конкретних правових наказів;

д) інтерпретація змісту правової норми для інших осіб, тобто тлумачення, виражене ззовні вербально або документально та доступно для інших осіб.

4. Характерною рисою правозастосовної діяльності є:

- а) правозастосовна діяльність не здійснюється на основі норм права;
- б) відсутність спеціального суб'єкта правозастосування;
- в) правозастосовна діяльність немає кінцевого результату;
- г) правозастосовна діяльність немає чітко передбаченої законодавством процедури здійснення;
- д) державно-владний характер правозастосовної діяльності.

5. Передумова, що викликає необхідність правозастосування:

- а) потреба в систематизації нормативно-правових приписів;
- б) відсутність перешкод у здійсненні суб'єктивного права;
- в) потреба в створенні нормативно-правових приписів;
- г) потреба в зміні політичного курсу держави;
- д) усунення прогалин у праві.

6. До специфічних ознак застосування норм права відноситься:

- а) організуючий характер, оскільки створюються відповідні умови для більш повної реалізації правових норм;
- б) здійснення органами, що не наділені державно-владними повноваженнями;

- в) не має державно-владного характеру;
- г) порядок застосування права не регламентований спеціальними юридичними нормами;
- д) результати правозастосування не оформлюються юридичним актом.

7. Підставою застосування норм права не є:

- а) необхідність офіційного визнання певних юридичних фактів;
- б) визначення міри юридичної відповідальності;
- в) виникнення нових суспільних відносин, що потребують правового регулювання;
- г) неможливість виникнення прав і обов'язків конкретних осіб без державно-владної діяльності суб'єктів владних повноважень;
- д) існує необхідність захисту законних прав та інтересів.

8. Право компетентного органу вирішити справу та обов'язок зацікавлених осіб виконати прийняте рішення – це:

- а) юридичний зміст правозастосовної діяльності;
- б) фактичний зміст правозастосовної діяльності;
- в) заохочувальний зміст правозастосовної діяльності;
- г) рекомендаційний міст правозастосовної діяльності;
- д) імперативний зміст правозастосовної діяльності.

9. Діяльність уповноважених органів і посадових осіб по вивченню обставин справи, її юридичної кваліфікації і винесенню акта застосування права, а також дії зацікавлених осіб у зв'язку з його розглядом і ухваленням рішення – це:

- а) юридичний зміст правозастосовної діяльності;
- б) фактичний зміст правозастосовної діяльності;
- в) заохочувальний зміст правозастосовної діяльності;
- г) рекомендаційний міст правозастосовної діяльності;
- д) імперативний зміст правозастосовної діяльності.

10. Суб'єктами правозастосування не є:

- а) голова міської ради;
- б) ректор університету;
- в) викладач інституту;
- г) голова обласної державної адміністрації;
- д) міністр.

11. За статусом суб'єкта правозастосування класифікують на:

- а) публічно-правове, приватноправове;
- б) повне, часткове;
- в) приватноправове, державно-правове;
- г) імперативне, диспозитивне;

д) загальнодержавне, місцеве.

12. В залежності від юридичної основи правозастосування класифікують на:

- а) застосування норм права та застосування приписів;
- б) застосування принципів права та застосування приписів;
- в) застосування загальних та спеціальних норм;
- г) застосування норм права та застосування принципів права;
- д) застосування норм поведінки та застосування приписів права.

13. За характером поведінки, яку передбачають правові норми, розмежовують:

- а) активну та пасивну форми їх реалізації;
- б) індивідуальну та колективну форми їх реалізації;
- в) строкову та безстрокову форми їх реалізації;
- г) абсолютну та відносну форми їх реалізації;
- д) просту та ускладнену форми їх реалізації.

14. За характером суб'єктів реалізацію правових норм класифікують на:

- а) індивідуальну та особисту;
- б) індивідуальну та колективну;
- в) загальну та спеціальну;
- г) абсолютну та відносну;
- д) пряму та представницьку.

15. З огляду на методи, якими забезпечується реалізація правових норм, розрізняють:

- а) прості та складні акти їх реалізації;
- б) добровільні та примусові акти їх реалізації;
- в) абсолютні та відносні акти їх реалізації;
- г) імперативні та диспозитивні акти їх реалізації;
- д) прямі та представницькі акти їх реалізації.

16. Враховуючи те, чи вимагає реалізація правових норм здійснення якогось одного або ж декількох послідовних актів поведінки, вона може бути класифікована на:

- а) спрощену та складну;
- б) просту та ускладнену;
- в) елементарну та складну;
- г) просту та складну;
- д) спрощену та просту.

17. За конкретними способами здійснення правових приписів виділяють такі основні форми реалізації норм права, як:

- а) дотримання, виконання та використання;
- б) дозволи, заборони та зобов'язання;
- в) виконання, використання та заборона;
- г) дозволи, заборони та використання;
- д) дотримання, виконання та використання.

18. Формами реалізації норм права є:

- а) використання, виконання, дотримання, застосування;
- б) оперативно-виконавча, правоохоронна, правосуддя;
- в) законодавча, виконавча, судова;
- г) контрольна, наглядова;
- д) використання, виконання, дотримання.

19. Забороняючі нормативно-правові приписи реалізуються у формі:

- а) правотворення;
- б) використання;
- в) виконання;
- г) дотримання;
- д) реалізації.

20. Форма реалізації забороняючих юридичних норм, яка полягає у пасивній поведінці суб'єктів, що вчиняється незалежно від їх власного бажання – це:

- а) використання правових норм;
- б) виконання правових норм;
- в) дотримання правових норм;
- г) застосування правових норм;
- д) підтримання правових норм.

21. Дотримання норм права як форма реалізації правових норм полягає у:

- а) реалізації забороняючих норм права;
- б) встановленні міри необхідної поведінки суб'єкта;
- в) застосуванні забороняючих норм права;
- г) використанні конкретних норм права відповідно до існуючих конкретних обставин;
- д) дотриманні приписів правових норм.

22. Форма реалізації зобов'язуючих норм, що полягає в активній поведінці суб'єктів, яка здійснюється ними незалежно від їх власного бажання – це:

- а) використання правових норм;
- б) виконання правових норм;
- в) дотримання правових норм;

- г) застосування правових норм;
- д) підтримання правових норм.

23. Подання громадянином обов'язкового податкового звіту – це:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

24. Форма реалізації уповноважуючих правових норм, яка полягає в активній чи пасивній поведінці суб'єктів, що здійснюється ними за їхнім власним бажанням – це:

- а) використання норм права;
- б) дотримання норм права;
- в) виконання норм права;
- г) тлумачення норм права;
- д) застосування норм права.

25. Здійснення приписів правових норм у практичних діях (бездіяльності) суб'єктів – це:

- а) імплементація правових норм;
- б) тлумачення правових норм;
- в) реалізація правових норм;
- г) застосування правових норм;
- д) підтримання правових норм.

26. За своїми формами правозастосовна діяльність поділяється на:

- а) оперативно-виконавчу, правоохоронну та правосуддя;
- б) законодавчу, виконавчу та судову;
- в) представницьку та пряму;
- г) виконання, використання, дотримання;
- д) регулятивну та правоохоронну.

27. До форм застосування норм права не відноситься:

- а) оперативно-виконавча;
- б) законодавча;
- в) оперативно-розшукова;
- г) правоохоронна;
- д) правосуддя.

28. Форма застосування норм права, що передбачає виконання приписів правових норм з метою позитивного результативного впливу на суспільні відносини:

- а) правоохоронна діяльність;
- б) оперативна діяльність;
- в) виконавча діяльність;
- г) оперативно-виконавча діяльність;
- д) правосуддя.

29. *Форма діяльності державних органів та деяких недержавних інститутів, яка спрямована на охорону законності і правопорядку, захист прав і свобод людини, боротьбу зі злочинністю:*

- а) правоохоронна діяльність;
- б) оперативна діяльність;
- в) виконавча діяльність;
- г) оперативно-виконавча діяльність;
- д) правосуддя.

30. *Основними юридичними функціями застосування норм права, що виходять із природи правозастосування є:*

- а) правоохоронна та індивідуального правового регулювання;
- б) правозабезпечувальна та індивідуального правового регулювання;
- в) виконавча та правозабезпечувальна;
- г) індивідуального правового регулювання та оперативно-виконавча;
- д) правоохоронна та виконавча.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. — 2014. — № 19. — Ст. 583).
- ❖ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35, 35-36, 37. — Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.

- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року // Офіційний вісник. — 2006. — № 12.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року // Офіційний вісник України. — 2014. — № 20. — Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
- ❖ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13 грудня 1991 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 12. — Ст. 165.
- ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 49. — Ст. 299.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41-42, № 43, № 44-45. — Ст. 529.

Спеціалізована література:

1. Аверин А. В. Судебное правоприменение и формирование научно-правового сознания судей (проблемы теории и практики) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Аверин Александр Валентинович. — Саратов, 2004. — 382 с.
2. Антощук Л. Д. Законотворчість: організація апарату парламентів. Світовий досвід : Програма сприяння Парламенту України / Л. Д. Антощук. — К. : Заповіт. — 2007. — 98 с.
3. Бачернихина М. В. Техника установления фактических обстоятельств юридического дела : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Бачернихина Мария Викторовна. — Владимир, 2011. — 173 с.
4. Білас Ю. Ю. Європейські стандарти прав людини в контексті правозастосування сучасної України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Білас Юлія Юліанівна. — К., 2011. — 228 с.
5. Білас Ю. Ю. Вітчизняне правозастосування: методологія дослідження / Ю. Ю. Білас // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ України. — 2010. — № 2. — С. 83-90.
6. Бобрешов Є. Г. Судове правозастосування в Україні: проблеми теорії і практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Бобрешов Євген Геннадійович. — О., 2010. — 251 с.
7. Бобровник С. В. Правове регулювання суспільних відносин та реалізація права / С. В. Бобровник // Правова держава : щорічник наук. пр. — 2005. — № 16 — С. 142-149.

8. Вовк І. Кримінально-процесуальна аналогія та інші правові категорії / І. Вовк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2010. — № 50. — С. 340-345.
9. Вопленко Н. Понятие и основные способы правоприменения / Н. Вопленко // Правовая политика и правовая жизнь. — 2008. — № 3. — С. 38-49.
10. Герасимова Н. П. Установление фактических обстоятельств дела в правоприменительной деятельности (на основе материалов органов внутренних дел) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Герасимова Нина Павловна. — М., 2000. — 192 с.
11. Гильмутдинова М. И. Теоретические основы эффективного правоприменения : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / М. И. Гильмутдинова. — Казань, 2012. — 21 с.
12. Гнатюк М. Д. Загальна характеристика застосування норм права як особливої форми його реалізації / М. Д. Гнатюк // Часопис Київського університету права. — 2005. — № 4. — С. 47-52.
13. Гнатюк М. Д. Правозастосування та його місце в процесі реалізації права : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Гнатюк Мар'яна Дмитрівна. — К., 2007. — 211 с.
14. Головченко В. В. Правозастосування і захист прав людини в суверенній Україні : [монографія] / В. В. Головченко, О. В. Головченко. — Чернігів : Лозовий В. М., 2012. — 327 с.
15. Голубченко С. М. Функції світогляду у правозастосовчій діяльності: поняття та елементи / С. М. Глубоченко // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — № 58. — С. 51-57.
16. Гук П. А. Судебная практика как форма судебного нормотворчества в правовой системе России: общетеоретический анализ : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / П. А. Гук. — М., 2012. — 49 с.
17. Гураш В. Субсидіарне застосування норм цивільного права України до трудових відносин найманої праці / В. Гураш // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2011. — № 54. — С. 260-266.
18. Добренька Н. В. Основні концептуальні підходи до праворозуміння / Н. В. Добренька // Вісник Академії адвокатури України. — 2011. — № 3 (22). — С. 21-26.
19. Дума В. В. Організаційне (оперативно-виконавче, правовиконавче) правозастосування / В. В. Дума // Право і суспільство. — 2009. — № 1. — С. 36-40.
20. Заржицкая Л. С. Институт преюдиции в современном уголовном процессе России: актуальные проблемы теории и практики : монографія / Л. С. Заржицкая. — М. : Юрлитинформ, 2013. — 182 с.

21. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовчими та нормативно-правовими актами / А. В. Зубенко // *Держава і право* : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — № 45. — С. 82-86.
22. Категов А. С. Механизм применения права и правовая система современной России (теоретико-методологический анализ) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Категов Александр Сергеевич. — СПб., 2002. — 455 с.
23. Коголовский И. Р. Презумпции в частном праве : монографія / И. Р. Коголовский. — Абакан : Бригантина, 2011. — 108 с.
24. Кондратьев Р. Моральний імператив у правозастосуванні / Р. Кондратьев // *Право України*. — 2010. — № 5. — С. 85-89.
25. Коробка В. М. Значення правового світогляду для правотворчості, а також правореалізації – основних стадій механізму правового регулювання / В. М. Коробка // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. — 2010. — № 3. — С. 78-81.
26. Костовська К. Особливості юридичної техніки неписаних (усних) актів правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ / К. Костовська // *Підприємництво, господарство і право*. — 2012. — №6. — С. 3-6.
27. Костовська К. М. Роль працівника міліції у застосуванні усного акта правозастосування / К. М. Костовська // *Науковий вісник*. — 2012. — №4 — С. 25-31.
28. Костюк Н. Особливості стадій правозастосування / Н. Костюк // *Держава і право* : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — Вип. 44. — С. 70-76.
29. Кузьмін Р. Ефективність правозастосування та підхід до її забезпечення (теоретичні аспекти) / Р. Кузьмін, О. Юлдашев // *Вісник Академії прокуратури України*. — 2007. — № 3. — С. 11-17.
30. Левченков О. І. Вплив процесів глобалізації та євроінтеграції на ефективність регулювання суспільних відносин / О. І. Крупчан // *Бюлетень Міністерства юстиції України*. — 2014. — № 2. — С. 83-91.
31. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навчальний посібник / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк; за заг. ред. Б. В. Малишев. — К. : РЕФЕРАТ. — 2010. — 260 с.
32. Мамай Е. А. Эффективность правоприменительных процедур: (теория, практика, техника) : монография / Е. А. Мамай ; под науч. ред. В. А. Толстика. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 221 с.
33. Манько Д. Г. Легалізація в аспекті правозастосування / Д. Г. Манько // *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. — 2011. — № 1. — С. 11-14.
34. Манько Д. Г. Щодо широкого розуміння категорії застосування права / Д. Г. Манько // *Публічне право*. — 2011. — № 1. — С. 130-135.

35. Марина И. Н. Средства повышения эффективности применения норм права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Марина Ирина Николаевна. — М., 2009. — 163 с.
36. Маркина Е. А. Социально-политические аспекты применения норм права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Маркина Елена Анатольевна. — Челябинск, 2000. — 169 с.
37. Мартьянова Т. С. Ціннісні спекти правозастосовної діяльності / Т. С. Мартьянова // Митна справа. — 2012. — № 4 (82). — С. 26-31.
38. Матат Ю. До питання застосування правоположень з метою подолання прогалин у законодавстві / Ю. Матат // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 87-91.
39. Мелех Л. В. Законність і нетипові ситуації правозастосовного процесу / Л. В. Мелех // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2009. — № 3. — С. 23-33.
40. Минькович-Слободяник О. В. Правова політика як чинник правотворчості і правозастосування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Минькович-Слободяник Олена Василівна. — К., 2010. — 231 с.
41. Мониторинг правоприменения в Российской Федерации : учебное пособие / [М. М. Рассолов и др.] ; под ред. М. М. Рассолова. — М. : ЮНИТИ, 2013. — 239 с.
42. Николина К. В. Особливості процедурних засад правозастосовної діяльності / К. В. Николина // Часопис Київського університету права. — 2011. — № 2. — С. 67-72.
43. Ніколаєнко С. Проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування щодо захисту прав інтелектуальної власності / С. Ніколаєнко // Інтелектуальна власність. — 2007. — № 2. — С. 4-14.
44. Осауленко О. Місце правозастосовних актів у системі правових актів / О. Осауленко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 49. — С. 16-21.
45. Осауленко О. І. Термінологія правозастосовних актів / О. І. Осауленко // Право України. — 2006. — №4. — С. 92-94.
46. Павлишин О. Правозастосування як об'єкт філософсько-правових досліджень / О. Павлишин // Право України. — 2004. — № 8. — С. 21-25.
47. Паламарчук В. М. Правоприменение в правовом государстве : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / В. М. Паламарчук. — М., 2011. — 24 с.
48. Перепелюк А. М. Правозастосування в межах основних типів праворозуміння / А. М. Перепелюк // Альманах права. — 2011. — № 2. — С. 247-250.
49. Перепелюк А. М. Природа правозастосування як елемента правової системи / А. М. Перепелюк // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2011. — № 53. — С. 55-64.

50. Перепелюк А. Механізм правозастосування: структура та принципи організації / А. Перепелюк // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — №3. — С. 274-282.
51. Протасов В. Н. Теория юридической процедуры : учебное пособие / В. Н. Протасов. — М. : РПА Минюста России, 2013. — 94 с.
52. Самсін І. Л. Раціональне праворозуміння і правозастосування як фундаментальні умови правосуддя / І. Л. Самсін // Публічне право. — 2011. — № 3. — С. 239-244.
53. Сливка С. С. Застосування норм права як особлива форма його реалізації / С. С. Сливка // Життя і право. — 2004. — № 4. — С. 30-33.
54. Солдатова А. В. Правореализация в социальной сфере : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / А. В. Солдатова. — Казань, 2012. — 26 с.
55. Сомиков К. А. Правовой выбор и реализация права : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / К. А. Сомиков. — Нижний Новгород, 2011. — 28 с.
56. Старостюк А. В. Застосування норм права : навч. посібник / А. В. Старостюк. — Ірпінь : [б.в.], 2007. — 137 с.
57. Тихомиров Ю. А. Правоприменение: теория и практика : монография / Н. Т. Вишневская [и др.] ; отв. ред. Ю. А. Тихомиров. — М. : Формула права, 2008. — 431 с.
58. Уварова О. Загальні принципи права та їх роль у правозастосуванні з позицій природно-правового і позитивістського підходів до права / О. Уварова // Вісник академії правових наук України. — 2008. — № 2. — С. 244-252.
59. Уварова О. О. Роль принципів права у процесі правозастосування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Уварова Олена Олександрівна. — Х., 2009. — 210 с.
60. Фидаров В. В. Пределы допустимости применения института аналогии права и аналогии закона в правовой системе России : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Фидаров Владимир Валерьевич. — Тамбов, 2009. — 228 с.
61. Черній В. В. Реалізація норм права: питання теорії і практики / В. В. Черній // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2011. — № 4. — С. 47-52.
62. Шадрінова Л. А. Технология установления ошибочной правоприменительной деятельности : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / Л. А. Шадрінова. — Нижний Новгород, 2012. — 28 с.

63. Шмарьова Т. Дискусійні аспекти правозастосування в контексті конвенційних стандартів / Т. Шмарьова // Юридичний журнал. — 2009. — № 10. — С. 32-41.
64. Юхимюк О. М. Співвідношення понять «правозастосування» та «застосування норм права» / О. М. Юхимюк // Часопис Київського університету права. — 2011. — № 4. — С. 53-56.

ТЕМА 2. СТАДІЇ ПРАВОЗАСТОСОВНОГО ПРОЦЕСУ

Правозастосовний процес: поняття, сутність, стадії. Простий та складний порядок застосування норм права: загальна характеристика.

Встановлення фактичних обставин справи як стадія правозастосовного процесу: основні положення.

Вибір та аналіз правової норми як центральна стадія правозастосовного процесу: загальна характеристика.

Прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі як завершальна стадія правозастосовного процесу: основні положення.

Вимоги до правильного застосування норм права: види та їх сутність. Законність, обґрунтованість, доцільність як вимоги до правильного застосування норм права: основні положення.

Правозастосовні помилки: поняття, ознаки, види. Правопорушення та правова помилка: направленість свідомості, мотив та форма вини.

Ключові поняття:

правозастосовний процес, простий порядок застосування норм права, складний порядок застосування норм права, стадії застосування норм права, встановлення фактичних обставин справи, вибір та аналіз правової норми, прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі, велика посилка, мала посилка, юридичний силогізм, правова кваліфікація, тягар доказування, вимоги до правильного застосування норм права, законність правозастосовної діяльності, доцільність правозастосовної діяльності, обґрунтованість правозастосовної діяльності, правозастосовні помилки.

1. За змістом застосування норм права – це:

а) процес, що має стадійний характер, сутність якого полягає у притягненні до юридичної відповідальності винних суб'єктів;

б) створення і ухвалення нових правових норм, що відбуваються в тих випадках, коли суспільні відносини раніше не регулювалися і виникла необхідність в цьому вперше;

в) втілення встановлених правових норм у діяльність суб'єктів права через виконання юридичних обов'язків, використання суб'єктивних прав, дотримання заборон;

г) заповнення повного чи часткового пропуску в чинних нормативних актах необхідних юридичних норм шляхом формулювання норм, яких бракує;

д) єдиний процес, що складається з відокремлених і взаємопов'язаних дій – стадій, внаслідок яких уповноваженим суб'єктом виноситься рішення по справі.

2. Застосування норм права є складним єдиним процесом, що складається з:

- а) принципів, норм, інститутів;
- б) приписів;
- в) функцій, мети, завдань;
- г) стадій;
- д) методів, прийомів і способів.

3. Кількість стадій, що включає в себе процес правозастосування:

- а) три стадії правозастосовної діяльності;
- б) чотири стадії правозастосовної діяльності;
- в) дві стадії правозастосовної діяльності;
- г) п'ять стадій правозастосовної діяльності;
- д) шість стадій правозастосовної діяльності.

4. Стадія правозастосовного процесу – це:

а) сукупність дій посадової особи або державного органу, спрямовані на розв'язання певного завдання правозастосування;

б) діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, що спрямована на формування юридичних норм, усвідомлення необхідності їх правового регулювання, формального закріплення і державного захисту юридичних приписів;

в) сукупність взаємопов'язаних дій членів суспільства, встановлених процесуальними нормами, сутність яких полягає у з'ясуванні та роз'ясненні їх суті;

г) дослідження, аналіз суспільних явищ і процесів, виявлення об'єктивної потреби у правовій регламентації;

д) діяльність щодо впорядкування та удосконалення нормативно-правових актів, зведення їх в єдину внутрішньо-узгоджену систему.

5. До стадій правозастосовного процесу належать:

а) встановлення фактичних обставин, юридична кваліфікація, винесення рішення;

б) дослідження, аналіз суспільних явищ і процесів, виявлення об'єктивної потреби у правовій регламентації; визначення суб'єкта, уповноваженого прийняти правове рішення і виду правового акта; прийняття рішення про підготовлення проекту правового акта; прийняття правового акта, його оформлення, підписання, опублікування і набрання ним юридичної сили.

в) виконання норм права, використання норм права, дотримання норм права, застосування норм права;

г) порушення норм права, з'ясування обставин, винесення рішення, набрання чинності рішення, виконання рішення;

д) виникнення спору про право, юридична кваліфікація, встановлення кола винних осіб.

6. До стадій застосування норм права не належить:

- а) встановлення фактичних обставин справи;
- б) юридична кваліфікація фактичних обставин справи;
- в) прийняття рішення у справі;
- г) офіційне оприлюднення нормативного акту;
- д) видання конкретного нормативного акту.

7. До підстав застосування норм права не належить:

- а) виникнення, зміна суб'єктивних прав та обов'язків, що передбачають державно-владну діяльність відповідних органів;
- б) необхідність офіційного визнання певних юридичних фактів, офіційна реєстрація певних дій людей, найбільш важливих з точки зору суспільного інтересу;
- в) виникнення спору між суб'єктами правовідносин, внаслідок чого необхідно захистити порушені права або законні інтереси;
- г) скоєння правопорушення, що передбачає визначення для правопорушника виду та міри юридичної відповідальності;
- д) дружнє врегулювання спору між суб'єктами правовідносин.

8. Змістом першої стадії правозастосовного процесу є:

- а) вибір та аналіз правової норми;
- б) встановлення фактичних обставин справи;
- в) систематизація нормативно-правових актів;
- г) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів;
- д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

9. Фактичні обставини справи – це:

- а) особлива форма реалізації права, яка здійснюється державними та громадськими організаціями в межах їх компетенції у формі владно-організуючої діяльності з конкретизації норми права;
- б) це діяльність, яка здійснюється відповідними державними органами чи за їх делегуванням громадськими структурами;
- в) це діяльність, у процесі якої конкретні факти підводяться під дію відповідної норми права;
- г) це обов'язок обґрунтування доказів, що покладається на певного суб'єкта;
- д) життєві факти та явища дійсності, що утворюють фактичну основу застосування права.

10. Встановлення юридично значущих фактів на першій стадії застосування норм права здійснюється за допомогою:

- а) безпосереднього спостереження за учасниками правовідносин;
- б) систематизації нормативно-правових актів;
- в) доказів, одержаних у передбачених законом формах і порядку;

- г) застосування аналогії закону;
- д) аналізу правової норми.

11. У правозастосовному процесі обов'язок обґрунтування доказів, що покладається на певного суб'єкта – це:

- а) презумпція;
- б) тягар доказування;
- в) доказування;
- г) вибір та аналіз правових норм;
- д) встановлення обставин справи.

12. У правозастосовному процесу преюдицією є:

а) юридичне встановлення наявності чи відсутності, чи істинності певних фактів;

б) обов'язок обґрунтування доказів, що покладається на певного суб'єкта;

в) владна діяльність компетентних органів держави та посадових осіб з підготовки та прийняття індивідуальних рішень у юридичній справі на основі юридичних фактів та конкретних правових норм;

г) особлива форма реалізації права, яка здійснюється державними та громадськими організаціями в межах їх компетенції у формі владно-організуючої діяльності з конкретизації норми права;

д) припущення про наявність чи відсутність певних фактів.

13. У правозастосовному процесі припущення про наявність чи відсутність певних фактів – це:

- а) тягар доказування;
- б) фактична перевірка;
- в) презумпція;
- г) виявлення фактичних обставин;
- д) вирішення юридичної справи.

14. До вимог, якими слід керуватися під час встановленні фактичних обставин справи на першій стадії застосування норм права належать:

- а) законність, верховенство права;
- б) гуманізм, демократизм, гласність;
- в) свобода, справедливість, рівність;
- г) суб'єктивність, колегіальність, оперативність;
- д) належність, об'єктивність, повнота, істинність доказів.

15. Другою стадією правозастосовного процесу є:

- а) вибір та аналіз правової норми;
- б) встановлення фактичних обставин справи;
- в) систематизація нормативно-правових актів;

- г) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів;
- д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

16. Змістом правової кваліфікації на другій стадії правозастосовного процесу є:

- а) юридична оцінка всієї сукупності фактичних обставин справи шляхом віднесення конкретного випадку до сфери дії певних юридичних норм;
- б) встановлення фактичних обставин справи;
- в) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів;
- г) встановлення кола винних осіб та притягнення їх до відповідальності;
- д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

17. До правил дослідження норми права під час здійснення правової кваліфікації не належить:

- а) норма права є чинною на момент, коли відбувалися обставини, що досліджуються;
- б) норма права чинна на момент розглядання конкретної справи;
- в) норма права чинна на території, де розглядається справа;
- г) чинність норми права поширюється на суб'єктів, які пов'язані з цією справою;
- д) норма права має зворотну дію.

18. Операція, що здійснюється на основі правової кваліфікації у правозастосовному процесі:

- а) вибір відповідної норми права;
- б) доказ фактів;
- в) показання свідків;
- г) допит свідка;
- д) встановлення фактичних обставин справи.

19. До офіційних друкованих видань, в яких здійснюється офіційне оприлюднення законів не належать:

- а) «Голос України»;
- б) «Відомості Верховної Ради України»;
- в) «Урядовий кур'єр»;
- г) «Офіційний вісник»;
- д) «Вісник Конституційного Суду України».

20. Діяльність щодо з'ясування або роз'яснення змісту правової норми з метою правильного її застосування та реалізації – це:

- а) дотримання правової норми;
- б) реалізація правової норми;
- в) тлумачення правової норми;
- г) пошук правової норми;

д) використання правової норми.

21. Змістом завершальної стадії правозастосовного процесу є:

- а) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі;
- б) юридична оцінка всієї сукупності фактичних обставин;
- в) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів;
- г) створення та ухвалення нових правових норм;
- д) індивідуальне регулювання суспільних відносин.

22. Рішення юридичної справи у правозастосовному процесі виконує функцію:

- а) юридичного факту, з яким пов'язані юридичні наслідки рішення, застосування права в цілому;
- б) юридичного факту, з яким не пов'язані юридичні наслідки рішення;
- в) індивідуального державно-владного веління;
- г) юридичного факту, з яким пов'язано створення нових правових норм;
- д) індивідуального регулювання суспільних відносин.

23. У правозастосовному процесі результат рішення юридичної справи має наступну форму:

- а) закон;
- б) указ;
- в) індивідуальне державно-владне веління, припис;
- г) підзаконний нормативно-правовий акт;
- д) акт локальної нормотворчості.

24. Якщо державний орган або посадова особа не застосували норму, що підлягає застосуванню, і, навпаки, застосували норму, яка не підлягає застосуванню, це є підставою:

- а) звільнення особи з посади;
- б) перевірки законності норми;
- в) скасування прийнятого в юридичній справі рішення;
- г) скасування норми права;
- д) повторного застосування норми права.

25. Акт судової правотворчості у вигляді судового рішення, єдиною метою якого є скасування нормативно-правового акта або надання йому офіційного тлумачення – це:

- а) судовий прецедент;
- б) квазіпрецедент;
- в) нормативний договір;
- г) інтерпретаційний акт;
- д) правотворчий акт.

26. *Факультативною стадією застосування нормативно-правових приписів вважають:*

- а) підготовку проекту нормативно-правового акту;
- б) встановлення автентичності правової норми;
- в) юридичну кваліфікацію;
- г) оголошення нормативно-правового акту;
- д) забезпечення виконання рішення по справі.

27. *Основними вимогами правильного застосування норм права є:*

- а) суб'єктивність, колегіальність, оперативність;
- б) незалежність, гласність, прозорість;
- в) обґрунтованість, законність, доцільність;
- г) належність, об'єктивність, законність;
- д) повнота, істинність доказів, доцільність.

28. *Вимога правильного застосування норм права, яка означає, що прийняття правозастосовного рішення повинно базуватися на всебічному і повному дослідженні всіх фактичних обставин справи:*

- а) обґрунтованість;
- б) повнота;
- в) належність;
- г) об'єктивність;
- д) законність.

29. *Вимога правильного застосування норм права, яка означає, що правозастосовне рішення повинно прийматися державним органом або уповноваженою посадовою особою в межах їх компетенції:*

- а) обґрунтованість;
- б) доцільність;
- в) належність;
- г) об'єктивність;
- д) законність.

30. *Вимога правильного застосування норм права, яка означає, що суб'єкт правозастосування, володіючи певною свободою в обранні рішення в рамках закону, прагне до досягнення мети правової норми шляхом винесення справедливого, ефективного, оптимального рішення:*

- а) обґрунтованість;
- б) доцільність;
- в) належність;
- г) об'єктивність;
- д) законність.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. — 2014. — № 19. — Ст. 583).
- ❖ Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 року // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 10-11. — Ст. 73.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року // Офіційний вісник України. — 2006. — № 12. — Ст. 792.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року // Офіційний вісник України. — 2014. — № 20. — Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
- ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 49. — Ст. 299.
- ❖ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : Закон України від 15 липня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 38. — Ст. 249.
- ❖ Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 33. — Ст. 175.
- ❖ Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 40. — Ст. 290.
- ❖ Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 3. — Ст. 17.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41-42, № 43, № 44-45. — Ст. 529.

Спеціалізована література:

1. Аверин А. В. Судебное правоприменение и формирование научно-правового сознания судей (проблемы теории и практики) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Аверин Александр Валентинович. — Саратов, 2004. — 382 с.
2. Білас Ю. Ю. Вітчизняне правозастосування: методологія дослідження / Ю. Ю. Білас // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ України. — 2010. — № 2. — С. 83-90.
3. Бобрешов Є. Г. Судове правозастосування в Україні: проблеми теорії і практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Бобрешов Євген Геннадійович. — О., 2010. — 251 с.
4. Вопленко Н. Понятие и основные способы правоприменения / Н. Вопленко // Правовая политика и правовая жизнь. — 2008. — № 3. — С. 38-49.
5. Дума В. В. Організаційне (оперативно-виконавче, правовиконавче) правозастосування / В. В. Дума // Право і суспільство. — 2009. — № 1. — С. 36-40.
6. Коробка В. М. Значення правового світогляду для правотворчості, а також правореалізації – основних стадій механізму правового регулювання / В. М. Коробка // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2010. — № 3. — С. 78-81.
7. Костюк Н. Особливості стадій правозастосування / Н. Костюк // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — Вип. 44. — С. 70-76.
8. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навчальний посібник / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк; за заг. ред. Б. В. Малишев. — К. : РЕФЕРАТ. — 2010. — 260 с.
9. Мамай Е. А. Эффективность правоприменительных процедур: (теория, практика, техника) : монография / Е. А. Мамай ; под науч. ред. В. А. Толстика. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 221 с.
10. Манько Д. Г. Легалізація в аспекті правозастосування / Д. Г. Манько // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. — 2011. — № 1. — С. 11-14.
11. Марина И. Н. Средства повышения эффективности применения норм права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Марина Ирина Николаевна. — М., 2009. — 163 с.
12. Николина К. В. Особливості процедурних засад правозастосовної діяльності / К. В. Николина // Часопис Київського університету права. — 2011. — № 2. — С. 67-72.
13. Паламарчук В. М. Правоприменение в правовом государстве : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / В. М. Паламарчук. — М., 2011. — 24 с.

14. Перепелюк А. М. Природа правозастосування як елемента правової системи / А. М. Перепелюк // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2011. — № 53. — С. 55-64.
15. Перепелюк А. Механізм правозастосування:структура та принципи організації / А. Перепелюк // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — №3. — С. 274-282.
16. Протасов В. Н. Теория юридической процедуры : учебное пособие / В. Н. Протасов. — М. : РПА Минюста России, 2013. — 94 с.
17. Самсін І. Л. Раціональне праворозуміння і правозастосування як фундаментальні умови правосуддя / І. Л. Самсін // Публічне право. — 2011. — № 3. — С. 239-244.
18. Сливка С. С. Застосування норм права як особлива форма його реалізації / С. С. Сливка // Життя і право. — 2004. — № 4. — С. 30-33.
19. Солдатова А. В. Правореализация в социальной сфере : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / А. В. Солдатова. — Казань, 2012. — 26 с.
20. Сомиков К. А. Правовой выбор и реализация права : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / К. А. Сомиков. — Нижний Новгород, 2011. — 28 с.
21. Старостюк А. В. Застосування норм права : навч. посібник / А. В. Старостюк. — Ірпінь : [б.в.], 2007. — 137 с.
22. Черній В. В. Реалізація норм права: питання теорії і практики / В. В. Черній // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2011. — № 4. — С. 47-52.

ТЕМА 3. АКТИ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ПРАВА

Акти застосування норм права: поняття та ознаки.

Класифікація актів застосування норм права: критерії, види та їх характеристика. Види актів правозастосування за суб'єктами прийняття; за юридичною природою; за характером правового впливу; за характером юридичних наслідків; за галузевою ознакою; за змістом суспільних відносин і норм права; за змістом і значенням у механізмі реалізації права; за формою зовнішнього вираження.

Структура правозастосовних актів: елементи та їх характеристика. Співвідношення акту застосування норм права з нормативно-правовим актом.

Ключові поняття:

правовий акт, акт застосування норм права, правозастосовний акт, нормативно-правовий акт, акт тлумачення норм права, ознаки правозастосовного акта, класифікація актів застосування норм права, основний правозастосовний акт, додатковий правозастосовний акт, письмовий акт застосування норм права, конклюдентний акт застосування норм права, усний акт застосування норм права, колегіальний акт застосування норм права, одноособовий акт застосування норм права, правовстановлюючий акт застосування норм права, правоконстатуючий акт застосування норм права, правоприняючий акт застосування норм права, правозмінюючий акт застосування норм права, правоскасовуючий акт застосування норм права, дозвільний акт застосування норм права, зобов'язуючий акт застосування норм права, заборонний акт застосування норм права, суб'єкти прийняття правозастосовного акта, юридична форма акта застосування норм права, форма зовнішнього вираження актів застосування норм права, галузева належність актів застосування норм права, структура акта застосування норм права, вступна частина актів застосування норм права, мотивувальна частина актів застосування норм права, резолютивна частина актів застосування норм права.

1. Акт застосування норм права (правозастосовний акт) – це:

а) індивідуальний правовий акт-волевиявлення (рішення) уповноваженого суб'єкта права (компетентного державного органу або посадової особи), що встановлює (змінює, припиняє) на основі юридичних норм права і обов'язки учасників конкретних правовідносин або міру відповідальності конкретних осіб за вчинене ними правопорушення;

б) правовий акт-документ офіційного тлумачення правових норм, який містить формально-обов'язкове роз'яснення їх змісту;

в) інтерпретаційний акт-волевиявлення уповноваженого суб'єкта права, що встановлює (змінює, припиняє) на основі юридичних норм права обов'язки учасників конкретних правовідносин;

г) нормативно-правовий акт-волевиявлення уповноваженого суб'єкта права, що встановлює (змінює, припиняє) на основі юридичних норм права і обов'язки учасників конкретних правовідносин або міру відповідальності конкретних осіб за вчинене ними правопорушення;

д) офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, спрямований на регулювання суспільних відносин, що містить норми права, має неперсоніфікований характер і розрахований на неодноразове застосування.

2. За своєю сутністю правозастосовний акт – це:

- а) результат вирішення юридичної справи;
- б) акт тлумачення норми права;
- в) результат правотворчої діяльності;
- г) етап створення законодавчого акта;
- д) підзаконний акт.

3. Правозастосовний акт:

- а) містить норму права;
- б) не містить норми права;
- в) в деяких випадках містить норму права, а в деяких ні;
- г) містить одну з частин норми права;
- д) правозастосовний акт тотожний поняттю «норма права».

4. Ознаками акту застосування норм права є:

а) неперсоніфікований характер, приймається на основі нормативно-правового акта, поширює свою дію на невизначене коло суспільних відносин;

б) приймається на основі інтерпретаційного акта, персоніфікований, поширює свою дію на конкретну юридичну ситуацію, вичерпує себе одноразовим застосуванням;

в) приймається на основі нормативно-правового акта, адресується чітко визначеним суб'єктам, поширює свою дію на конкретну юридичну ситуацію, вичерпує себе одноразовим застосуванням;

г) має форму письмового документа, має певні законодавством обов'язкові формальні реквізити (назва, дата прийняття, підпис і т.д.); приймається, як правило, компетентним органом державної влади; публікується в офіційних друкованих виданнях;

д) приймається на основі нормативно-правового акта, персоніфікований, поширює свою дію на широке коло суспільних відносин, не вичерпує себе одноразовим застосуванням, публікується в офіційних друкованих виданнях.

5. До ознак акту застосування норм права не належить:

а) індивідуальний характер, тобто акт адресований конкретному суб'єкту правовідносин;

б) видається відповідним (компетентним) органом держави;

в) може прийматися на основі інтерпретаційного акта, поширює свою дію на конкретну юридичну ситуацію;

г) має визначену нормативно-правовим актом форму зовнішнього виразу (об'єктивізації) та необхідні елементи (реквізити);

д) має загальний та обов'язковий характер не тільки для суб'єкта, якого він стосується, але й для всіх інших суб'єктів правовідносин.

6. За характером юридичних наслідків, яких актів правозастосування не існує:

а) правоконстатуючих;

б) правовідновлюючих;

в) правозмінюючих;

г) правоприпиняючих;

д) правотворчих.

7. До структурних елементів правозастосовного акту не належить:

а) вступна частина;

б) описова частина;

в) мотивувальна частина;

г) загальна частина;

д) резолютивна частина.

8. Вступна частина правозастосовного акта повинна мати:

а) назву документа, найменування об'єкта, предмет справи;

б) назву документа, найменування суб'єкта, що його прийняв, предмет справи, термін прийняття;

в) назву документа, предмет справи, термін прийняття;

г) найменування суб'єкта, термін прийняття, предмет справи;

д) назву документа, найменування суб'єкта, що його прийняв, предмет справи.

9. Частина правозастосовного акта, в якій зазначаються фактичні обставини справи:

а) вступна;

б) описова;

в) мотивувальна;

г) резолютивна;

д) загальна.

10. Змістом описової частини акту застосування норм права є:

а) описуються факти, що є предметом розгляду, фіксується, коли, де, ким, при яких обставинах і якими способами зроблені дії;

б) зазначається найменування акта, місце й дату прийняття, найменування органа або посадової особи, яка ухвалює рішення, по якій справі;

в) підтверджують наявність або відсутність фактичних обставин справи, їх юридичну кваліфікацію, її обґрунтування, вказівку на офіційні роз'яснення застосовуваного закону й процесуальні норми, якими керувався правозастосовувач;

г) формулюється рішення у справі;

д) зазначається доказова база справи.

11. Загальна характеристика відносин, щодо яких видається акт застосування норм права; фактична та юридична кваліфікація ситуації; юридичні норми, що застосовуються; результати тлумачення цих норм щодо конкретних правовідносин містяться в:

а) основному правозастосовному акті;

б) мотивувальній частині правозастосовного акту;

в) резолютивній частині правозастосовного акту;

г) допоміжному правозастосовному акті;

д) вступній частині правозастосовного акту.

12. Назва структурного елементу акту правозастосування, в якому відображено індивідуально-правовий припис, сформульований в однозначній та локальній манері:

а) преамбула;

б) мотивувальна частина;

в) резолютивна частина;

г) розділ;

д) вступна частина.

13. Актом застосування норм права не є:

а) ухвала суду про залишення позовної заяви без розгляду;

б) свідоцтво про реєстрацію шлюбу;

в) протокол про адміністративне правопорушення;

г) Закон України «Про судоустрій і статус суддів»;

д) наказ про звільнення Н. Остапенка.

14. За формою зовнішнього вираження акти застосування норм права класифікують на:

а) колегіальні та одноособові;

б) основні та допоміжні;

в) письмові, усні та конклюдентні;

г) регулятивні та охоронні;

д) розпорядження, ухвали та накази.

15. За характером правового регулювання правозастосовні акти класифікують на:

- а) зобов'язуючі, забороняючі та уповноважуючі;
- б) основні та допоміжні;
- в) регулятивні та охоронні;
- г) кримінально-правові, адміністративно-правові, цивільно-правові тощо;
- д) правоконстатуючі, правовідновлюючі та правозмінюючі.

16. За способом прийняття акти застосування норм права класифікують на:

- а) письмові, усні та конклюдентні;
- б) колегіальні та одноособові;
- б) указ, постанова та розпорядження;
- г) регулятивні та охоронні;
- д) кримінально-правові, адміністративно-правові та цивільно-правові.

17. За галузевою належністю акти застосування норм права класифікують на:

- а) указ, постанова, розпорядження, ухвали та накази;
- б) регулятивні та охоронні;
- в) письмові, усні та конклюдентні;
- г) кримінально-правові, адміністративно-правові, цивільно-правові тощо;
- д) колегіальні та одноособові.

18. За юридичними наслідками акти застосування норм права класифікують на:

- а) правовстановлюючі, правоконстатуючі, правоприпиняючі, правозмінюючі та правоскасовуючі;
- б) регулятивні та охоронні;
- в) письмові, усні та конклюдентні;
- г) колегіальні та одноособові;
- д) основні та допоміжні.

19. За значенням у юридичному процесі акти застосування норм права класифікують на:

- а) регулятивні та охоронні;
- б) основні та допоміжні;
- в) колегіальні та одноособові;
- г) письмові та усні;
- д) колегіальні та групові.

20. За характером індивідуальних велінь (розпоряджень) акти застосування норм права класифікують на:

- а) письмові, усні та конклюдентні;
- б) основні та допоміжні;
- в) указ, постанова, розпорядження, ухвали та накази;
- г) кримінально-правові, адміністративно-правові та цивільно-правові;
- д) дозвільні, зобов'язуючі та заборонні.

21. За функціями у правовому регулюванні (або функціями права) акти застосування норм права класифікують на:

- а) колегіальні та одноособові;
- б) регулятивні та охоронні;
- в) основні та допоміжні;
- г) правовстановлюючі та правоконстатуючі;
- д) письмові та усні.

22. За юридичною формою акти застосування норм права класифікують на:

- а) укази, постанови, розпорядження, накази, ухвали, протести, подання, вироки та рішення;
- б) регулятивні та охоронні;
- в) письмові, усні та конклюдентні;
- г) колегіальні та одноособові;
- д) основні та допоміжні.

23. За суб'єктами прийняття акти застосування норм права класифікують на:

- а) регулятивні та охоронні;
- б) укази, постанови, розпорядження, накази, ухвали, протести, подання, розпорядження, вироки та рішення;
- в) колегіальні та одноособові;
- г) акти парламенту, акти глави держави, акти виконавчих органів, рішення судів, акти прокурорського нагляду, акти місцевих органів влади та ін.;
- д) нормативно-правові акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

24. Прикладом правозастосовного акту регулятивного характеру є:

- а) наказ про підвищення по службі;
- б) постанова про притягнення особи як обвинуваченого;
- в) повістка про виклик понятих;
- г) квитанція про сплату штрафу;
- д) винесення судом рішення про визнання недійсним акта.

25. До охоронних актів застосування норм права можна віднести:

- а) рішення суду про задоволення регресних вимог;
- б) свідоцтво про реєстрацію шлюбу;
- в) наказ про звільнення П. Кириченка;
- г) Закон України «Про міліцію»;
- д) свідоцтво про народження.

26. До кримінально-правових актів застосування норм права можна віднести:

- а) свідоцтво про реєстрацію шлюбу;
- б) Кримінальний кодекс України;
- в) протокол про адміністративне правопорушення;
- г) обвинувальний вирок суду у конкретній кримінальній справі;
- д) науково-практичний коментар Кримінального кодексу України.

27. До цивільно-правових актів застосування норм права можна віднести:

- а) Цивільний кодекс України;
- б) рішення суду про встановлення сервітуту;
- в) наказ про надання додаткової відпустки В. Кальмус;
- г) протокол про адміністративне правопорушення;
- д) наказ про винесення догани П. Катрійчук.

28. До адміністративно-правових актів застосування норм права можна віднести:

- а) протокол про адміністративне правопорушення;
- б) свідоцтво про смерть;
- в) вирок суду;
- г) рішення суду про ліквідацію юридичної особи;
- д) рішення суду про оголошення фізичної особи померлою.

29. До зобов'язуючих актів застосування норм права можна віднести:

- а) науково-практичний коментар Цивільного кодексу України.
- б) рішення суду про повернення в натурі безпідставно набутого майна;
- в) свідоцтво про народження;
- г) наказ про надання додаткової відпустки В. Срібній;
- д) Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

30. Спільним між правозастосовним актом та нормативно-правовим актом є:

- а) мають конкретний, персоніфікований характер;
- б) не є джерелами права;
- в) виступають як юридичний факт;

- г) застосовуються на основі один одного;
- д) приймаються і забезпечуються компетентними органами.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. — 2014. — № 19. — Ст. 583).
- ❖ Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 10-11. — Ст. 73.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 30. — Ст. 260.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року // Офіційний вісник України. — 2014. — № 20. — Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
- ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 49. — Ст. 299.
- ❖ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : Закон України від 15 липня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 38. — Ст. 249.
- ❖ Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 33. — Ст. 175.
- ❖ Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 40. — Ст. 290.
- ❖ Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 3. — Ст. 17.

- ❖ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41-42, № 43, № 44-45. — Ст. 529.

Спеціалізована література:

1. Антощук Л. Д. Законотворчість: організація апарату парламентів. Світовий досвід : Програма сприяння Парламенту України / Л. Д. Антощук. — К. : Заповіт, 2007. — 98 с.
2. Баранов В. М. Преамбула нормативного правового акта (доктрина, практика, техніка) : монографія / В. М. Баранов. — М. : Юрлітінформ, 2014. — 247 с.
3. Беланова Г. О. Понятие юридической справедливости как основания правоприменительного акта : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Беланова Галина Олеговна. — Ставрополь, 2003. — 192 с.
4. Берназюк Я. Поняття та ознаки стадій нормотворчого процесу підготовки проектів актів Президента України / Я. Берназюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 7. — С. 32-37.
5. Білас Ю. Ю. Вітчизняне правозастосування: методологія дослідження / Ю. Ю. Білас // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ України. — 2010. — № 2. — С. 83-90.
6. Бриль К. І. Правозастосовний акт як особливий вид індивідуальних правових актів : монографія / К. І. Бриль ; за ред. А. М. Подоляки. — К. : МП Леся, 2012. — 191 с.
7. Дашковська О. В. Судовий прецедент і судова практика / О. В. Дашковська // Вісник академії правових наук. — 2011. — № 1 (64). — С. 34-41.
8. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи : монографія / за ред. Ю. С. Шемшученка. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. — 656 с.
9. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовними та нормативно-правовими актами / А. В. Зубенко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — Вип. 45. — С. 82-86.
10. Ісмайлов К. Ю. Правова природа постанов і роз'яснень Пленуму Верховного Суду України як джерел права / К. Ю. Ісмайлов // Наше право. — 2011. — № 1. — С. 5-12.
11. Кирилюк Д. Чи визначається в Україні судовий прецедент? / Д. Кирилюк // Юридичний журнал. — 2006. — № 4. — С. 7-8.
12. Кондратьєв Р. Моральний імператив у правозастосуванні / Р. Кондратьєв // Право України. — 2010. — № 5. — С. 85-89.
13. Костовська К. Особливості юридичної техніки неписаних (усних) актів правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ / К. Костовська // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 6. — С. 3-6.

14. Кузьмін Р. Ефективність правозастосування та підхід до її забезпечення (теоретичні аспекти) / Р. Кузьмін, О. Юлдашев // Вісник Академії прокуратури України. — 2007. — № 3. — С. 11-17.
15. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навчальний посібник / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк ; за заг. ред. Б. В. Малишева. — К. : РЕФЕРАТ. — 2010. — 260 с.
16. Мірошніченко А. М. Чи потрібний Закон України «Про нормативно-правові акти?» / А. М. Мірошніченко, Ю. Ю. Попов // Форум права. — 2009. — № 1. — С. 362-372.
17. Ніколаєнко С. Проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування щодо захисту прав інтелектуальної власності / С. Ніколаєнко // Інтелектуальна власність. — 2007. — № 2. — С. 4-14.
18. Нікольська О. В. Акти застосування норм Конституції України / О. В. Нікольська // Правничий часопис Донецького університету. — 2011. — № 1 (25). — С. 244-248.
19. Осауленко О. І. Місце правозастосовчих актів у системі правових актів / О. І. Осауленко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 49. — С. 23-27.
20. Осетинський А. Сучасні аспекти інституційного забезпечення касаційного перегляду судових рішень та єдності правозастосування у національних судових системах країн ЄС / А. Осетинський // Право України. — 2007. — № 5. — С. 7-14.
21. Палеха Р. Р. Правоприменительний акт – завершаючий етап правоприменительної діяльності / Р. Р. Палеха // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. — 2006. — № 2. — С. 114-116.
22. Перепелюк А. М. Природа правозастосування як елемента правової системи / А. М. Перепелюк // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2011. — Вип. 53. — С. 55-60.
23. Погребняк С. Вплив судової практики на юридичні акти в романо-германській правовій сім'ї / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. — 2003. — № 4. — С. 92-99.
24. Пытикова Т. А. Приказ: правоприменительний или нормативный акт? / Т. А. Пытикова, С. В. Бошно // Юрист. — 2005. — № 10. — С. 10-13.
25. Рогач О. Я. Проблема суддівського розсуду у сучасній практиці правозастосування / О. Я. Рогач // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2010. — № 3. — С. 88-96.
26. Старостюк А. В. Застосування норм права : навч. посібник / А. В. Старостюк. — Ірпінь : [б.в.], 2007. — 137 с.
27. Стецик Н. Судові правотворчі акти: загальнотеоретична характеристика / Н. Стецик // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2011. — № 52. — С. 27-32.

28. Тихомиров Ю. А. Правоприменение: теория и практика : монография / Н. Т. Вишневская [и др.] ; отв. ред. Ю. А. Тихомиров. — М. : Формула права, 2008. — 431 с.
29. Ткачук О. Перегляд судових рішень Верховним судом України: проблемні питання правозастосування / О. Ткачук, Д. Луспенник // Право України. — 2011. — № 10. — С. 107-117.
30. Тодика Ю. М. Конституція України – Основний Закон держави і суспільства : навчальний посібник / Ю. М. Тодика. — Х. : Факт, 2001. — 328 с.
31. Травкин А. А. Сущность и сферы (пределы) действия правоприменительных актов: проблемы теории и практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Травкин Андрей Александрович. — Ярославль, 2008. — 186 с.
32. Уварова О. Загальні принципи права та їх роль у правозастосуванні з позицій природно-правового і позитивістського підходів до права / О. Уварова // Вісник Академії правових наук України. — 2008. — № 2. — С. 244-252.
33. Федорів О. Судовий прецедент у праві України: доцільність запровадження та варіативність наслідків / О. Федорів // Юридичний журнал. — 2012. — № 6(120). — С. 57-60.
34. Чижик Г. Переваги та недоліки судового правотворення, або чому я проти легітимації судового прецеденту в Україні / Г. Чижик // Юридичний журнал. — 2012. — № 6 (120). — С. 61-64.
35. Шкаровський Д. Судовий прецедент в українському праві: проблемні питання запровадження / Д. Шкаровський // Юридичний журнал. — 2012. — № 6 (120). — С. 65-67.
36. Шмарьова Т. Дискусійні аспекти правозастосування в контексті конвенційних стандартів / Т. Шмарьова // Юридичний журнал. — 2009. — № 10. — С. 32-41.

ТЕМА 4. ДІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ЧАСІ, ПРОСТОРИ ТА ЗА КОЛОМ ОСІБ

Дія нормативно-правових актів в часі: поняття та загальна характеристика. Показники, що характеризують дію нормативно-правових актів в часі (набуття чинності; втрата чинності; напрям дії норми права в часі). Способи набуття чинності законами: види та їх основні положення.

Дія нормативно-правових актів в просторі: поняття та загальна характеристика. Територіальний та екстериторіальний принципи дії нормативно-правових актів в просторі: основні положення.

Дія нормативно-правових актів за колом осіб: загальні засади. Особливості дії нормативно-правових актів щодо іноземців, які перебувають на території держави; обмеження щодо дії нормативно-правових актів на окремі категорії осіб; правила визначення осіб, на яких поширює свою дію нормативно-правових акти.

Ключові поняття:

дія права, дія нормативно-правових актів, темпоральні характеристики дії нормативно-правових актів, дія нормативно-правових актів у часі, набуття чинності нормативно-правовими актами, момент набуття нормативним актом чинності, офіційне оприлюднення нормативно-правового акта, офіційне опублікування нормативно-правового акта, офіційні друковані видання, Офіційний вісник України, Голос України, Відомості Верховної Ради України, Урядовий кур'єр, ординарний (конституційний) спосіб набуття чинності законами, екстраординарний спосіб набуття чинності законами, втрата чинності нормативно-правових актів, формальна відміна (пряме скасування) нормативно-правового акту, фактична відміна нормативно-правового акту, судова відміна нормативно-правового акту, призупинення дії нормативно-правового акту, втрата чинності нормативно-правового акту, напрями дії нормативно-правового акту в часі, зворотна дія (ретроактивна форма) нормативно-правових актів в часі, проста зворотна дія нормативно-правового акта в часі, абсолютна зворотна дія в часі нормативно-правових актів, відносна зворотна дія нормативно-правових актів в часі, ревізійна зворотна дія нормативно-правового акта в часі, негайна дія нормативно-правових актів в часі, ультраактивна форма дії нормативно-правових актів в часі, перспективна дія нових нормативно-правових актів, переживаюча дія скасованих нормативно-правових актів у часі, дія нормативно-правових актів у просторі, територіальний принцип дії нормативно-правових актів в просторі, екстериторіальний принципи дії нормативно-правових актів в просторі, дія нормативно-правових актів за колом осіб, депутатська недоторканість, президентський імунітет, суддівський імунітет, дипломатичний імунітет, консульський імунітет.

1. Дія права визначається як:

а) юридичний факт (або момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;

б) змістовно-динамічна складова права, яка характеризує фактичну реалізацію його можливостей: регулятивний, інформаційно-психологічний, виховний, соціальний вплив на учасників суспільних відносин;

в) розміщення прийнятого нормативно-правового акта в офіційному, друкованому виданні;

г) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних і юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних, друкованих виданнях;

д) кінцевий момент дії нормативно-правового акта, який означає втрату ознаки нормативності, залишаючись формою права лише в історичному значенні.

2. Дією нормативно-правового акту є:

а) положення, відповідно до якого перегляду підлягають всі юридичні факти та правовідносини, які виникли в минулому, відповідно до чинного на той час законодавства;

б) динамічна характеристика дії нормативно-правового акта в часі, яка пов'язана з можливістю чи неможливістю застосування нормативно-правового акта до конкретних обставин минулого, теперішнього і майбутнього;

в) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних і юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних, друкованих виданнях;

г) обов'язковість його виконання впродовж певного часу, на певній території та щодо конкретного кола осіб, органів, організацій;

д) поширення приписів нового нормативно-правового акта.

3. Набуттям чинності нормативно-правовим актом є:

а) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних і юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних, друкованих виданнях;

б) юридичний факт (момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;

в) кінцевий момент життя нормативно-правового акта, який означає втрату ознаки нормативності, залишаючись формою права лише в історичному значенні;

г) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

д) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

4. Відповідно до ст. 94 Конституції України Закон набирає чинності:

а) зі спливом певного періоду після його опублікування;

б) через п'ятнадцять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачене самим законом, але не раніше дня опублікування.

в) з настанням певної події;

г) з дня його опублікування;

д) через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачене самим законом, але не раніше дня опублікування.

5. Екстраординарний спосіб набуття чинності законами визначається:

а) в самому законі, але в будь-якому разі закон не може набувати чинності раніше дня його опублікування;

б) в Конституції України;

в) в Цивільному кодексі України;

г) в самому законі, але набуває чинності раніше дня його опублікування;

д) в Указі Президента.

6. Ультраактивна форма дії нормативно-правового акта передбачає:

а) правові наслідки можуть наступити у випадку недотримання правових приписів тощо;

б) норми діють і належать до застосування в конкретній життєвій ситуації;

в) акт, що втратив юридичну чинність і за спеціальною вказівкою нового акта продовжує поширювати свою дію на старі триваючі факти з окремих питань;

г) дію принципу «дозволено все, що не заборонено законом»;

д) розширення предмету правового регулювання певного нормативно-правового акта.

7. Перспективною дією нового нормативно-правового акта є:

а) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

б) поширення приписів нового нормативно-правового акта лише на юридичні факти і правовідносини, які виникли після набуття ним чинності;

в) формально скасований нормативно-правовий акт, який продовжує регулювати відносини, що виникли на його підставі і після дати набуття чинності нового нормативно-правового акта;

г) тимчасове припинення дії в часі нормативно-правового акта, внаслідок певних обставин у порядку, передбаченому законодавством;

д) скасований нормативно-правовий акт, який застосовується зазвичай тоді, коли необхідно враховувати інтереси осіб, що вступили у правовідносини до видання нового нормативного акта.

8. Напрямом дії нормативно-правового акта в часі є:

а) динамічна характеристика дії нормативно-правового акта в часі, яка пов'язана з можливістю чи неможливістю застосування нормативно-правового акта до конкретних обставин минулого, теперішнього і майбутнього;

б) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і випливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

в) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

г) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних і юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних, друкованих виданнях;

д) юридичний факт (момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу.

9. До показників дії нормативного акта у часі не відносять:

а) момент набуття нормативним актом чинності;

б) момент припинення дії нормативного акта;

в) напрям темпоральної дії нормативного акта;

г) момент зупинення дії нормативного акта;

д) поширення дії нормативного акта на певні категорії суб'єктів права.

10. Часові характеристики дії нормативно-правового акта називають:

а) змістовними;

б) темпоральними;

в) статичними;

г) екстраординарними;

д) динамічними.

11. Нормативно-правові акти діють за:

а) територіальним та екстериторіальним принципами;

б) принципом законності;

в) принципом верховенства права та законності;

г) універсальним та територіальним принципами;

д) принципом невідворотності.

12. Дія нормативно-правових актів у просторі визначається:

а) територіальними межами його обов'язковості;

б) поширенням на певні категорії суб'єктів права;

в) моментом набуття нормативним актом чинності;

г) моментом припинення дії нормативного акта;

д) напрямом темпоральної дії нормативного акта.

13. Офіційним оприлюдненням нормативно-правового акта є:

а) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних та юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних друкованих виданнях, інформаційного повідомлення в друкованих засобах масової інформації, оголошення через телебачення і радіо та в інший спосіб, визначений законодавством;

б) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

в) розміщення прийнятого (виданого) нормативно-правового акта в офіційному друкованому виданні;

г) юридичний факт (або момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;

д) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних та юридичних осіб шляхом оголошення через телебачення і радіо.

14. Днем оприлюднення закону за ординарним способом набуття чинності закону є:

а) відповідний день оголошення його через радіо;

б) відповідне число оголошення його через телебачення;

в) відповідна година, виходу газети чи журналу;

г) конкретна дата і час, якими датовані відповідні газета чи журнал;

д) календарне число, яким датовані відповідні газета чи журнал.

15. Офіційне оприлюднення нормативно-правових актів здійснюється:

а) після включення їх до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів із зазначенням присвоєного їм реєстраційного коду;

б) після їх прийняття у Верховній Раді України;

в) після їх неофіційного оприлюднення;

г) після їх підписання Президентом України;

д) після голосування у Верховній Раді України.

16. Офіційним опублікуванням нормативно-правового акта є:

а) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

б) розміщення прийнятого (виданого) нормативно-правового акта в офіційному друкованому виданні;

в) юридичний факт (момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;

г) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

д) поширення приписів нового нормативно-правового акта, який впливає лише на юридичні факти і правовідносини, які виникли після набуття ним чинності.

17. Офіційне друковане видання – це:

а) періодичне друковане видання, в якому здійснюється офіційне оприлюднення документів держави чи певної установи (законів, рішень, офіційних оголошень, об'яв тощо);

б) українська газета, офіційний друкований орган Верховної Ради України;

в) друковане видання (нормативний бюлетень) Верховної Ради України, в якому здійснюється офіційне опублікування законів України, постанов Верховної Ради України, інших офіційних актів парламенту, а також змін в адміністративно-територіальному поділі України;

г) український інформаційний бюлетень, офіційне друковане видання, у якому публікуються державною мовою всі поточні нормативно-правові акти, що надійшли до Мін'юсту та включені до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;

д) щоденне друковане видання центральних органів виконавчої влади України.

18. Згідно чинного законодавства офіційними друкованими виданнями в Україні є:

а) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», газета «Голос України», «Відомості Верховної Ради України», інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України»;

б) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», юридичний журнал «Право України»;

в) юридичний журнал «Право України», «Офіційний вісник України», інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України»;

г) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», газета «Голос Української держави»;

д) «Відомості Верховної Ради України», інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України», «Відомості Кабінету Міністрів України».

19. До офіційних друкованих видань, в яких може бути оприлюднений новий нормативно-правовий акт не належить:

а) «Офіційний вісник України»;

б) «Урядовий кур'єр»;

в) «Голос України»;

г) «Бюлетень Міністерства юстиції України»;

д) «Відомості Верховної Ради України».

20. Втратою чинності нормативно-правового акта є:

а) юридичний факт (або момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;

б) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і випливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

в) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

г) кінцевий момент життя нормативно-правового акта, який означає втрату ознаки нормативності, залишаючись формою права лише в історичному значенні;

д) розміщення прийнятого нормативно-правового акта в офіційному, друкованому виданні.

21. Формальна відміна нормативно-правового акта визначається, як:

а) внесення змін до тексту нормативно-правового акта;

б) прийняття нормативно-правового акта в новій редакції;

в) видання окремого акта;

г) пряме скасування нормативно-правового акта;

д) видання вказівки про скасування у новому нормативно-правовому акті, який приходить на зміну попереднього нормативно-правового акта.

22. Фактичне скасування нормативного акта має місце:

а) у випадках, передбачених законом, коли право скасувати нормативний акт може бути надано іншому органу;

б) внаслідок прийняття іншого акта, що регулює ту саму групу суспільних відносин;

в) внаслідок скасування нормативного акта іншим актом;

г) коли нормативний акт остаточно втрачає чинність;

д) коли нормативний акт набирає чинності.

23. Зворотною дією нормативно-правового акта є:

а) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

б) юридичний факт (або момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;

в) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних і юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних, друкованих виданнях;

г) кінцевий момент життя нормативно-правового акта, який означає втрату ознаки нормативності, залишаючись формою права лише в історичному значенні;

д) тимчасове припинення дії в часі нормативно-правового акта, внаслідок певних обставин у порядку, передбаченому законодавством.

24. Відносна зворотна дія в часі нормативно-правового акта полягає в:

а) перегляді всіх юридичних фактів та правовідносин які виникли в минулому, відповідно до чинного на той час законодавства;

б) перегляді лише фактів та правовідносин минулого, які виникли з певної дати або події;

в) поширенні дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і випливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

г) поширенні приписів нового нормативно-правового акта, який впливає лише на юридичні факти і правовідносини, які виникли після набуття ним чинності;

д) формально скасованому нормативно-правовому акті, який продовжує регулювати відносини, що виникли на його підставі і після дати набуття чинності нового нормативно-правового акта.

25. Абсолютною зворотною дією в часі нормативно-правових актів є:

а) положення, відповідно до якого перегляду підлягають всі юридичні факти та правовідносини, які виникли в минулому, відповідно до чинного на той час законодавства;

б) поширення дії нормативно-правових актів на ті правові наслідки, які хоча і випливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

в) тимчасове припинення дії в часі нормативно-правового акта, внаслідок певних обставин у порядку, передбаченому законодавством;

г) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

д) динамічна характеристика дії нормативно-правового акта в часі, яка пов'язана з можливістю чи неможливістю застосування нормативно-правового акта до конкретних обставин минулого, теперішнього і майбутнього.

26. Проста зворотня дія нормативно-правового акта в часі наявна у випадку, коли:

а) перегляду підлягають всі юридичні факти та правовідносини, які виникли в минулому відповідно до чинного на той час законодавства;

б) переглядаються лише факти та правовідносини минулого, які виникли з певної дати або з певної події;

в) така дія поширюється відносно правовідносин, щодо яких відсутній акт застосування (наприклад, судові рішення), прийнятий на підставі чинних на момент прийняття рішення норм;

г) здійснюється перегляд саме акта застосування, який на момент його прийняття відповідав чинному законодавству, а з урахуванням нового нормативно-правового акта дане регулювання потребує зміни;

д) поширення приписів нового нормативно-правового акта підпадає лише на юридичні факти і правовідносини, які виникли після набуття ним чинності.

27. Ревізійна зворотна дія нормативно-правового акта в часі передбачає:

а) перегляд саме акта застосування, який на момент його прийняття відповідав чинному законодавству, а з урахуванням нового нормативно-правового акта дане регулювання потребує зміни;

б) перегляд всіх юридичних фактів та правовідносин, які виникли в минулому відповідно до чинного на той час законодавства;

в) поширення такої дії відносно правовідносин, щодо яких відсутній акт застосування (наприклад, судові рішення), прийнятий на підставі чинних на момент прийняття рішення норм;

г) перегляд лише фактів та правовідносин минулого, які виникли з певної дати або з певної події;

д) закріплення правила про обов'язковість оприлюднення нормативно-правового акта, яке пов'язане з принципом правової визначеності і є основою для презумпції знання закону.

28. Зупиненням дії нормативно-правового акта є:

а) перегляд всіх юридичних фактів та правовідносин, які виникли в минулому, відповідно до чинного на той час законодавства;

б) кінцевий момент життя нормативно-правового акта, який означає втрату ознаки нормативності, залишаючись формою права лише в історичному значенні;

в) розміщення прийнятого нормативно-правового акта в офіційному, друкованому виданні;

г) тимчасове припинення дії в часі нормативно-правового акта внаслідок певних обставин у порядку передбаченому законодавством;

д) пряме скасування нормативно-правового акта.

29. Залежно від діючої території (місця проживання, місця перебування суб'єктів права) виділяють:

а) нормативні акти, що діють відносно осіб, що постійно проживають на території держави, і нормативні акти, що поширюються на осіб, які тимчасово перебувають на даній території (біженці, переселенці та ін.);

б) нормативні акти спеціальної дії, що поширюються тільки на коло спеціальних суб'єктів, тобто осіб, які володіють певною професією і займають певні посади (судді, прокурори, народні депутати тощо) або мають особливе соціальне становище (пенсіонери, інваліди, сироти та ін.);

в) нормативні акти загальної дії, які поширюються на всіх осіб, що перебувають на території держави (Конституція України) і нормативні акти,

які поширюються тільки на громадян даної держави (закони України «Про політичні партії України», «Про вибори Президента України»);

г) нормативні акти, які поширюються на іноземних громадян та осіб без громадянства (Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»);

д) нормативні акти загальної дії і спеціальної дії.

30. Юридичний імунітет – це:

а) повне або часткове звільнення його носія від поширення на нього дії загальних правових норм;

б) поширення зобов'язуючих норм права на певні категорії суб'єктів права;

в) тимчасове, неостаточне переривання темпоральної дії нормативного акта, що зумовлюється певними обставинами і здійснюється в порядку, передбаченому законодавством;

г) показник, що визначає дію нормативного акта стосовно правових відносин, які виникли до і після набуття ним чинності;

д) звільнення носія від поширення на нього локальних правових норм.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. — 2014. — № 19. — Ст. 583).
- ❖ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35, 35-36, 37. — Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.
- ❖ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.

- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 20 — Ст. 190.
- ❖ Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 40. — Ст. 290.
- ❖ Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 3. — Ст. 17.
- ❖ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 20. — Ст. 99.
- ❖ Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 38. — Ст. 385.
- ❖ Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30 червня 2004 року // (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 36. — Ст. 81.
- ❖ Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України : Указ Президента України від 15 листопада 2006 року (зі змінами і допов.) // Офіційний вісник України. — 2006. — № 47. — Ст. 3123.
- ❖ Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України від 10 червня 1997 року // Офіційний вісник України. — 1997. — № 24. — Ст. 11.
- ❖ Про поширення чинності Указів Президента України : Указ Президента України від 14 лютого 1996 року // Урядовий кур'єр. — 1997. — № 142.
- ❖ Про щорічні послання Президента України до Верховної Ради України : Указ Президента України від 9 квітня 1997 року // Урядовий кур'єр. — 1997. — № 69.

Спеціалізована література:

1. Абрамович Р. Принцип незворотності дії закону в часі у судовій практиці судів загальної юрисдикції / Р. Абрамович // Публічне право. — 2012. — № 3 (7). — С. 375-382.
2. Бичков І. Конституція в системі чинників обмеження державної влади / І. Бичков // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 1. — С. 242-249.
3. Борбунюк О. О. Регуляторні акти як різновид нормативно-правових актів / О. О. Борбунюк // Форум права. — 2013. — № 3. — С. 46-52.

4. Борденюк В. Теоретичні аспекти співвідношення правових актів державного управління та актів органів місцевого самоврядування / В. Борденюк // Право України. — 2004. — № 11. — С. 16-21.
5. Будько З. М. Момент набуття чинності та введення в дію нормативно-правового акта в контексті забезпечення реалізації права на знання особою своїх прав та обов'язків / З. М. Будько // Вісник Запорізького національного університету. — 2011. — № 1. — С. 60-65.
6. Волк И. В. Право, время и пространство: теоретический аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Волк Ирина Владимировна. — М., 2004. — 198 с.
7. Гарник Л. Л. Види зупинення дії нормативно-правових актів / Л. Л. Гарник // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2009. — № 4. — С. 21-28.
8. Гетманцев О. Дія в часі нормативно-правових актів, що застосовуються судом при здійсненні правосуддя в цивільних справах / О. Гетманцев, М. Гетманцев // Юридична Україна. — 2010. — № 6. — С. 67-73.
9. Гетьман Є. А. Поняття підзаконного нормативно-правового акта та його співвідношення із нормативно-правовим та правовим актами / Є. А. Гетьман // Форум права. — 2013. — № 3. — С. 106-113.
10. Гетьман Є. Кодекс як особливий вид закону / Є. Гетьман // Вісник Академії правових наук України. — 2011. — № 1. — С. 42-50.
11. Головатенко В. Правові акти Президента України: юридична природа, статус, функції / В. Головатенко // Право України. — 2004. — № 3. — С. 14-18.
12. Догадайло Е. Ю. Время и право: теоретико-правовое исследование : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / Е. Ю. Догадайло. — М., 2013. — 54 с.
13. Єзаров А. Конфліктологічна експертиза актів конституційного законодавства / А. Єзаров // Право України. — 2013. — № 1-2. — С. 275-283.
14. Заплотинська Ю. Акти Кабінету Міністрів України в системі нормативно-правових актів: загальнотеоретичний та порівняльно-правовий аспекти / Ю. Заплотинська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2013. — Вип. 57. — С. 36-42.
15. Зинков Е. Г. Пространство в праве / Е. Г. Зинков. — Краснодар : Кубанькино, 2011. — 99 с.
16. Зуй В. Проблемні питання щодо оскарження нормативно-правових актів / В. Зуй // Вісник Запорізького національного університету. — 2009. — № 1. — С. 105-109.
17. Игнатьева О. В. Временной фактор в праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Игнатьева Ольга Валерьевна. — М., 2010. — 158 с.

18. Кондрашов Ю. А. Фактор времени в юридической деятельности: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / Ю. А. Кондрашов. — Саратов, 2012. — 26 с.
19. Корейба Ю. Конституція України як визначальне джерело інформаційного права / Ю. Корейба // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 9. — С. 48-52.
20. Косович В. До визначення поняття «нормативно-правовий акт»: практична необхідність і теоретична можливість уточнення / В. Косович // Право України. — 2012. — № 9. — С. 274-280.
21. Косович В. Недоліки нормативно-правових актів України: загальнотеоретична характеристика та шляхи боротьби з ними / В. Косович // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2012. — №56. — С. 8-23.
22. Косович В. Якість нормативно-правових актів України: загальнотеоретична характеристика / В. Косович // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — № 55. — С. 20-27.
23. Лагус І. Про деякі проблемні питання набрання чинності правовими актами органів та посадових осіб місцевого самоврядування / І. Лагус // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2012. — № 3 (12). — С. 38-41.
24. Лагус І. Правові акти в теорії права та практиці вітчизняного законодавства: деякі проблеми / І. Лагус // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 11. — С. 14-17.
25. Легін Л. М. Правове врегулювання нормотворчого та законодавчого процесів / Л. М. Легін // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : зб. наук. статей. — 2009. — № 21 — С. 34-44.
26. Мазан Л. М. Дія законів та інших нормативно-правових актів у часі в Стародавній Римській державі / Л. М. Мазан // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2011. — Вип. 52. — С. 65-71.
27. Мазан Л. М. Поняття «дія нормативно-правових актів у часі» в контексті сучасного праворозуміння / Л. М. Мазан // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2011. — Вип. 53. — С. 70-76.
28. Мазурік К. Юридична природа закону як джерела права / К. Мазурік // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 7. — С. 103-109.
29. Мужикова Н. М. Набрання та втрата чинності нормативно-правовими актами обласних державних адміністрацій / Н. М. Мужикова // Держава та регіони. Серія Право. — 2011. — №2. — С. 131-139.
30. Оніщенко Н. М. До питання про авторитет діючого законодавства (теоретичні засади, практичні передумові, перспективи зміцнення) / Н. М. Оніщенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 1. — С. 27-32.

31. Пелих Н. А. Конституція України в умовах сьогодення / Н. А. Пелих // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 1. — С. 51-56.
32. Петришина М. Акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування : сутність та особливості / М. Петришина // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 1. — С. 66-76.
33. Пуданс-Шушлебін К. До питання оскарження правових актів Верховної Ради України в порядку адміністративного судочинства / К. Пуданс-Шушлебін // Часопис Київського університета права. — 2012. — № 3. — С. 164-168.
34. Пушняк О. В. До питання співвідношення термінів «набуття чинності нормативно-правовим актом» та «введення в дію нормативно-правового акта» / О. В. Пушняк // Форум права. — 2012. — № 2. — С. 580-592.
35. Радчук О. П. Внутрішнє законодавство України та інших країн як джерело міжнародного приватного права / О. П. Радчук // Форум права. — 2013. — № 2. — С. 469-473.
36. Разумова Ю. А. Место норм международного права в правовой системе Российской Федерации / Ю. А. Разумова // Международное право и международные организации. — 2013. — № 2. — С. 246-250.
37. Риндюк В. І. Техніко-юридичні помилки в нормативно-правових актах: поняття та види / В. І. Риндюк // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 57. — С. 3-9.
38. Семчик В. Науко-правова експертиза як форма доктринального тлумачення законодавства / В. Семчик, О. Поліводовський // Право України. — 2013. — № 5.—С. 409-415.
39. Скрипнюк О. Правові акти Конституційного Суду України як джерела сучасного конституційного права України / О. Скрипнюк // Право України. — 2012. — № 3-4. — С. 404-410.
40. Совгиря О. Прийняття актів Кабінетом Міністрів України як процесуальна форма закріплення його рішень / О. Совгиря // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 279-286.
41. Стефанюк В. Правові акти управління / В. Стефанюк // Право України. — 2003. — № 7. — С. 3-9.
42. Темлюк М. Введення в дію конституційних законів: проблемні питання / М. Темлюк // Право України. — 2012. — № 8. — С. 132-138.
43. Темлюк М. Ефективність дії закону та умови її забезпечення: окремі питання теорії / М. Темлюк // Юридична Україна. — 2013. — № 12. — С. 32-41.
44. Темлюк М. Введення в дію конституційних законів: проблемні питання / М. Темлюк // Право України. — 2012. — № 8. — С. 132-138.
45. Темлюк М. Дія права і дія закону в сучасному аспекті праворозуміння / М. Темлюк // Право України. — 2010. — № 4. — С. 182-190.
46. Тесленко М. Правова природа актів Конституційного Суду України / М. Тесленко // Право України. — 2000. — № 2. — С. 88-100.

47. Тихий В. Правова природа, повноваження, рішення та висновки Конституційного Суду України / В. Тихий // Право України. — 2010. — № 6. — С. 26-33.
48. Ткаченко Ю. Підстави і критерії визначення конституційності нормативно-правових актів / Ю. Ткаченко // Право України. — 2000. — № 9. — С. 26-30.
49. Форманюк В. Локальні акти місцевого самоврядування в системі джерел права / В. Форманюк // Юридичний вісник. — 2013. — № 1. — С. 63-68.
50. Чепик А. В. Давность как юридическая конструкция: теоретико-правовой анализ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Чепик Алексей Викторович. — М., 2009. — 194 с.
51. Шевчук І. М. Правова природа інтерпретаційних актів Конституційного суду України / І. М. Шевчук // Вісник Запорізького національного університету. — 2012. — № 4 (II). — С. 62-66.
52. Шуліма А. О. Переживаюча дія нормативно-правового акта (правової норми): проблеми визначення / А. О. Шуліма // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». — 2011. — № 116. — С. 31-34.
53. Шуліма А. О. Чинність та дія закону: розмежування понять / А. О. Шуліма // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2011. — Вип. 51. — С. 64-74.
54. Шуліма А. О. «Чинність» та «дія» закону: розмежування понять / А. О. Шуліма // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2011. — Вип. 51. — С. 60-71.

ТЕМА 5. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Тлумачення норм права: поняття, сутність, елементи та мета. Ознаки тлумачення норм права та їх зміст. Класифікація тлумачення норм права: критерії та види.

Офіційне тлумачення норм права: поняття, ознаки. Критерії класифікація та види офіційного тлумачення норм права. Автентичне (авторське) тлумачення норм права, делеговане (легальне) тлумачення норм права, правозастосовне тлумачення норм права, нормативне (абстрактне) тлумачення норм права, казуальне тлумачення норм права як різновиди офіційного тлумачення: загальна характеристика.

Неофіційне тлумачення норм права: поняття, сутність. Побутове (повсякденне) тлумачення, професійне (компетентне) тлумачення, доктринальне (наукове) тлумачення як різновиди неофіційного тлумачення норм права: загальна характеристика.

Способи тлумачення норм права: поняття, види. Граматичний (мовний, філологічний, текстовий), логічний, системний, історичний (історико-політичний), телеологічний (цільовий) способи тлумачення норм права: загальна характеристика. Діяльність Конституційного Суду України з тлумачення Конституції та законів України. Межі тлумачення Конституційним Судом України Конституції та законів України.

Функції тлумачення норм права: поняття, види. Пізнавальна, конкретизуюча, регламентуюча, правозабезпечувальна, сигналізаційна функції тлумачення норм права: основні положення.

Кваліфікація зловживання правом. Тлумачення юридичних презумпцій і юридичних фікцій.

Інтерпретаційно-правові (правотлумачні) акти: поняття, види та їх характеристика.

Ключові поняття:

тлумачення норм права, з'ясування, роз'яснення, інтерпретація, тлумачення актів індивідуального правового регулювання, тлумачення актів загального правового регулювання, офіційне тлумачення норм права, автентичне (авторське) тлумачення норм права, делеговане (легальне) тлумачення норм права, правозастосовне тлумачення норм права, нормативне (абстрактне) тлумачення норм права, казуальне тлумачення норм права, неофіційне тлумачення норм права, побутове (повсякденне) тлумачення норм права, доктринальне (наукове) тлумачення норм права, професійне (компетентне) тлумачення норм права, тлумачення норм права за обсягом, буквальне (адекватне) тлумачення норм права, розширювальне тлумачення норм права, обмежувальне тлумачення норм права, граматичний (мовний, філологічний, текстовий) спосіб тлумачення норм права, логічний спосіб тлумачення норм права, системний спосіб тлумачення норм права, історичний (історико-політичний) спосіб тлумачення норм

права, телеологічний (цільовий) спосіб тлумачення норм права, логічні перетворення, виведення норм із норм, висновки «a fortiori», висновки із понять, висновки за аналогією, висновки від протилежного, пізнавальна функція тлумачення норм права, конкретизуюча функція тлумачення норм права, регламентуюча функція тлумачення норм права, правозабезпечувальна функція тлумачення норм права, сигналізаційна функція тлумачення норм права, інтерпретаційно-правові акти.

1. Розумова інтелектуальна діяльність суб'єкта, що направлена на з'ясування та роз'яснення змісту норми права:

- а) тлумачення норм права;*
- б) застосування норм права;*
- в) з'ясування права;*
- г) інтерпеляція права;*
- д) реалізація норм права.*

2. Тлумачення в самому широкому значенні розуміють як:

- а) категорію права;*
- б) наукову дисципліну;*
- в) пізнавальний процес;*
- г) галузь права;*
- д) юридичний процес.*

3. Усвідомленням правових норм є:

- а) інтерпретація змісту правової норми для інших осіб;*
- б) внутрішній інтелектуальний процес суб'єкта зі встановлення змісту правової норми, що не виходить поза межі його свідомості;*
- в) дійсний зміст правової норми, який розуміється у повній відповідності з її текстуальним виразом;*
- г) з'ясування змісту норми права на основі встановлення її системних зв'язків;*
- д) встановлення сутності правової норми.*

4. У процесі тлумачення норм права не встановлюється:

- а) зміст норми права;*
- б) процедура прийняття норми права;*
- в) основна мета норми права;*
- г) соціальна спрямованість норми права;*
- д) можливі наслідки норми права.*

5. Правотлумачна діяльність норм права складається із:

- а) з'ясування та роз'яснення;*
- б) розуміння та застосування;*
- в) з'ясування та розуміння;*

- г) з'ясування та застосування;
- д) розкриття та застосування.

6. Тлумачення норм права «для себе» називають:

- а) тлумачення-роз'яснення;
- б) тлумачення-уяснення;
- в) тлумачення-пояснення;
- г) офіційне тлумачення;
- д) неофіційне тлумачення.

7. Тлумачення норм права «для інших» називають:

- а) тлумачення-роз'яснення;
- б) тлумачення-з'ясування;
- в) тлумачення-пояснення;
- г) офіційне тлумачення;
- д) неофіційне тлумачення.

8. Передача інформації про зміст норми права третім особам є напрямком:

- а) буквального роз'яснення;
- б) додаткового роз'яснення;
- в) тлумачного роз'яснення;
- г) основного роз'яснення;
- д) первинного роз'яснення.

9. Структурними елементами тлумачення норм права є:

- а) суб'єкт, об'єкт, предмет та мета тлумачення;
- б) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона та об'єктивна сторона тлумачення;
- в) суб'єкт, об'єкт та завдання тлумачення;
- г) суб'єкт, об'єкт та способи тлумачення;
- д) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона та способи тлумачення.

10. До елементів тлумачення норм права входить:

- а) роз'яснення норм права;
- б) повідомлення про можливий зміст норми права;
- в) опублікування норми права;
- г) спосіб тлумачення норм права;
- д) спрощення норм права.

11. Джерела права як структурний елемент тлумачення норм права є:

- а) об'єктом тлумачення;
- б) суб'єктом тлумачення;
- в) суб'єктивною стороною тлумачення;

- г) об'єктивною стороною тлумачення;
- д) наслідками тлумачення.

12. *Співвідношення термінів «тлумачення норм права» та «інтерпретація норм права» полягає в наступному:*

- а) терміни «тлумачення норм права» та «інтерпретація норм права» є тотожними;
- б) терміни «тлумачення норм права» та «інтерпретація норм права» співвідносяться як форма та зміст;
- в) тлумачення норм права є різновидом інтерпретації норм права;
- г) «тлумачення норм права» та «інтерпретація норм права» є різними за змістом та не перебувають у взаємозв'язку;
- д) термін «інтерпретація норм права» є більш вузьким за змістом, ніж «тлумачення норм права».

13. *Чинником, що впливає на процес тлумачення норм права є:*

- а) ухвала суду;
- б) норми-звичаї;
- в) традиції юридичної практики;
- г) судовий прецедент;
- д) спосіб тлумачення.

14. *Необхідність тлумачення норм права обумовлена тим, що:*

- а) норми права взаємопов'язані між собою;
- б) норми права регулюють однакові суспільні відносини;
- в) норми права творять систему права;
- г) норми права є об'єктом міжнародного правотворення;
- д) норми права однакові між собою.

15. *В процесі тлумачення нормативно-правових актів встановлюється:*

- а) значення нормативних приписів, основна мета, соціальна направленість, місце в системі правового регулювання;
- б) порядок застосування міжнародних актів;
- в) коло суспільних відносин, що підпадають під дію норм права;
- г) історія створення норм права та їх функцій для суспільства;
- д) зміна умов, поява нових фактів, що впливають на застосування норми права.

16. *До об'єктивних необхідностей тлумачення норм права не належить:*

- а) абстрактна форма викладення норми права;
- б) наявність правової колізії;
- в) складність та невизначеність термінів;
- г) наявність конкуренції норм права;

д) зміни в суспільних відносинах.

17. Обставинами, що виключають необхідність тлумачення правових норм є:

а) вживання термінів, які є більш вузькими чи більш широкими, ніж правове поняття, що вони виражають, або вживання слів-синонімів на позначення одного поняття;

б) наявність в юридичних текстах спеціальних юридичних термінів та оціночних категорій;

в) досконалість юридичної техніки, присутність ясної, точної, зрозумілої мови юридичного акта, однозначність, чіткість формулювань;

г) вживання висловів, які вимагають з'ясування можливих варіантів поведінки, що ними передбачаються;

д) недосконалість юридичної техніки, відсутність ясної, точної, зрозумілої мови юридичного акта, двозначність, розпливчатість формулювань.

18. Спосіб тлумачення норм права, який з'ясовує зміст норми права на підставі засобів граматичного і лексичного аналізу її словесного формулювання – це:

а) функціональний;

б) логічний;

в) телеологічний;

г) історико-політичний;

д) граматичний.

19. Граматичний або мовний спосіб тлумачення іноді називають:

а) «словесним»;

б) «буквеним»;

в) «письмовим»;

г) «офіційним»;

д) «скороченим».

20. Систематичний спосіб тлумачення норм права полягає у:

а) з'ясуванні змісту норми права на підставі засобів граматичного і лексичного аналізу її словесного формулювання;

б) з'ясуванні змісту норми права встановленням її системних юридичних зв'язків з іншими нормами, її місця та ролі у системі права;

в) з'ясуванні змісту норми права відповідно до закладеної у ній мети – орієнтира для поведінки;

г) з'ясуванні змісту норми права (не виходячи за рамки тексту нормативно-правового акта) на підставі використання законів, правил і прийомів формальної логіки;

д) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних обставин, умов, в яких функціонує норма права.

21. Спосіб тлумачення норм права, який з'ясовує зміст норми права відповідно до закладеної у ній мети – орієнтира для поведінки:

- а) спеціально-юридичний;
- б) функціональний;
- в) телеологічний;
- г) історико-політичний;
- д) логічний.

22. Історико-політичний спосіб тлумачення норм права полягає у:

а) з'ясуванні змісту норми права відповідно до закладеної у ній мети – орієнтира для поведінки;

б) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних обставин, умов, в яких функціонує норма права;

в) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних історичних умов їх прийняття;

г) з'ясування змісту норми права на підставі використання законів, правил і прийомів формальної логіки;

д) з'ясуванні змісту норми, засноване на досягненнях юридичної науки і практики, знанні юридичної техніки, техніко-юридичних способів і прийомів, використовуваних нормотворцем для вираження своєї волі, на професійному умінні і навичках інтерпретатора.

23. Спосіб тлумачення норм права, який з'ясовує зміст норм права на основі аналізу конкретних обставин, умов, в яких функціонує норма права:

- а) граматичний;
- б) телеологічний;
- в) спеціально-юридичний;
- г) функціональний;
- д) систематичний.

24. Логічний спосіб тлумачення норм права полягає у:

а) з'ясуванні змісту норми права відповідно до закладеної у ній мети – орієнтира для поведінки;

б) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних обставин, умов, в яких функціонує норма права;

в) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних історичних умов їх прийняття; виявлення політичних цілей і завдань, закладених законодавцем;

г) з'ясуванні змісту норми права на підставі використання законів, правил і прийомів формальної логіки;

д) з'ясуванні змісту норми, засноване на досягненнях юридичної науки і практики, знанні юридичної техніки, техніко-юридичних способів і прийомів, використуваних нормотворцем для вираження своєї волі, на професійному умінні і навичках інтерпретатора.

25. *Спосіб тлумачення норм права, при якому відбувається дослідження техніко-юридичних засобів та прийомів вираження волі нормотворця з метою розкриття термінів, категорій, конструкцій та інших елементів його змісту – це:*

- а) систематичний спосіб тлумачення;
- б) функціональний спосіб тлумачення;
- в) логічний спосіб тлумачення;
- г) спеціально-юридичний спосіб тлумачення;
- д) історико-політичний спосіб тлумачення.

26. *За юридичною силою або в залежності від суб'єктів тлумачення норм права класифікують на:*

- а) офіційне та неофіційне;
- б) обов'язкове та необов'язкове;
- в) нормативне та казуальне;
- г) законодавче та підзаконне;
- д) загальнодержавне та локальне.

27. *Тлумачення норм права, яке здійснюється спеціально уповноваженим компетентним в цій галузі органом, державним службовцем чи посадовою особою на підставі службового обов'язку, результати роз'яснення набувають спеціальної юридичної форми (постанови, інструкції) та офіційного значення (мають обов'язковий характер своєрідної директиви) – це:*

- а) офіційне тлумачення норм права;
- б) доктринальне тлумачення норм права;
- в) нормативне тлумачення норм права;
- г) законодавче тлумачення норм права;
- д) неофіційне тлумачення норм права.

28. *Офіційне тлумачення норм права поділяється на:*

- а) наукове та професійне;
- б) нормативне та доктринальне;
- в) нормативне та професійне;
- г) доктринальне та компетентне;
- д) нормативне та казуальне.

29. *Казуальне тлумачення норм права – це:*

а) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;

б) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;

в) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;

г) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;

д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вузчий за текстуальне вираження; «дух» закону вузчий за його «букву».

30. Нормативне тлумачення норм права – це:

а) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;

б) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;

в) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вузчий за текстуальне вираження; «дух» закону вузчий за його «букву»;

г) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;

д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву».

31. До офіційного виду тлумачення норм права не належить:

а) професійне тлумачення;

б) автентичне тлумачення;

в) казуальне тлумачення;

г) нормативне тлумачення;

д) легальне тлумачення.

32. Тлумачення норми права органом, що її видав має назву:

а) автентичне;

б) доктринальне;

в) делеговане;

г) казуальне;

д) професійне.

33. Тлумаченням положень указу Президента України, що зафіксовано у спеціальному акті Президента України є:

а) аутентичним;

- б) неофіційним;
- в) делегованим;
- г) неофіційним;
- д) професійним.

34. Повноваженнями щодо офіційного тлумачення Конституції України наділено:

- а) Конституційний Суд України;
- б) Конституційну Асамблею при Президентові України;
- в) Верховний Суд України;
- г) Президента України;
- д) Верховну Раду України.

35. Офіційне тлумачення Конституції України Конституційним Судом України – це:

- а) логічне тлумачення;
- б) делеговане тлумачення;
- в) цільове тлумачення;
- г) казуальне тлумачення;
- д) аутентичне тлумачення.

36. Тлумаченням положень закону України, що зафіксоване у рішенні Конституційного Суду України є:

- а) логічним;
- б) делегованим;
- в) цільовим;
- г) казуальним;
- д) аутентичним.

37. Роз'яснення змісту нормативно-правих приписів, що здійснюється будь-яким суб'єктом, при якому результат тлумачення не має обов'язкової юридичної сили – це:

- а) доктринальне тлумачення;
- б) неофіційне тлумачення;
- в) казуальне тлумачення;
- г) цільове тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

38. Доктринальне тлумачення норм права є різновидом:

- а) компетентного тлумачення;
- б) професійного тлумачення;
- в) офіційного тлумачення;
- г) службового тлумачення;
- д) побутового тлумачення.

39. Видом неофіційного тлумачення норм права не є:

- а) компетентне тлумачення;
- б) буденне тлумачення;
- в) доктринальне тлумачення;
- г) легальне тлумачення;
- д) повсякденне тлумачення.

40. Прикладом доктринального тлумачення норм права є:

- а) опублікована стаття практикуючого фахівця в галузі права щодо практичних аспектів функціонування окремого правового явища;
- б) окрема думка судді Конституційного Суду України;
- в) укази Президента України;
- г) науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України;
- д) роз'яснення, яке здійснюється тим органом, що видав норму, яка підлягає тлумаченню.

41. Пересічний громадянин є суб'єктом:

- а) побутового тлумачення норм права;
- б) доктринального тлумачення норм права;
- в) компетентного тлумачення норм права;
- г) казуального тлумачення норм права;
- д) автентичного тлумачення норм права.

42. Тлумачення норм права юристами-науковцями – це:

- а) доктринальне тлумачення;
- б) автентичне тлумачення;
- в) побутове тлумачення;
- г) нормативне тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

43. Актом офіційного тлумачення норм права є:

- а) постанова Кабінету Міністрів України;
- б) припис прокурора;
- в) постанова про відкриття виконавчого провадження;
- г) постанова Пленуму Верховного суду України;
- д) цивільно-правовий договір.

44. За обсягом тлумачення норм права класифікують на:

- а) пряме, опосередковане та головне;
- б) буквальне, обмежувальне та поширювальне;
- в) узагальнене, доктринальне та спеціальне;
- г) автентичне, пряме та опосередковане;
- д) буквальне, доктринальне та логічне.

45. Поширювальне тлумачення норм права – це:

а) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;

б) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;

в) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вужчий за текстуальне вираження; «дух» закону вужчий за його «букву»;

г) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;

д) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності.

46. Обмежувальне тлумачення норм права – це:

а) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;

б) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;

в) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;

г) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;

д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вужчий за текстуальне вираження; «дух» закону вужчий за його «букву».

47. Буквальне тлумачення норм права – це:

а) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;

б) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;

в) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;

г) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;

д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вужчий за текстуальне вираження; «дух» закону вужчий за його «букву».

48. Результатом офіційного тлумачення норм права є:

- а) інтерпретаційно-правовий акт;
- б) підзаконний нормативно-правовий акт;
- в) нормативно-правовий акт;
- г) правозастосовний акт;
- д) законодавчий акт.

49. До ознак інтерпретаційного акта не належить:

- а) спеціальна форма вираження;
- б) формальна обов'язковість;
- в) формальна залежність від норми, що тлумачиться;
- г) існування в межах норми, що тлумачиться;
- д) утворення нового нормативного припису.

50. Спільною ознакою нормативно-правового акта та інтерпретаційного акта не є:

- а) державно-владний обов'язковий характер;
- б) наявність юридичної сили;
- в) спеціальна письмова форма вираження;
- г) спеціальний суб'єкт видання;
- д) відсутність нових нормативних приписів.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. — 2014. — № 19. — Ст. 583).
- ❖ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35, 35-36, 37. — Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.

- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10, № 11-12, № 13. — Ст. 88.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40. — Ст. 492.
- ❖ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 20. — Ст. 190.
- ❖ Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 40. — Ст. 290.
- ❖ Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 3. — Ст. 17.
- ❖ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 20. — Ст. 99.
- ❖ Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 38. — Ст. 385.
- ❖ Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30 червня 2004 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 36. — Ст. 81.

Спеціалізована література:

1. Андрійко О. Ф. Принцип верховенства права : проблеми тлумачення та застосування в адміністративному праві / О. Ф. Андрійко, В. П. Нагребельний // Альманах права. — 2012. — №3. — С. 78-82.
2. Антошкіна В. К. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України: проблеми теорії та практики : навч. посібник / В. К. Антошкіна, О. А. Мурзіна ; заг. ред. С. В. Петков. — Донецьк : Юго-Восток, 2009. — 252 с.
3. Болонин С. Ю. Правотолкование и правовое регулирование : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Болонин Сергей Юрьевич. — Казань, 2010. — 201 с.

4. Васюк А. В. История возникновения и развития юридической герменевтики в России : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Васюк Анастасия Владимировна. — М., 2011. — 215 с.
5. Ватаманюк В. Судове тлумачення і принцип верховенства права / В. Ватаманюк // Українське право. — 2006. — № 1 (19). — С. 248-259.
6. Веретельник Л. К. Тлумачення цивільно-правового договору / Л. К. Веретельник // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2011. — № 1. — С. 279-289.
7. Гаврилова Ю. А. Толкование права по объему : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Гаврилова Юлия Александровна. — Волгоград, 2008. — 210 с.
8. Галунько В. В. Професійно-правове тлумачення права / В. В. Галунько // Форум права. — 2011. — № 2. — С. 151-154.
9. Гермашев А. Н. Юридическая герменевтика как теория о способах изложения воли в юридическом тексте и способах ее толкования : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Гермашев Алексей Николаевич. — М., 2010. — 196 с.
10. Головченко В. Тлумачення норм права як науково-практична потреба / В. Головченко // Юридичний вісник України. — 2000. — № 22. — С. 9-12.
11. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність / В. Гончаров // Право України. — 2010. — № 1. — С. 142-147.
12. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматики / В. Гончаров // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 1. — С. 257-264.
13. Гринюк Р. Методологічні способи тлумачення принципу верховенства права / Р. Гринюк // Українське право. — 2006. — № 1 (19). — С. 72-79.
14. Денькович О. Об'єкт та предмет тлумачення Конституційним судом України у кримінальному праві / О. Денькович // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2011. — № 52. — С. 309-318.
15. Долголенко Т. Н. Аксиологический и формально-юридический смысл толкования права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Долголенко Татьяна Николаевна. — Казань, 2012. — 150 с.
16. Дорошенко С. І. Загальнотеоретичні аспекти принципів тлумачення юридичних норм у механізмі забезпечення прав і свобод громадянина / С. І. Дорошенко, І. О. Шашкова-Журавель // Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. — 2012. — № 3 (34). — С. 134-139.
17. Євграфова Є. Доктрина у правовій науці і юридичній практиці / Є. Євграфова // Вісник національної Академії правових наук України. — 2013. — № 2 (73). — С. 52-62.

18. Євграфова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів) : природа і здійснення / Є. Євграфова // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 2. — С. 40-51.
19. Євграфова Є. Доктрини та концепції у правовій системі України: форми і сфери застосування / Є. Євграфова // Право України. — 2010. — № 5. — С. 77-84.
20. Єзеров А. А. Сутність та межі конституційного тлумачення / А. А. Єзеров // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — 2011. — № 9. — С. 98-102.
21. Єзеров А. А. Тлумачення Конституції України: способи, межі, зміст / А. А. Єзеров // Часопис Київського університету права. — 2011. — № 3. — С. 95-99.
22. Заєць А. Г. Тлумачення правових норм у сучасних умовах: функції та методи / А. Г. Заєць // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2007. — Вип. 37. — С. 66-71.
23. Зубенко А. В. Інтерпретаційна техніка актів тлумачення норм права / А. В. Зубенко // Форум права. — 2012. — № 4. — С. 395-398.
24. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовчими та нормативно-правовими актами / А. В. Зубенко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — Вип. 45. — С. 82-86.
25. Ісмайлов К. Ю. Правова природа постанов і роз'яснень Пленуму Верховного Суду України як джерел права / К. Ю. Ісмайлов // Наше право. — 2011. — № 1. — С. 5-12.
26. Кадикало О. І. Тлумачення як функція конституційних судів / О. І. Кадикало // Часопис Київського університету права. — 2009. — № 2. — С. 94-99.
27. Кампо В. Принципи офіційного тлумачення Конституції та законів України: перспектива конституціоналізації / В. Кампо, І. Нікітіна // Право України. — 2012. — № 9. — С. 310-315.
28. Капліна О. Буквальне тлумачення норм кримінально-процесуального права / О. Капліна // Вісник Академії правових наук України. — 2005. — № 1. — С. 150-161.
29. Капліна О. В. Вирок суду як акт тлумачення / О. В. Капліна // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2009. — №4 (46). — С. 229-239.
30. Капліна О. В. Проблеми єдності термінологічного наукового інструментарію при означенні способів тлумачення норм права / О. В. Капліна // Актуальні проблеми держави і права. — 2012. — Вип. 63. — С. 26-34.
31. Капліна О. Принципи правозастосовного тлумачення норм кримінально-процесуального права / О. Капліна // Вісник Академії правових наук України. — 2008. — № 2. — С. 200-211.

32. Капліна О. Телеологічне (цільове) тлумачення норм кримінально-процесуального права / О. Капліна // Вісник Академії правових наук України. — 2011. — № 4. — С. 170-182.
33. Каращук К. Деякі аспекти тлумачення норм права / К. Каращук // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2008. — № 4. — С. 118-123.
34. Київець О. В. Тлумачення міжнародних договорів / О. В. Київець // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2011. — № 2. — С. 124-128.
35. Кириченко О. М. Казуальне тлумачення норм права: аксіологічний аспект / О. М. Кириченко // Альманах права. — 2012. — №3 — С. 195-198.
36. Коваль В. Непряме впливання правових норм із актів господарського законодавства та способи їх виявлення при тлумаченні / В. Коваль // Юридична Україна. — 2011. — № 9. — С. 4-7.
37. Колоколов Я. Н. Аутентическое толкование норм права: поиск новых парадигм / Я. Н. Колоколов. — М. : Юрлитинформ, 2010. — 372 с.
38. Коломоєць Т. Актуальні проблеми тлумачення адміністративного законодавства та шляхи їх вирішення як складові вітчизняного нормотворчого процесу / Т. Коломоєць // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 6. — С. 3-6.
39. Коломоєць Т. Тлумачення як невід'ємна складова процесу підготовки досконалого адміністративного законодавства у аспекті співвідношення із суміжними поняттями / Т. Коломоєць // Вісник прокуратури. — 2010. — № 9. — С. 110-115.
40. Коломоєць Т. О. Тлумачення актів адміністративного законодавства : монографія / Т. О. Коломоєць, О. І. Костенко. — Запоріжжя : [Запорізь. нац. ун-т], 2011. — 200 с.
41. Корейба І. В. Офіційне тлумачення як повноваження Конституційного Суду України / І. В. Корейба // Право і безпека. — 2009. — № 5. — С. 14-20.
42. Коханюк Т. С. Зміст поняття «тлумачення» у співвідношенні з іншими подібними поняттями / Т. С. Коханюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2008. — № 2. — С. 285-292.
43. Коханюк Т. С. Про окремі способи тлумачення закону: історичний ракурс / Т. С. Коханюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2009. — № 3. — С. 209-219.
44. Коханюк Т. С. Системне тлумачення кримінального закону : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Коханюк Тетяна Сергіївна. — Л., 2011. — 285 с.

45. Кривецька Л. М. Особливості тлумачення норм права за допомогою законодавчих дефініцій / Л. М. Кривецька // Митна справа. — 2011. — № 4 (76). — С. 426-432.
46. Кривецька Л. М. Юридична природа актів тлумачення норм права / Л. М. Кривецька // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2011. — № 4. — С. 25-33.
47. Кривецька М. Л. Особливості тлумачення норм права за допомогою законодавчих дефініцій / М. Л. Кривецька // Митна справа. — 2011. — № 4, ч. 2 — С. 426-430.
48. Кривицький Ю. В. Історичний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичний аспект // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 32-36.
49. Кривицький Ю. Історичний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичний аспект / Ю. Кривицький // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 32-36.
50. Крижановський А. Доктрина правового порядку в Україні : генезис, сучасний стан та перспективи / А. Крижановський // Право України. — 2013. — № 9. — С. 229-242.
51. Куц М. О. Про особливості тлумачення терміна «імплементация» / М. О. Куц // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 2. — С. 133-137.
52. Лепіш Н. Я. Особливості класифікації актів тлумачення норм права / Н. Я. Лепіш // Митна справа. — 2012. — № 6. — С. 45-52.
53. Лепіш Н. Я. Структура актів тлумачення норм права / Н. Я. Лепіш // Публічне право. — 2013. — № 2. — С. 307-313.
54. Лисенков С. Л. Тлумачення (інтерпретація) норм права: причини необхідності, види та способи / С. Л. Лисенков // Законодавство України: науково-практичні коментарі. — 2006. — № 5. — С. 3-9.
55. Лобань Д. Беручись тлумачити законодавство, треба ставитись до цього відповідно / Д. Лобань // Вісник прокуратури. — 2003. — № 4. — С. 121-122.
56. Малента В. Доктринальне тлумачення норм права / В. Малента // Юридична Україна. — 2008. — № 12. — С. 30-36.
57. Малента В. С. Вимоги до неофіційного тлумачення норм права / В. С. Малента // Наше право. — 2010. — № 3. — С. 5-9.
58. Малента В. С. Історичні аспекти становлення тлумачення норм права / В. С. Малента // Вісник Академії адвокатури України. — 2010. — № 1 (17). — С. 18-21.
59. Малента В. С. Неофіційне тлумачення норм права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Малента Володимир Степанович. — К., 2010. — 246 с.
60. Малиновская Н. В. Интерпретация в праве: генезис, эволюция, актуализация : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Малиновская Наталья Владимировна. — Воронеж, 2010. — 216 с.

61. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навчальний посібник / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк ; за заг. ред. Б. В. Малишева. — К. : РЕФЕРАТ, 2010. — 260 с.
62. Малишев Б. В. Телеологічний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичні аспекти / Б. В. Малишев // Адвокат. — 2011. — № 10. — С. 7-14.
63. Малярчук Т. В. Точність мови закону як запорука правильного розуміння, тлумачення і виконання кримінально-процесуальних приписів / Т. В. Малярчук // Наше право. — 2012. — № 1 (ч. 2). — С. 103-107.
64. Мачульська М. Характерні ознаки правової доктрини / М. Мачульська // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 4. — С. 102-105.
65. Молибога М. П. Класифікація тлумачення норм права / М. П. Молибога // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 50. — С. 81-87.
66. Молибога М. П. Теоретичні підходи щодо тлумачення норм міжнародного права в сучасних умовах / М. П. Молибога // Альманах права. — 2011. — № 2. — С. 286-289.
67. Молибога М. П. Тлумачення норм права: сутнісні характеристики / М. П. Молибога // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 2. — С. 42-46.
68. Молибога М. П. Тлумачення норм права: теоретичні засади та практичний вимір / М. П. Молибога // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2010. — № 3. — С. 12-16.
69. Молибога М. Теоретичні постулати тлумачення Конституції і законів України / М. Молибога // Вісник Академії управління МВС. — 2010. — № 3 (15). — С. 29-36.
70. Москалюк О. В. Застосування правил пріоритету норми з найбільш сприятливим для особи тлумаченням при подоланні змістовних колізій / О. В. Москалюк // Адвокат. — 2011. — № 11. — С. 25-29.
71. Настасяк І. Ю. Тлумачення правових норм : навч. посіб. / І. Ю. Настасяк. — Л. : [ЛьвДУВС], 2010. — 335 с.
72. Нікітіна І. Історія інституту тлумачення норм права у контексті розвитку конституційної юстиції в Україні / І. Нікітіна // Юридичний вісник. — 2012. — № 2. — С. 23-31.
73. Нікітіна І. О. Особливості застосування історичного тлумачення актів законодавства в практиці Конституційного Суду України / І. О. Нікітіна // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2011. — № 5. — С. 97-103.
74. Новітнє вчення про тлумачення правових актів : навч. посіб. / В. Г. Ротань та ін. ; відп. ред. В. Г. Ротань. — Х. : Право, 2013. — 751 с.

75. Опотяк С. З. Основні правила тлумачення норм права / С. З. Опотяк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2010. — № 11. — С. 115-119.
76. Опотяк С. З. Основні принципи тлумачення норм права / С. З. Опотяк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2010. — № 1. — С. 18-24.
77. Опотяк С. З. Роль тлумачення правових норм в удосконаленні законодавства України / С. З. Опотяк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2011. — № 1. — С. 46-52.
78. Опотяк С. З. Теорії тлумачення правових норм (юридична природа та підходи до тлумачення правових норм) / С. З. Опотяк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2011. — № 4. — С. 122-127.
79. Ордина О. Н. К вопросу о месте общепризнанных норм и принципов международного права в правовой системе России / О. Н. Ордина // Современное право. — 2013. — № 9. — С. 9-11.
80. Паліюк В. П. Застосування судами України Конвенції про захист прав людини та основних свобод : навч. посіб. / В. П. Паліюк. — К. : Фенікс, 2004. — 263 с.
81. Панчак О. Г. Доктринальне тлумачення закону про кримінальну відповідальність за аналогією / О. Г. Панчак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2010. — № 2. — С. 309-317.
82. Петренко П. Теоретичні аспекти тлумачення норм права. Поняття тлумачення норм права: предмет, об'єкт та метод / П. Петренко // Юридичний журнал. — 2011. — № 10. — С. 52-58.
83. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як різновид тлумачення: теоретико-правовий аспект / Т. Подорожна // Підприємництво, господарство і право. — 2008. — № 11. — С. 133-136.
84. Подцерковний О. Про необхідність підвищення уваги до методології тлумачення господарського законодавства / О. Подцерковний // Право України. — 2010. — № 4. — С. 265-274.
85. Портнов А. В. Теоретичні основи формування конституційного судочинства в Україні : монографія / А. В. Портнов. — К. : Логос, 2008. — 155 с.
86. Прийма С. В. Способи тлумачення норм права : загальнотеоретична характеристика / С. В. Прийма // Юрист України. — 2011. — № 3 (16). — С. 10-16.
87. Прийма С. Ознаки тлумачення норм права / С. Прийма // Вісник Академії правових наук України. — 2009. — № 3. — С. 239-249.
88. Прийма С. Принцип розумності тлумачення норм права / С. Прийма // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 3. — С. 34-43.

89. Савчин М. В. Основні принципи діяльності Конституційного суду України по тлумаченню Конституції України / М. В. Савчин // Часопис Київського університету права. — 2009. — № 2. — С. 83-89.
90. Сердюк І. А. Нормативно-правовий акт у співвідношенні з актом застосування та актом тлумачення норм права / І. А. Сердюк // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. — 2010. — № 3. — С. 152-159.
91. Сліденко І. Д. Тлумачення конституції: питання теорії і практики в контексті світового досвіду / І. Д. Сліденко. — О. : Фенікс, 2003. — 234 с.
92. Смирнова О. М. Филологическое правотолкование : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Смирнова Ольга Михайловна. — Казань, 2007. — 189 с.
93. Соловйов О. В. Деякі теоретичні положення юридичної інтерпретації правових норм (до питання ефективного цільового тлумачення конвенції про захист прав і основних свобод людини) / О. В. Соловйов // Економіка. Фінанси. Право. — 2006. — № 10. — С. 36-39.
94. Соловйов О. Процедури визначення юридичного змісту норм національного і міжнародного права. У контексті проблеми ефективного цільового тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 / О. Соловйов // Вісник прокуратури. — 2007. — № 1. — С. 122-128.
95. Спасибо-Фатєєва І. Доктринальне тлумачення / І. Спасибо-Фатєєва // Вісник Академії правових наук України. — 2005. — № 1. — С. 35-38.
96. Старостюк А. В. Застосування норм права : навч. посібник / А. В. Старостюк. — Ірпінь : [б.в.], 2007. — 137 с.
97. Суслов В. В. Герменевтика и юридическое толкование / В. В. Суслов // Государство и право. — 1997. — № 6. — С. 109-112.
98. Тимофєєв О. О. Тлумачення податково-правових норм : монографія / О. О. Тимофєєв. — Х. : Право, 2013. — 214 с.
99. Тихомиров Ю. А. Правоприменение: теория и практика : монография / Н. Т. Вишневская [и др.] ; отв. ред. Ю. А. Тихомиров. — М. : Формула права, 2008. — 431 с.
100. Тлумачення та застосування конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України / М. В. Мазур [и др.]. — Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. — 600 с.
101. Цвігун Л. А. Правила тлумачення Галахи (єврейського релігійного права) / Л. А. Цвігун // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць. — 2011. — № 43. — С. 257-267.
102. Шевчук І. М. Правова природа інтерпретаційних актів Конституційного суду України / І. М. Шевчук // Вісник Запорізького національного університету. — 2012. — №4. — С. 62-66.

ТЕМА 6. КОЛІЗІЇ НОРМ ПРАВА

Колізії норм права: поняття, ознаки. Вузький та широкий підходи до розуміння юридичних колізій. Причини виникнення юридичних колізій: об'єктивні та суб'єктивні.

Класифікація колізій норм права: критерії та види. Ієрархічні (субординаційні), змістовні, темпоральні (тимчасові), змішані колізії норм права: загальна характеристика.

Співвідношення понять «колізія правових норм» та «конкуренція правових норм». Колізія норм національного законодавства та міжнародного законодавства.

Механізм подолання колізій норм права: поняття, функції, елементи. Способи вирішення юридичних колізій норм права: попередження, усунення та подолання. Принципи подолання колізій норм права: поняття, види та їх зміст.

Ключові поняття:

колізія норм права, види колізій норм права, ознаки колізій норм права, специфіка колізійної норми, нормативна колізія, колізія в законодавстві, колізії норм національного законодавства, колізії норм міжнародного законодавства, колізії між окремими актами тлумачення, колізії в правозастосуванні, зміст колізійної норми, колізійна норма, усунення колізій, створення колізійної норми, застосування колізійної норми, функція колізійної норми, стани колізій, колізійні принципи, принцип подолання колізій, форми вирішення колізій, елементи подолання колізій, шляхи усунення колізій, подолання колізій у законодавстві, механізм розв'язання правових колізій, механізм подолання колізій норм права, ієрархічні колізії норм права, темпоральні колізії норм права, змістовні колізії норм права, просторові колізії норм права, явні колізії норм права, приховані колізії норм права, прості колізії норм права, складні колізії норм права, негативні (шкідливі) колізії, позитивні (доброякісні) колізії, подолання ієрархічних колізій норм права, подолання темпоральних колізій норм права, подолання змістовних колізій норм права.

1. Розходження змісту двох або більше формально діючих нормативних актів, виданих з одного й того ж питання, тобто регулюють однакові правовідносини, але по-різному – це:

- а) прогалина у законі;*
- б) прогалина в праві;*
- в) колізія норм права;*
- г) колізійна норма;*
- д) складна колізія.*

2. Термін «колізія» у вузькому розумінні – це:

а) розбіжності або суперечності між нормативно-правовими актами, що регулюють одні і ті ж або суміжні правовідносини, а також між компетенцією органів влади;

б) спірне правовідношення, що має суб'єктивну природу;

в) протиріччя, які існують між нормами права;

г) всі можливі протиріччя, які існують у правовій сфері;

д) протиріччя між існуючим правовим порядком і намірами, та діями щодо його зміни.

3. Виходячи з концепції праворозуміння можна виділити наступні підходи до визначення терміну «колізія»:

а) соціологічний та природно-правовий;

б) природно-правовий, соціологічний та доктринальний;

в) доктринальний, природно-правовий та юридичний;

г) доктринальний, природно-правовий та юридичний позитивізм;

д) соціологічний, юридичний позитивізм та природно-правовий.

4. Відповідно до соціологічного підходу колізії – це:

а) протиріччя між волею держави і правами людини;

б) протиріччя між правовими нормами;

в) всі можливі протиріччя, які існують у правовій сфері;

г) протиріччя між правовими нормами і суспільними відносинами;

д) протиріччя між волею держави та правовими нормами.

5. Виділяють такі причини виникнення колізій:

а) об'єктивні та суб'єктивні;

б) позитивні та негативні;

в) відносні та абсолютні;

г) споріднені та превентивні;

д) просторові та часові.

6. За формою зовнішнього виразу колізії бувають:

а) темпоральні;

б) змістовні;

в) позитивні;

г) приховані;

д) прості.

7. За ступенем складності колізії є:

а) негативні та доброякісні;

б) негативні, прості та змішані;

в) змішані, прості та складні;

г) негативні та позитивні;

д) прості та складні.

8. *За характером колізії поділяються на:*

- а) змістовні, явні, темпоральні та просторові;
- б) приховані, темпоральні та змістовні;
- в) змістовні, ієрархічні, темпоральні та просторові;
- г) ієрархічні, складні, темпоральні та просторові;
- д) ієрархічні, темпоральні та просторові.

9. *За змістом колізійні норми бувають:*

- а) прості;
- б) ієрархічні;
- в) негативні;
- г) приховані;
- д) явні.

10. *За суб'єктами правового регулювання колізії поділяють на:*

- а) колізії в нормах, що визначають повноваження посадових осіб; колізії фінансового статусу осіб;
- б) колізії юридичного статусу осіб; колізії компетенції юридичних органів; колізії статусу громадських об'єднань; колізії в нормах, що визначають повноваження посадових осіб;
- в) колізії домінуючого статусу осіб; колізії статусу громадських об'єднань;
- г) колізії в нормах, що визначають повноваження посадових осіб;
- д) колізії юридичного статусу осіб; колізії компетенції юридичних органів.

11. *Колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів їх регулювання, обумовленого специфікою суспільних відносин – це:*

- а) змістовні колізії;
- б) просторові;
- в) прості;
- г) негативні;
- д) темпоральні.

12. *Колізії норм права, в яких відбувається зіткнення двох і більше правових норм і які регламентують певні суспільні відносини та знаходяться на різному рівні в структурі ієрархічного законодавства мають назву:*

- а) темпоральні;
- б) ієрархічні;
- в) складні;
- г) просторові;
- д) прості.

13. До станів юридичних колізій відносять:

- а) темпоральний та змістовний;
- б) просторовий та ієрархічний;
- в) статистичний та динамічний;
- г) динамічний та темпоральний;
- д) змістовний, статистичний та динамічний.

14. Причинами ієрархічних колізій є:

- а) множинність суб'єктів правотворчих органів;
- б) ігнорування та порушення правил законодавчої техніки;
- в) порушення процедури прийняття;
- г) помилки суб'єктів правоутворення;
- д) неврегульована компетенція законотворчих органів.

15. Види колізій (найпоширеніші в українському законодавстві):

- а) статистичні та темпоральні;
- б) ієрархічні, змістовні, темпоральні та просторові;
- в) статистичні та динамічні;
- г) динамічні та змістовні;
- д) статистичні, просторові та темпоральні.

16. Співпадіння темпоральної та ієрархічної колізії відбувається, якщо:

- а) з одного і того ж питання, вже врегульованого приписами вищої ієрархії, приймається правова норма меншої юридичної сили, яка розходиться з першою за змістом;
- б) норма, яка має меншу юридичну силу, є спеціальною відносно загальної норми, яка має вищу юридичну силу;
- в) з одного і того ж питання, вже врегульованого приписами вищої ієрархії, приймається правова норма більшої юридичної сили, яка розходиться з першою за змістом;
- г) застосовуються одночасно два колізійних принципи;
- д) з різних питань приймається правова норма меншої юридичної сили.

17. Темпоральні колізії – це:

- а) суперечності, які виникають внаслідок регулювання одних фактичних відносин нормами, що мають різну юридичну силу;
- б) суперечності та протиріччя, які виникають внаслідок видання в різний час з того самого питання декількох норм права;
- в) суперечності та протиріччя, які виникають внаслідок часткового збігу обсягів регулювання декількох норм права;
- г) суперечності, які виникають внаслідок регулювання одних фактичних відносин нормами, що мають різну юридичну силу;
- д) суперечності, які виникають внаслідок тлумачення актів законодавчої та виконавчої гілок влади.

18. Подолання колізій у разі їх збігу в законодавстві відбувається у такій послідовності:

- а) ієрархічна, змістовна та темпоральна;
- б) змістовна, темпоральна та ієрархічна;
- в) змістовна, ієрархічна та темпоральна;
- г) ієрархічна, темпоральна та змістовна;
- д) темпоральна, змістовна та ієрархічна.

19. Причинами виникнення темпоральних колізій є:

- а) зміни в правовому регулюванні суспільних відносин, які пов'язані з динамікою розвитку самих суспільних відносин;
- б) ігнорування та порушення правил законодавчої техніки;
- в) порушення процедури прийняття нормативно-правових актів;
- г) помилки суб'єктів правоутворення;
- д) введення в дію в різний час двох і більше нормативних актів одного рівня з того ж самого питання, які мають розбіжності.

20. Негативні колізії норм права – це:

- а) колізія, що виникає внаслідок видання в різний час з того самого питання принаймні двох норм права;
- б) колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів їх регулювання, обумовленого специфікою суспільних відносин;
- в) виникає з причини врегулювання певних фактичних обставин декількома нормами, які знаходяться на різному рівні в ієрархічній структурі законодавства;
- г) виникає внаслідок протяжності відносин в просторі, на врегулювання певних фактичних обставин претендують норми різних систем законодавства;
- д) колізії, які є результатом правотворчої помилки.

21. Явні колізії норм права характеризуються тим, що:

- а) це колізія, що виникає внаслідок видання в різний час з того самого питання принаймні двох норм права;
- б) це колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів їх регулювання, обумовленого специфікою суспільних відносин;
- в) виникає з причини врегулювання певних фактичних обставин декількома нормами, які знаходяться на різному рівні в ієрархічній структурі законодавства;
- г) виникає внаслідок протяжності відносин в просторі, на врегулювання певних фактичних обставин претендують норми різних систем законодавства;
- д) їх встановлення не викликає труднощів внаслідок їх очевидності.

22. *Проста колізія норм права має місце у разі, коли:*

а) виникає внаслідок видання в різний час з того самого питання принаймні двох норм права;

б) виникає внаслідок часткового збігу обсягів регулювання правових норм, обумовленого специфікою суспільних відносин;

в) виникає з причини врегулювання певних фактичних обставин декількома нормами, які знаходяться на різному рівні в ієрархічній структурі законодавства;

г) співвідношення між нормами характеризується збігом декількох видів колізій, що істотним чином ускладнює вибір колізійного правила, яке може бути застосовано;

д) норми перебувають у темпоральній, ієрархічній або змістовній колізії.

23. *Колізійні норми, які забезпечують ліквідацію колізій між приписами, що діють у різних просторових межах та зумовлюються незбіганням меж дії суспільних відносин та норм, що їх регулюють – це:*

а) змістовні колізійні норми;

б) явні;

в) просторові;

г) темпоральні;

д) доброякісні.

24. *Функція колізійної норми, змістом якої є створення умов щодо найбільш повної реалізації правових приписів – це:*

а) інформаційна;

б) системоутворююча;

в) стимулююча;

г) інструментальна;

д) ідеологічна.

25. *За юридичною силою нормативних актів, що вміщують колізійні норми, існують такі види колізій, як:*

а) ієрархічні, змістовні, темпоральні та просторові;

б) статистичні та динамічні;

в) явні та приховані;

г) колізії норм національного законодавства та норм міжнародного права, колізії норм національного законодавства;

д) прості та складні.

26. *Складні колізії – це:*

а) суперечності норм права, які мають складну природу виникнення;

б) суперечності норм права, які мають складний механізм подолання та усунення;

в) суперечності норм права, які містяться в двох чи більше нормативно-правових актах;

г) суперечності норм, встановлення яких можливе лише за допомогою спеціальних аналітичних операцій;

д) суперечності норм права, які характеризуються збігом декількох видів колізій.

27. Специфіка колізійних норм як засобу подолання колізій та прогалин у праві виявляється у їх:

а) функціях, предметі, змісті, структурі;

б) функціях, предметі, змісті;

в) змісті, структурі;

г) предметі, змісті, структурі;

д) функціях, змісті, структурі.

28. Просторові колізійні норми:

а) забезпечують усунення колізій, що виникають між правовими нормами, що мають різну юридичну силу;

б) спеціалізуються на розв'язанні колізій між одночасно діючими нормами права, тобто нормами, що прийняті і різний час з одного і того ж питання;

в) забезпечують ліквідацію колізій між приписами, що діють у різноманітних просторових межах та зумовлюються неспівпадіннями меж дії суспільних відносин та норм, що їх регулюють, внаслідок зміни меж правового регулювання шляхом звуження чи розширення сфери відносин, що регулюється за допомогою права;

г) встановлюють загальний колізійний принцип, винятки з нього та загальну його конкретизацію;

д) протиріччя один одному формально діючих правових актів, що регулюють ті самі суспільні відносини (що стосуються до тих самих питань).

29. Як правило, вирізняють наступні різновиди функцій, що забезпечуються колізійними нормами:

а) стимулююча, інформаційна та системоутворююча;

б) інформаційна та системоутворююча;

в) стимулююча, інформаційна та морфологічна;

г) логічна, інформаційна та системоутворююча;

д) суб'єктивна, об'єктивна, інформаційна та системоутворююча.

30. Інформаційна функція колізії норм права:

а) надає можливість суб'єктам права визначити, яким чином долаються прогалини у праві та яку норму з конфлікуючих повинен застосувати суб'єкт;

б) є основним призначенням якої є забезпечення узгодженості законодавства та визначення його змісту;

в) є змістом створення умов щодо найбільш повної реалізації правових приписів;

г) характеризує владне значення колізійних норм, що усувають протиріччя між приписами, які мають владний характер;

д) характеризується як намір законодавця визначити модель усунення конфлікту, що виникає у процесі реалізації правових норм.

31. Зміст колізійної норми характеризується наступною структурою:

а) інтелектуальний, вольовий та нормативно-юридичний зміст;

б) інтелектуальний, вольовий, нормативно-юридичний та граматичний зміст;

в) вольовий та нормативно-юридичний зміст;

г) інтелектуальний та вольовий зміст;

д) нормативно-юридичний та граматичний зміст.

32. Основними способами зменшення колізійності законодавства є:

а) попередження, подолання та усунення;

б) запобігання, попередження та подолання;

в) усунення, застереження та подолання;

г) усунення, попередження та зупинення;

д) усунення, попередження та оберігання.

33. Заходи, що дозволяють запобігати появі колізій ще на стадії підготовки, прийняття і введення в дію нормативних актів до набуття ними чинності – це:

а) попередження колізій у законодавстві;

б) запобігання колізій у законодавстві;

в) застереження колізій у законодавстві;

г) усунення колізій у законодавстві;

д) подолання колізій у законодавстві.

34. Заходи, що дозволяють перебороти колізію в конкретному випадку в процесі правозастосування – це:

а) попередження колізій у законодавстві;

б) запобігання колізій у законодавстві;

в) застереження колізій у законодавстві;

г) усунення колізій у законодавстві;

д) подолання колізій у законодавстві.

35. Одним із видів подолання колізій у праві є:

а) усунення колізії;

б) вдосконалення законодавства;

- в) розв'язання колізії;
- г) усунення протиріч;
- д) усунення прогалин.

36. До правових засобів запобігання виникненню колізій норм права відноситься:

- а) правила правотворчої техніки;
- б) розв'язання колізії;
- в) попередження колізії;
- г) механізм правового регулювання;
- д) юридичну техніку.

37. Своєрідною формою вирішення колізій норм права є:

- а) прийняття нового законодавства;
- б) виникнення правової норми;
- в) удосконалення та застосування законодавства на практиці;
- г) застосування на практиці колізії норм права;
- д) створення та застосування колізійних норм.

38. Елементами механізму подолання колізій норм права є:

- а) колізійні принципи та колізійні норми;
- б) принцип норм права;
- в) способи тлумачення норм права;
- г) принципи права;
- д) всі відповіді вірні.

39. Правовим засобом, що сприяє усуненню колізій правових норм виступає:

- а) кодифікування законодавства;
- б) конкуренція норм права;
- в) колізійні принципи;
- г) чинне законодавство;
- д) правова норма.

40. Перевага подолання колізій над усуненням полягає у тому, що:

- а) колізія вирішується протягом тривалого проміжку часу;
- б) колізія вирішується протягом нетривалого проміжку часу;
- в) колізія зникає при виборі правової норми;
- г) колізійна норма вирішується способом тлумачення;
- д) колізія зникає при кодифікуванні законодавства.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. — 2014. — № 19. — Ст. 583).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35, 35-36, 37. — Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.
- ❖ Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України : Указ Президента України від 15 листопада 2006 року (зі змінами і допов.) // Офіційний вісник України. — 2006. — № 47. — Ст. 3123.
- ❖ Щодо практики застосування норм права у випадку колізії : Лист Міністерства юстиції України від 26 грудня 2008 року // Все про бухгалтерський облік. — 2009. — № 23. — Ст. 41.

Спеціалізована література:

1. Адельсеитова А. Б. Юридическая природа коллизии как правовой категории в контексте развития украинского законодательства / А. Б. Адельсеитова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». — 2010. — № 2. — С. 23-27.
2. Аленина И. В. Коллизии в трудовом праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Аленина Ирина Викторовна. — Томск, 2003. — 219 с.
3. Бойко В. Загальнотеоретичний аналіз співвідношення понять «колізія правових норм» та «конкуренція правових норм» / В. Бойко // Соціологія права. — 2011. — № 1. — С. 27-30.
4. Бурукей А. В. Проблемы разграничения понятий «юридическая коллизия» и «юридический конфликт» / А. В. Бурукей // Вестник Академии права и управления. — 2012. — № 27. — С. 183-185.
5. Власенко Н. А. Коллизионные нормы в советском праве / Н. А. Власенко. — Иркутск : Иркут. ун-т, 1984. — 99 с.

6. Гаско А. В. Разрешение коллизий правовых актов в процессе правотворчества / А. В. Гаско // Человек : преступление и наказание. — 2010. — № 3. — С. 34-37.
7. Гончаров Р. А. Механизм разрешения юридических коллизий : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Гончаров Роман Александрович. — Тамбов, 2006. — 247 с.
8. Денисенко В. В. Коллизии правовых актов и механизм их разрешения (теоретико-правовой аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Денисенко Владислав Валерьевич. — СПб., 2004. — 177 с.
9. Ерёменко А. С. Конкуренция норм гражданского права в механизме юридической квалификации гражданских отношений / А. С. Ерёменко // Вестник Удмуртского университета экономики и права. — 2011. — № 3. — С. 109-114.
10. Єрьоменко В. В. Колізії між законами України про працю / В. В. Єрьоменко // Проблеми законності. — 2010. — № 108. — С. 74-83.
11. Занина М. А. Коллизии норм права равной юридической силы: понятие, причины, виды : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Занина Маргарита Александровна. — М., 2008. — 161 с.
12. Іванченко О. М. Норми національного та міжнародного права: колізії та взаємодія / О. М. Іванченко // Актуальні проблеми держави і права. — 2009. — Вип. 50. — С. 425-433.
13. Капліна О. В. Колізії норм кримінально-процесуального права і шляхи їх подолання / О. В. Капліна // Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права. — 2007. — № 1. — С. 200-207.
14. Карташов В. Г. Правовой механизм разрешения коллизий в сфере местного самоуправления : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Карташов Валерий Георгиевич. — Воронеж, 2008. — 235 с.
15. Киц А. Закон и права – коллизия интересов / А. Киц // Юрист. — 2006. — № 6. — С. 58-64
16. Кміть В. М. Правові колізії у податковому законодавстві України та шляхи їх усунення / В. М. Кміть // Науковий вісник Національного університету ДПС України. — 2010. — № 1 (48). — С. 209-215.
17. Коваль В. М. Колізії між нормами господарського права та нормами цивільного права / В. М. Коваль // Вісник господарського судочинства. — 2010. — № 1. — С. 103-111.
18. Комбарова Е. В. Конституционно-правовой механизм разрешения разногласий в системе органов публичной власти Российской Федерации : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Комбарова Елена Валерьевна. — Саратов, 2009. — 240 с.
19. Коцан Ю. Я. Правові колізії та механізм їх розв'язання: теоретико-правові аспекти : монографія / Ю. Я. Коцан. — Л. : ЛьвДУВС, 2011. — 247 с.

20. Коцан Ю. Я. Причини виникнення правових колізій / Ю. Я. Коцан // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2010. — № 3. — С. 12-18.
21. Криволапчук В. О. Юридичні колізії в законодавстві як елемент правового розвитку держави / В. О. Криволапчук // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. — 2009. — № 6. — С. 9-16.
22. Лонерт Н. Р. Конкуренция и коллизия норм права: тождество или различие / Н. Р. Лонерт // Вопросы гуманитарных наук. — 2007. — № 1. — С. 167-169.
23. Майстренко Е. И. Правовая коллизия как причина правового конфликта / Е. И. Майстренко // Мир науки, культуры, образования. — 2012. — № 3. — С. 322-324.
24. Майстренко О. В. Теоретико-правові аспекти колізій у законодавстві України: дис. .... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Майстренко Олександр Віталійович. — К., 2008. — 209 с.
25. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навчальний посібник / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк ; за заг. ред. Б. В. Малишева. — К. : РЕФЕРАТ, 2010. — 260 с.
26. Мережко О. Міжцивілізаційні колізії в міжнародному приватному праві / О. Мережко // Юридичний журнал. — 2009. — № 5. — С. 34-36.
27. Мірошніченко А. Співвідношення темпорального та змістовного принципів вирішення правових колізій / А. Мірошніченко // Право України. — 2008. — № 5. — С. 24-28.
28. Москалюк В. М. Подолання колізій норм права кодексів та законів: теорія і судова практика / В. М. Москалюк, О. В. Москалюк // Адвокат. — 2010. — № 4 (115). — С. 17-22.
29. Москалюк О. В. Використання принципів права при подоланні темпоральних колізій / О. В. Москалюк // Адвокат. — 2012. — № 1. — С. 20-24.
30. Москалюк О. В. Застосування правил пріоритету норми з найбільш сприятливим для особи тлумаченням при подоланні змістовних колізій / О. В. Москалюк // Адвокат. — 2011. — № 11. — С. 25-29.
31. Москалюк О. В. Механізм подолання змістовних і темпоральних колізій норм права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Москалюк Олександр Володимирович. — К., 2011. — 225 с.
32. Москалюк О. В. Міжгалузеві колізії та шляхи їх подолання / О. В. Москалюк // Вісник Вищої Ради юстиції. — 2012. — № 2. — С. 99-107.
33. Москалюк О. В. Особливості застосування принципів права при подоланні змістовних колізій / О. В. Москалюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 2. — С. 37-42.
34. Москалюк О. В. Особливості подолання темпоральних колізій шляхом застосування принципу «більш пізнього акта» / О. В. Москалюк //

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. — 2010. — Вип. 82. — С. 79-82.

35. Москалюк О. В. Подолання колізій між нормами права рівної юридичної сили : монографія / О. В. Москалюк. — К. : Дакор, 2013. — 213 с.
36. Москалюк О. В. Поняття колізійної норми: співвідношення підходів / О. В. Москалюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2010. — № 4 — С. 232-240.
37. Москалюк О. В. Поняття та ознаки юридичної колізії / О. В. Москалюк // Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 50. — С. 83-88.
38. Москалюк О. В. Проблема подолання колізій між нормами права у правовій науці дорадянського періоду / О. В. Москалюк // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 2. — С. 24-27.
39. Москалюк О. В. Співвідношення змістовного та темпорального принципів подолання колізій норм права: традиційний та новітні підходи / О. В. Москалюк // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 4. — С. 65-70.
40. Москалюк О. В. Співвідношення колізійних норм і колізійних принципів при подоланні колізій між нормами рівної юридичної сили / О. В. Москалюк // Вісник Вищої Ради Юстиції. — 2011. — № 4 (9). — С. 106-116.
41. Муромцев Г. И. Юридическая коллизия: некоторые аспекты содержания понятия и методологии его исследования / Г. И. Муромцев, И. В. Сеница // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Юридические науки. — 2007. — № 2. — С. 5-15.
42. Опотяк С. З. «Роль тлумачення правових норм в удосконаленні законодавства України» / С. З. Опотяк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2011. — № 1 (1). — С. 46-52.
43. Петров А. А. Иерархические коллизии в праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Петров Александр Александрович. — Красноярск, 2009. — 204 с.
44. Погребняк С. П. Колізії у законодавстві України та шляхи їх переборення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Погребняк Станіслав Петрович. — Х., 2001. — 201 с.
45. Поляков О. А. Юридические коллизии в сфере деятельности органов внутренних дел по обеспечению и защите прав граждан : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Поляков Олег Анатольевич. — М., 2003. — 189 с.
46. Пономаренко І. С. Динаміка підходів до розуміння колізій у конституційному праві: аналітична і синтетична школи / І. С. Пономаренко // Часопис Київського університету права. — 2011. — № 3. — С. 326-330.
47. Портнов А. В. Види колізій у законодавстві України / А. В. Портнов, О. В. Москалюк // Юрист України. — 2012. — № 1-2 (18-19). — С. 5-12.

48. Портнов А. Правова природа колізійних принципів / А. Портнов, О. Москалюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 10. — С. 25-31.
49. Пресняков М. В. Коллизия конституционных прав: проблема обеспечения справедливого баланса / М. В. Пресняков // Конституционное и муниципальное право. — 2008. — № 20. — С. 12-16.
50. Пугачов О. М. Поняття, види та способи усунення колізій в конституційному праві / О. М. Пугачов // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 7. — С. 38-47.
51. Сибилева С. В. Коллизии в публичном праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Сибилева Светлана Владимировна. — М., 2009. — 174 с.
52. Сеница И. В. Коллизии в российском праве: на примере норм гражданского и налогового права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Сеница Инга Владимировна. — М., 2007. — 169 с.
53. Сорокин Ю. В. Правовая природа и сущность понятия «юридическая коллизия» / Ю. В. Сорокин // Пробелы в российском законодательстве. — 2013. — № 3. — С. 51-55.
54. Спасів Н. Я. Місцеві бюджети України: законодавчі колізії та правове поле функціонування / Н. Я. Спасів, В. М. Хопчан, М. І. Хопчан // Інноваційна економіка. — № 6. — 2012. — С. 32-37.
55. Сухов Э. В. Правовые коллизии и способы их разрешения : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Сухов Эдуард Владимирович. — Нижний Новгород, 2004. — 148 с.
56. Ткачук О. Перегляд судових рішень Верховним судом України: проблемні питання правозастосування / О. Ткачук, Д. Луспеник // Право України. — 2011. — № 10. — С. 107-117.
57. Ярмухамедов Р. Ф. Коллизии правоприменительной деятельности (теоретико-исторический аспект) : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ярмухамедов Ринат Фаридович. — Краснодар, 2007. — 211 с.

ТЕМА 7. ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ

Прогалини в законодавстві: поняття та сутність. Засоби заповнення та усунення прогалин в законодавстві.

Класифікація прогалин у законодавстві: критерії та види.

Причини прогалин в законодавстві: види та їх характеристика.

Правотворча діяльність як єдиний засіб усунення прогалин в законодавстві. Оперативні засоби заповнення прогалин в законодавстві: види та їх загальна характеристика.

Аналогія закону як оперативний засіб заповнення прогалин в законодавстві. Аналогія права: поняття та сутність.

Субсидіарне застосування права (міжгалузева аналогія): поняття та юридичний зміст.

Ключові поняття:

прогалини в законодавстві, прогалини у праві, прогалини у законі, аналогія закону, аналогія права, інститут аналогії права, субсидіарне застосування (міжгалузева аналогія), внутрішньогалузева аналогія, сфера застосування аналогії закону, усунення прогалин у праві, заповнення прогалин у праві, первинні прогалини, вторинні (похідні) прогалини, законодавчі прогалини, технічні прогалини, дійсні прогалини, уявні прогалини, помилка в праві, кваліфіковане мовчання законодавця, «темнота» правових норм.

1. Прогалини у законодавстві – це:

а) повна або часткова відсутність (пропуск) необхідних юридичних норм у чинних законодавчих актах, якими, виходячи з принципів права, мають бути врегульовані певні суспільні відносини;

б) розбіжність або суперечність між нормативно-правовими актами, що регулюють одні й ті ж або суміжні правовідносини, а також між компетенцією органів влади;

в) протиріччя між існуючим правовим порядком, намірами і діями щодо його зміни;

г) повна або часткова відсутність необхідних юридичних норм у міжнародному праві;

д) невміння законодавця відобразити в нормативних актах усе різноманіття життєвих ситуацій, які вимагають правового регулювання.

2. До основних ознак, що характеризують прогалини у законодавстві не належить:

а) повна або часткова відсутність правового регулювання суспільних відносин;

б) є об'єктивними життєвими ситуаціями, які спричинені внаслідок об'єктивного розвитку суспільних відносин, а в деяких випадках суб'єктивних причин;

в) спрямованість на реалізацію вимог правових норм, оскільки конкретизується їх загальний характер щодо певних життєвих ситуацій;

г) є недоліком у праві, відсутність у ньому того, що повинно бути його необхідним компонентом, що обґрунтовує необхідність подолання існуючого недоліку;

д) є нетиповими ситуаціями та зумовлюють нетиповість правозастосовної діяльності, яка втрачає свою традиційну послідовність як системи логічно пов'язаних дій.

3. До основних причин виникнення прогалин у законодавстві не належить:

а) наявність деформацій у процесі нормотворчості, спричинених, наприклад, лобіюванням голосування в парламенті в інтересах певних бізнесових груп;

б) технічна помилка законодавця, допущена при розробці нормативних актів та застосуванні прийомів юридичної техніки;

в) відставання нормотворчості від постійного розвитку суспільних відносин;

г) суперечливість норм однакової сили, коли одна з них «знищує» іншу;

д) наявність спору про право, в якому сторони не можуть дійти погодженого рішення про зміст своїх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

4. Століття, протягом якого вітчизняна та зарубіжна наука відзначилась низкою робіт присвячених проблемі прогалин у праві:

а) XVIII ст.;

б) перша половина XIX ст.;

в) друга половина XIX ст.;

г) XX ст.;

д) XXI ст.

5. Стадія правозастосування, на якій, як правило, виявляються прогалини в законодавстві:

а) вибір та аналіз правової норми;

б) встановлення фактичних обставин справи;

в) систематизація нормативно-правових актів;

г) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів;

д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

6. За часом виникнення прогалини у законодавстві класифікують на:

а) основні, другорядні;

б) первинні, вторинні;

в) тимчасові, постійні;

г) прямі, опосередковані;

д) короткотривалі, довготривалі.

7. За повнотою правового регулювання прогалини у законодавстві класифікують на:

- а) повна відсутність норм, неповнота діючих норм;
- б) постійні, тимчасові;
- в) прямі, опосередковані;
- г) первинні, вторинні;
- д) конституційні, кримінальні, адміністративні, цивільні та ін.

8. В залежності від джерел виявлення прогалини в законодавстві класифікують на:

- а) внутрішні, зовнішні;
- б) іманентні, трансцендентні;
- в) явні, приховані;
- г) первинні, вторинні;
- д) постійні, тимчасові.

9. В залежності від наявності волі законодавця прогалини класифікують на:

- а) прямі, опосередковані;
- б) іманентні, трансцендентні;
- в) дійсні, недійсні;
- г) первинні, вторинні;
- д) повні, часткові, неповні.

10. За галузевою належністю прогалини у законодавстві класифікують на:

- а) первинні, похідні;
- б) самостійні, комплексні, додаткові;
- в) іманентні, трансцендентні;
- г) суб'єктивні, об'єктивні;
- д) конституційні, адміністративні, трудові, цивільні та ін.

11. В залежності від чинників, які призвели до появи прогалин, можна виділити:

- а) об'єктивні, суб'єктивні прогалини;
- б) прямі, опосередковані прогалини;
- в) прості, складні прогалини;
- г) первинні, вторинні прогалини;
- д) прості, навмисні прогалини.

12. Об'єктивні прогалини у законодавстві – це:

а) прогалини, які відбивають такий стан речей, коли те чи інше питання законодавство прямо не регулює, але відповідь на нього можна знайти за допомогою аналізу та різноманітних прийомів тлумачення правових норм;

б) прогалини, що означають дійсну відсутність правового регулювання суспільних відносин, що знаходяться поза дією сфери права;

в) прогалини у нормативно-правових договорах та у нормативно-правових актах;

г) прогалини, які наявні на момент виникнення певних суспільних відносин, що потребують правового регулювання;

д) прогалини, які можуть виникати у процесі застосування права судовими органами, коли скасовується незаконний нормативно-правовий акт, що тягне появу прогалини правового регулювання певних суспільних відносин.

13. Суб'єктивні прогалини у законодавстві – це:

а) прогалини, які можуть виникати у процесі застосування права судовими органами, коли скасовується незаконний нормативно-правовий акт, що тягне появу прогалини правового регулювання певних суспільних відносин;

б) відбивають такий стан речей, коли те чи інше питання законодавство прямо не регулює, але відповідь на нього можна знайти за допомогою аналізу та різноманітних прийомів тлумачення правових норм;

в) прогалини, які наявні на момент виникнення певних суспільних відносин, що потребують правового регулювання;

г) прогалини, які означають дійсну відсутність правового регулювання суспільних відносин, що знаходяться поза дією сфери права;

д) прогалини у нормативно-правових договорах та у нормативно-правових актах.

14. Уявна прогалина в законодавстві – це:

а) різновид прогалини, за якої законодавчий орган свідомо залишив питання, яке знаходиться в його компетенції, відкритим з метою детальнішого ознайомлення з проблемою або внаслідок передачі його на розсуд осіб, що здійснюють практичну правозастосовну діяльність;

б) різновид прогалини, яка може виникати у процесі застосування норм права судовими органами, коли скасовується незаконний нормативно-правовий акт, що тягне появу прогалини правового регулювання певних суспільних відносин;

в) різновид прогалини, яка породжується уявленнями про конкретні суспільні відношення, які повинно бути закріплені правовою нормою, проте такі суспільні відносини взагалі знаходяться поза тією сферою, яка регулюється правом;

г) відсутність норми права, що врегульовує конкретне суспільне відношення у тому випадку, коли таке відношення входить до сфери правового регулювання;

д) різновид прогалини, що викликається появою нових суспільних відносин, які не могли бути передбачені законодавчим органом.

15. Реальна (дійсна) прогалина в законодавстві – це:

а) різновид прогалини, яка породжується уявленнями про конкретні суспільні відношення, які повинно бути закріплені правовою нормою, проте такі суспільні відносини взагалі знаходяться поза тією сферою, яка регулюється правом;

б) різновид прогалини, за якої законодавчий орган свідомо залишив питання, яке знаходиться в його компетенції, відкритим з метою детальнішого ознайомлення з проблемою або внаслідок передачі його на розсуд осіб, що здійснюють практичну правозастосовну діяльність;

в) різновид прогалини, що викликається появою нових суспільних відносин, які не могли бути передбачені законодавчим органом;

г) різновид прогалини, яка може виникати у процесі застосування норм права судовими органами, коли скасовується незаконний нормативно-правовий акт, що тягне появу прогалини правового регулювання певних суспільних відносин;

д) відсутність норми права, що врегульовує конкретне суспільне відношення у тому випадку, коли таке відношення входить до сфери правового регулювання.

16. До способів переборення прогалин в законодавстві відносять:

а) перетворення, усунення;

б) подолання, перетворення;

в) усунення, заповнення;

г) усунення, скасування;

д) скасування, подолання.

17. До засобів заповнення прогалин в законодавстві з метою вирішення конкретної юридичної справи належать:

а) аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування правових норм;

б) законодавча техніка, техніка систематизації законодавства, техніка правозастосовних актів;

в) юридична термінологія, юридичні конструкції, юридичні фікції;

г) використання норм права, виконання норм права, дотримання норм права;

д) колізія норм права, конкуренція норм права.

18. Усунення прогалин у праві відбувається шляхом:

а) формування нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створенні умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави;

б) забезпечення розвитку законодавства країни, його уніфікації та приведення у відповідність до міжнародних стандартів;

в) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів; санкціонування вже існуючих норм;

г) заповнення повного чи часткового пропуску в чинних нормативних актах необхідних юридичних норм шляхом формулювання норм, яких бракує;

д) обліку, упорядкування, об'єднання, доповнення нормативно-правових актів.

19. Засобом усунення прогалин у законодавстві є:

а) аналогія права;

б) правотворча діяльність;

в) інтерпретаційна діяльність;

г) правозастосовна діяльність;

д) аналогія законодавства.

20. Аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування норм права застосовуються у галузі:

а) кримінального законодавства і законодавства про адміністративні правопорушення;

б) цивільного, сімейного, трудового законодавства;

в) кримінального, цивільного, корпоративного законодавства;

г) законодавства про адміністративні правопорушення, трудового, сімейного законодавства;

д) конституційного, кримінального, адміністративного законодавства.

21. Стаття Конституції України, яка унеможливорює інститут аналогії у кримінальному законодавстві та закріплює, що ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення:

а) ст. 78;

б) ст. 4;

в) ст. 36;

г) ст. 90;

д) ст. 58.

22. Інститут аналогії у праві – це:

а) матеріально-правовий інститут, що складається із сукупності кримінально-процесуальних норм, які встановлюють порядок застосування

аналогії закону та аналогії права щодо регулювання суспільних відносин у випадку прогалин у праві;

б) відособлена частина юридичних норм, що забезпечує цілісну самостійну дію на суспільні відносини, які не врегульовані нормами права, але знаходяться у сфері правового регулювання і вимагають правової регламентації;

в) матеріально-правовий інститут, що складається із сукупності процедурних норм, які встановлюють порядок застосування аналогії закону та аналогії права щодо регулювання суспільних відносин у випадку прогалин у праві;

г) правовий спосіб заповнення прогалин у праві, зміст якого полягає у виникненні цивільних прав та обов'язків також із дій фізичних та юридичних осіб, які хоч і не передбачені законом, але внаслідок загальних засад і змісту цивільного законодавства породжують цивільні права та обов'язки;

д) сукупність правових норм, які регулюють певне коло суспільних відносин.

23. Функцією інституту аналогії права є:

а) правова оцінка дій, безпосередньо не врегульованих юридичними нормами, казуальне заповнення пропусків в праві;

б) впорядкування суспільних відносин з метою їх оформлення у галузі права, інститути права;

в) забезпечення розвитку законодавства країни, його уніфікація та приведення у відповідність до міжнародних стандартів;

г) закріплення основоположних прав і свобод людини;

д) моніторинг політико-правових подій в державі та суспільстві.

24. Аналогія права – це:

а) спосіб регулювання суспільних відносин у разі прогалин у національному законодавстві шляхом запозичення норм міжнародного законодавства;

б) використання таких принципів права, як справедливість, гуманізм, рівність перед законом і судом, відповідальність за вину тощо, які закріплені в конституції держави або в законах, у їх загальних положеннях для встановлення істини у справі в суді;

в) засіб заповнення прогалин у законодавстві, який полягає у застосуванні до не врегульованих конкретною нормою правовідносин норми кримінального законодавства, що регламентує подібні відносини;

г) вирішення справи або окремого юридичного питання на основі принципів права, загальних засад і змісту законодавства;

д) застосування до не врегульованих суспільних відносин правової норми, яка регулює подібні суспільні відносини і міститься в приписах (положеннях) законодавчих актів

25. Аналогія закону – це:

а) засіб заповнення прогалин у законодавстві, який полягає у застосуванні до не врегульованих конкретною нормою правовідносин норми кримінального законодавства, що регламентує подібні відносини;

б) вирішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на подібні випадки;

в) застосування до не вирішених в конкретній нормі спірних правовідносин за відсутності норми, що регулює подібні відносини, загальних засад і змісту законодавства;

г) використання таких принципів права, як справедливість, гуманізм, рівність перед законом і судом, відповідальність за вину тощо, які закріплені в конституції держави або в законах, у їх загальних положеннях для встановлення істини у справі в суді;

д) спосіб регулювання суспільних відносин у разі прогалин у національному законодавстві шляхом запозичення норм міжнародного законодавства.

26. Субсидіарне застосування норм права – це:

а) невміння законодавця відобразити в нормативних актах усе різноманіття життєвих ситуацій, які вимагають правового регулювання;

б) технічні помилки законодавця, допущені при розробці законів і у використанні прийомів юридичної техніки;

в) повна або часткова відсутність у чинних нормативно-правових актах необхідних юридичних норм;

г) додаткове застосування кримінального законодавства до відносин, що регулюються іншим інститутом або галуззю права;

д) вирішення справи або окремого юридичного питання за відсутності норми в певній галузі права відбувається за допомогою додаткового використання норм іншої спорідненої галузі права.

27. «Кваліфіковане мовчання законодавця» – це:

а) неправильне уявлення особи про юридичну природу вчиненого діяння, його правову оцінку та наслідки;

б) ситуація, за якою законодавець навмисно залишає питання без правового врегулювання, віддаючи його вирішення на розсуд правозастосовного органу;

в) неясність норми права, яка долається за допомогою методів тлумачення;

г) помилкова оцінка об'єктивно існуючих умов законодавчим органом;

д) протиріччя один одному формально діючих правових актів, що регулюють тотожні суспільні відносини.

28. «Помилка у праві» – це:

а) ситуація, за якою законодавець навмисно залишає питання без правового врегулювання, віддаючи його вирішення на розсуд правозастосовного органу;

б) неясність норми права, яка долається за допомогою методів тлумачення;

в) помилкова оцінка об'єктивно існуючих умов законодавчим органом;

г) неправильне уявлення особи про юридичну природу вчиненого діяння, його правову оцінку та наслідки;

д) протиріччя один одному формально діючих правових актів, що регулюють тотожні суспільні відносини.

29. «Темнота» правових норм – це:

а) неясність норми права, яка долається за допомогою методів тлумачення;

б) помилкова оцінка об'єктивно існуючих умов законодавчим органом;

в) неправильне уявлення особи про юридичну природу вчиненого діяння, його правову оцінку та наслідки;

г) ситуація, за якою законодавець навмисно залишає питання без правового врегулювання, віддаючи його вирішення на розсуд правозастосовного органу;

д) протиріччя один одному формально діючих правових актів, що регулюють тотожні суспільні відносини.

30. Термін «прогалина в праві» та «дефект права» співвідносяться наступним чином:

а) є тотожними поняттями;

б) термін «помилка в праві» ширша за змістом ніж «дефект права»;

в) терміни «прогалина в праві» та «дефект права» є це самостійними поняття, що не перебувають у зв'язку між собою;

г) у вузькому значенні поняття «прогалина у праві» тотожне поняттю «дефект права» у широкому значенні;

д) в широкому значенні поняття «дефект права» є більш об'ємним, ніж «прогалина в праві», оскільки «прогалина у праві» є одним з видів правових дефектів.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції

України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. — 2014. — № 19. — Ст. 583).

- ❖ Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 року // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 10-11. — Ст. 73.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року // Офіційний вісник України. — 2006. — № 12. — Ст. 792.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року // Офіційний вісник України. — 2014. — № 20. — Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
- ❖ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : Закон України від 15 липня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 38. — Ст. 249.
- ❖ Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 33. — Ст. 175.
- ❖ Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 40. — Ст. 290.
- ❖ Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 3. — Ст. 17.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41-42, № 43, № 44-45. — Ст. 529.

Спеціалізована література:

1. Абрамович Р. Принцип незворотності дії закону в часі у судовій практиці судів загальної юрисдикції / Р. Абрамович // Публічне право. — 2012. — № 3 (7). — С. 375-382.
2. Антошкіна В. К. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України: проблеми теорії та практики : навч. посібник / В. К. Антошкіна, О. А. Мурзіна ; заг. ред. С. В. Петков. — Донецьк : Юго-Восток, 2009. — 252 с.
3. Білас Ю. Ю. Вітчизняне правозастосування: методологія дослідження / Ю. Ю. Білас // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ України. — 2010. — № 2. — С. 83-90.

4. Волк И. В. Право, время и пространство: теоретический аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Волк Ирина Владимировна. — М., 2004. — 198 с.
5. Єзеров А. Конфліктологічна експертиза актів конституційного законодавства / А. Єзаров // Право України. — 2013. — № 1-2. — С. 275-283.
6. Зуй В. Проблемні питання щодо оскарження нормативно-правових актів / В. Зуй // Вісник Запорізького національного університету. — 2009. — № 1. — С. 105-109.
7. Калашник О. М. Прогалини в праві: юридична природа, їх ознаки та види / О. М. Калашник // Юрист України. — 2013. — №1(22). — С. 36-42.
8. Клім С. Класифікаційна характеристика прогалин у цивільному праві України / С. Клім // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2012. — №4. — С. 106-111.
9. Коваленко Т. Види прогалин у земельному праві України / Т. Коваленко // Юридичні науки. — 2011. — №87. — С. 25-29.
10. Коголовский И. Р. Презумпции в частном праве : монографія / И. Р. Коголовский. — Абакан : Бригантина, 2011. — 108 с.
11. Колотова О. Відмежування прогалин у праві від суміжних правових явищ / О. Колотова // Часопис Київського університету права. — 2009. — №3. — С. 55-59.
12. Кондратьев Р. Моральний імператив у правозастосуванні / Р. Кондратьев // Право України. — 2010. — № 5. — С. 85-89.
13. Кондратьев Р. Локальні норми і прогалини в праві / Р. Кондратьев // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. — 2013. — №5. — С. 17-21.
14. Кройтор В. Шляхи усунення та подолання прогалин у законодавстві / В. Кройт, Ю. Матат // Право і безпека. — 2010. — №2. — С. 183-184.
15. Кузьмін Р. Ефективність правозастосування та підхід до її забезпечення (теоретичні аспекти) / Р. Кузьмін, О. Юлдашев // Вісник Академії прокуратури України. — 2007. — № 3. — С. 11-17.
16. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навчальний посібник / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк; за заг. ред. Б. В. Малишев. — К. : РЕФЕРАТ. — 2010. — 260 с.
17. Марина И. Н. Средства повышения эффективности применения норм права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Марина Ирина Николаевна. — М., 2009. — 163 с.
18. Матат Ю. До питання застосування правоположень з метою подолання прогалин у законодавстві / Ю. Матат // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 87-91.
19. Матат Ю. Поняття та юридична природа прогалин у законодавстві / Ю. Матат // Актуальні проблеми права: теорія і практика. — 2012. — №25. — С. 393-400.

20. Матат Ю. І. Застосування норм права в субсидіарному порядку: основні вимоги та передумови / Ю. І. Матат // Актуальні проблеми права: теорія і практика. — 2013. — №26. — С. 378-384.
21. Мелех Л. В. Законність і нетипові ситуації правозастосовного процесу / Л. В. Мелех // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2009. — № 3. — С. 23-33.
22. Мірошниченко А. М. Чи потрібний Закон України «Про нормативно-правові акти?» / А. М. Мірошниченко, Ю. Ю. Попов // Форум права. — 2009. — № 1. — С. 362-372.
23. Некрасова О. Проблеми субсидіарного застосування цивільного законодавства до регулювання сімейних відносин / О. Некрасова // Ученые записки національного університета ім. В. І. Вернадського. — 2008. — №2. — С. 146-150.
24. Николина К. В. Особливості процедурних засад правозастосовної діяльності / К. В. Николина // Часопис Київського університету права. — 2011. — № 2. — С. 67-72.
25. Осауленко О. І. Термінологія правозастосовних актів / О. І. Осауленко // Право України. — 2006. — №4. — С. 92-94.
26. Пасічник К. Прогалини та колізії права, що застосовується при розгляді корпоративних спорів / К. Пасічник. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://intkonf.org/pasichnik-km-progalini-ta-koliziyi-prava-scho-zastosovuyutsya-pri-rozglyadi-korporativnih-sporiv/>.
27. Погребняк С. Вплив судової практики на юридичні акти в романо-германській правовій сім'ї / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. — 2003. — № 4. — С. 92-99.
28. Погрібний С. Аналогія закону та аналогія права як засоби регулювання договірних цивільних відносин / С. Погрібний // Погляд науковця. — 2010. — №5. — С. 14-21.
29. Подорожна Т. С. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції : монографія / Т. С. Подорожна. — Л. : ПАІС, 2009. — 195 с.
30. Пригоцький В. Щодо прогалин права як детермінант виникнення адміністративно – господарського спору, їх виявлення та подолання / В. Пригоцький // Адміністративне право. — 2009. — №11. — С. 137-140.
31. Протасов В. Н. Теория юридической процедуры : учебное пособие / В. Н. Протасов. — М. : РПА Минюста России, 2013. — 94 с.
32. Пытикова Т. А. Приказ: правоприменительный или нормативный акт? / Т. А. Пытикова, С. В. Бошно // Юрист. — 2005. — № 10. — С. 10-13.
33. Соколов В. М. Деякі аспекти використання аналогії права в адміністративному судочинстві / В. М. Соколов // Правовий вісник Української академії банківської справи. — 2012. — №1(6). — С. 46-50.
34. Старостюк А. В. Застосування норм права : навч. посібник / А. В. Старостюк. — Ірпінь : [б.в.], 2007. — 137 с.

35. Фидаров В. В. Пределы допустимости применения института аналогии права и аналогии закона в правовой системе России : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Фидаров Владимир Валерьевич. — Тамбов, 2009. — 228 с.
36. Чижик Г. Переваги та недоліки судового правотворення, або чому я проти легітимації судового прецеденту в Україні / Г. Чижик // Юридичний журнал. — 2012. — № 6 (120). — С. 61-64.
37. Шмарьова Т. Дискусійні аспекти правозастосування в контексті конвенційних стандартів / Т. Шмарьова // Юридичний журнал. — 2009. — № 10. — С. 32-41.

ТЕМА 8. ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА

Юридична техніка: поняття, сутність та загальна характеристика. Юридична техніка у правотворчості та правозастосуванні.

Предмет, метод та структура юридичної техніки. Прийоми та правила юридичної техніки: юридична термінологія, юридичні конструкції, форма нормативного акта.

Система юридичної техніки. Види юридичної техніки та їх загальна характеристика. Законодавча техніка, нормотворча техніка, техніка правозастосовних актів: основні положення.

Загальна характеристика прийомів та правил юридичної техніки. Способи (прийоми) викладу норм права: 1) за ступенем абстрактності викладу: абстрактний, казуїстичний; 2) за ступенем повноти викладу: прямий, бланкетний; 3) за формою пропозиції: у вигляді нормативної пропозиції або оповідальної пропозиції.

Ключові поняття:

юридична техніка, предмет юридичної техніки, метод юридичної техніки, система юридичної техніки, суто практичний підхід до розуміння юридичної техніки, юридично-технічні способи, вимоги законодавчої техніки, пізнавально-логічні вимоги законодавчої техніки, нормативно-структурні вимоги законодавчої техніки, засоби юридичної техніки, техніко-юридичні прийоми, спеціальні правові засоби, юридична термінологія, юридичні конструкції, прийоми і правила викладу змісту нормативно-правового акта, юридичний стиль мовлення, абстрактний стиль, казуїстичний стиль, правотворча помилка, юридичний вид правотворчих посилок, логічний вид правотворчих помилок, граматичний вид правотворчих помилок, юридична фікція, прямий (повний) прийом, відсильний прийом, бланкетний прийом, техніка систематизації законодавства, техніка правозастосовних актів, термінологічна уніфікація, спеціально-юридичні терміни.

1. Система засобів, правил і прийомів підготовки компетентними органами юридичних актів – це:

- а) юридична техніка;*
- б) правовий припис;*
- в) правове регулювання;*
- г) правова термінологія;*
- д) аналіз правоохоронної діяльності.*

2. Всі наявні підходи щодо визначення поняття та статусу юридичної техніки у структурі юриспруденції можна об'єднати в такі великі групи:

- а) суто практичний, суто науковий, науково-практичний (методологічний);*

- б) суто стилістичний, суто практичний, суто науковий;
- в) суто логічний, суто послідовний, суто методологічний;
- г) суто науково-практичний, суто логічний;
- д) суто законодавчий, суто законотворчий.

3. Підхід, який розглядає юридичну техніку виключно як практичну діяльність, спрямовану на вироблення тексту нормативно-правового акта:

- а) суто практичний;
- б) логічний;
- в) законодавчий;
- г) науковий;
- д) послідовний.

4. Підхід, за яким юридичну техніку не можна зводити ні до виключно практичної діяльності з оформлення проектів правових актів, ні до суто теоретичної проблематики:

- а) логічний;
- б) науковий;
- в) науково-практичний;
- г) законотворчий;
- д) практичний.

5. Найзагальнішими прийомами і правилами юридичної техніки є:

- а) стриманість та логічність;
- б) мінімалізм у редагуванні правових норм;
- в) максималізм у створенні правових норм;
- г) використання тлумачного юридичного словника;
- д) юридична термінологія, юридичні конструкції, форма нормативного акта, прийоми і правила викладу його змісту.

6. Матеріальні об'єкти, які використовуються юристом у процесі проведення юридичної роботи мають назву:

- а) засоби юридичної техніки;
- б) прийоми юридичної техніки;
- в) способи юридичної техніки;
- г) методи юридичної техніки;
- д) зміст юридичної техніки.

7. Тексти нормативно-правових актів утворюються за допомогою юридично-технічних:

- а) засобів;
- б) форм;
- в) принципів;
- г) методів;

д) прийомів.

8. Конкретні шляхи досягнення намічених цілей і результатів за допомогою певних засобів та за наявності відповідних умов і передумов юридичної практики – це:

- а) юридично-технічні способи;
- б) юридично-технічні методи;
- в) юридично-технічні інструменти.
- г) юридично-технічні засоби;
- д) юридично-технічні конструкції.

9. Система правил підготовки досконалих за формою, структурою і змістом нормативних правових актів та їх проектів – це:

- а) нормотворча техніка;
- б) нормореалізаційна техніка;
- в) правозастосовна техніка;
- г) правореалізаційна техніка;
- д) правотлумачна техніка.

10. Сприяє всебічному висвітленню змісту норм права, допомагає уникнути прогалин у знанні змісту правової норми, а також юридично грамотно, раціонально розв'язати конкретну задачу – це:

- а) юридична конструкція;
- б) юридична техніка;
- в) юридична термінологія;
- г) юридична мова;
- д) юридична композиція.

11. Підвести до викладу сутності справи, яка розглядається, а потім і рішення конкретного органа, це головне призначення:

- а) мотивувальної частини;
- б) констатуючої частини
- в) основної частини;
- г) резолютивної частини;
- д) вступної частини.

12. Частина акта, яка вказуючи на обставини, що встановлені в процесі розслідування (перевірки), містить мотиви, за якими приймаються чи відкидаються відповідні докази, а також висновки, якими обґрунтовується вибір юридичних норм і сутність прийнятого рішення – це:

- а) описова;
- б) мотивувальна;
- в) констатуюча;
- г) основна;

д) вступна.

13. Як правило, загальний кількісний склад композиції правозастосовних актів складається зі:

- а) вступної, констатуючої, резолютивної та мотивувальної частини;
- б) вступної, описової та завершувальної частини;
- в) вступної, основної та констатуючої частини;
- г) констатуючої, резолютивної та мотивувальної частини;
- д) вступної, констатуючої та резолютивної частини.

14. Система юридичних термінів, тобто словесних позначень понять, що використовуються при викладі змісту закону, іншого нормативного акта – це:

- а) юридична термінологія;
- б) юридична лексика;
- в) правові визначення;
- г) законні та підзаконні акти;
- д) понятійно-категоріальний апарат.

15. Однозначність, стабільність і доступність термінів, визначеність і чіткість у викладі нормативно-правового матеріалу, які виключають різне розуміння думки законодавця – це:

- а) термінологічна уніфікація;
- б) логічність понять;
- в) термінологічний апарат;
- г) понятійний апарат;
- д) юридичний словник.

16. Стійкі побудови нормативного матеріалу за особливими типами зв'язків його елементів, їх типовими схемами, моделями, в які втілюється «юридичний матеріал» мають назву:

- а) нормативно-правовий акт;
- б) юридична техніка;
- в) юридичні конструкції;
- г) правозастосовні конструкції;
- д) юридична термінологія.

17. Визначте тип юридичної конструкції за наведеним прикладом: Громадянин К. перебігаючи вулицю, був збитий автомобілем і зазнав важкої травми. Внаслідок одержаної травми громадянин К. отримує від органів соціального забезпечення допомогу по тимчасовій непрацездатності (за наявності умов, передбачених законодавством про соціальне забезпечення) без власних зустрічних дій.

- а) цивільне страхування;

- б) кримінальна відповідальність;
- в) адміністративна відповідальність;
- г) господарські відносини;
- д) соціальне забезпечення.

18. Вагоме значення в юридичній техніці, крім важливості правильного застосування юридичної термінології і юридичних конструкцій має:

- а) принцип гласності;
- б) принцип змагальності;
- в) принцип рівності;
- г) форма процесуальних правовідносин;
- д) форма нормативно-правового акта.

19. Прийоми і правила викладу юридичних норм у тексті нормативно-правового акта не стосуються:

- а) формулювання заголовних назв статей і частин тексту;
- б) правового прецеденту;
- в) юридичного стилю;
- г) правової літератури;
- д) юридичної мови.

20. Основними способами викладу юридичних норм у тексті закону є:

- а) усний та письмовий;
- б) вузький та загальний;
- в) абстрактний та казуїстичний;
- г) вербальний та невербальний;
- д) імперативний та диспозитивний.

21. До видів правотворчих помилок не відноситься:

- а) логічна помилка;
- б) правотворча помилка;
- в) інтуїтивна помилка;
- г) пунктуаційна помилка;
- д) граматична помилка.

22. Розрізняють такі види термінів у текстах законів, як:

- а) загальні та спеціальні;
- б) юридичні, загальні та спеціальні;
- в) загальноповивані та спеціально-юридичні;
- г) загальноповивані та спеціально-технічні;
- д) загальноповивані, спеціально-юридичні та спеціально-технічні.

23. Загальноповиваність терміну у тексті закону означає:

- а) уживання терміну, вигаданого законодавцем для даного закону;

- б) простота та адекватність терміна змісту норм права;
- в) усталеність термінології;
- г) уживання термінів відомих, а не вигаданих законодавцем для даного закону;
- д) зміна з прийняттям кожного нового закону.

24. *Терміни, що мають значення у галузі спеціальних знань-техніки, медицини, економіки, соціології, біології – це:*

- а) загальні терміни;
- б) гуманітарні терміни;
- в) спеціально-юридичні терміни;
- г) спеціально-технічні терміни;
- д) загальноновживані терміни.

25. *Термінами, що мають особливе юридичне значення, які виражають своєрідність того чи іншого правового поняття, наприклад, «застава», «переведення боргу», «колективний договір» є:*

- а) спеціально-юридичні;
- б) спеціалізовані;
- в) особливі;
- г) загально-юридичні;
- д) спеціально-технічні.

26. *Елементом юридичної техніки, який використовується щодо юридичної термінології, стилю викладу змісту правових актів є:*

- а) юридичний;
- б) термінологічний;
- в) мовний;
- г) логічний;
- д) технічний.

27. *Спосіб, що використовується, наприклад, при з'ясуванні волі населення, різних соціальних груп, яка має бути втілена у закони та інші нормативно-правові акти, або ж при визначенні доцільності, своєчасності, ефективності називається:*

- а) мовний;
- б) соціологічно-дослідний;
- в) соціологічний;
- г) психологічний;
- д) логічний.

28. *Не є ознакою термінологічної уніфікації:*

- а) неоднозначність;
- б) доступність;

- в) визначеність;
- г) стабільність;
- д) однозначність.

29. Видом юридичних помилок, для якого є характерним прийняття декларативних норм, тобто норм, не забезпечених матеріальними ресурсами і необхідними юридичними засобами; наявність колізійних норм, тобто норм, що суперечать одна одній; відсилання до неіснуючих нормативно-правових актів або неповне закріплення життєвих обставин, що мають істотне значення для застосування норм права; прогалини та ін. є:

- а) наукові;
- б) побутові;
- в) методологічні;
- г) власне юридичні;
- д) логічні.

30. Видом юридичних помилок, при якому наявні ненормативні словосполучення, громіздкі конструкції, що ускладнюють розуміння змісту статті нормативного акта та ін. є:

- а) граматичні;
- б) логічні;
- в) власне юридичні;
- г) методологічні;
- д) побутові.

31. Юридична техніка в правозастосовній діяльності не містить:

- а) методики роботи над текстами правозастосовних актів;
- б) вибір найдоцільнішої структури правозастосовного акта;
- в) прийняття декларативних норм, тобто норм, не забезпечених матеріальними ресурсами і необхідними юридичними засобами;
- г) прийоми найдосконалішого викладу думки правозастосувача (суду, адміністрації та ін.) у судовому рішенні та інших актах;
- д) вибір найдоцільнішої структури термінології і мови та ін.

32. Способом викладення правових приписів, при якому всі обставини перераховуються і викладаються детально є:

- а) абстрактний;
- б) казуїстичний;
- в) відносний;
- г) юридичний;
- д) технічний.

33. Законодавча техніка не розглядається як:

- а) методологія законотворчості;

- б) самостійна галузь права;
- в) навчальна дисципліна;
- г) система знань про цей процес;
- д) система юридичних норм, які регламентують процес створення нормативно-правових актів.

34. Нормативно-структурними вимогами до законодавчої техніки є:

- а) використання послідовних елементів законодавчої техніки, якими є засоби, прийоми, правила;
- б) визначення предмету законодавчого регулювання;
- в) підготовка концепції закону;
- г) додержання правил формальної логіки;
- д) вибір та аналіз процесів, явищ та відносин, які можуть бути суб'єктом законодавчого впливу.

35. Прийоми законодавчої техніки за ступенем узагальнення конкретних показників поділяються на:

- а) відсильний та бланкетний;
- б) повний та неповний;
- в) абстрактний та класифікаційний;
- г) казуїстичний та абстрактний;
- д) повний, бланкетний та відсильний.

36. Прийоми законодавчої техніки за повнотою викладення елементів правової норми поділяються на:

- а) відсильний та бланкетний;
- б) повний та неповний;
- в) абстрактний та класифікаційний;
- г) казуїстичний та абстрактний;
- д) повний, бланкетний та відсильний.

37. До помилок при складанні законодавчого тексту, які належать до пізнавально-логічної сфери, відноситься:

- а) відсутність змістовного зв'язку із законами, які лише передбачається створити;
- б) невиважений обсяг правового регулювання, вміщений до однієї статті закону;
- в) порушення норм і принципів права;
- г) занадто формалізована структура норм права, їх штучна складність;
- д) неправильне написання слів.

38. До помилок при складанні законодавчого тексту, які належать до нормативно-структурної сфери, відноситься:

- а) поєднання логічно несумісних слів;

- б) вживання слів, властивих одному стилю у тексті іншого;
- в) невідповідність назви закону та його структурних елементів змісту;
- г) порушення сполучуваності слів;
- д) хибне визначення законодавчих дефініцій.

39. *Порушення принципів законодавчої техніки – це помилка, яка виникає у:*

- а) нормативно-структурній сфері;
- б) логічній сфері;
- в) пізнавальній сфері;
- г) загальноправовій сфері;
- д) лінгвістичній сфері.

40. *До об'єктивних причин виникнення помилок при складанні законодавчого тексту належить:*

- а) інтенсивний розвиток і оновлення законодавства України;
- б) відсутність належної скоординованості дій суб'єктів законотворчості;
- в) недостатній рівень правової культури і правосвідомості суспільства в цілому та професіоналізму законотворця зокрема;
- г) неналежний рівень експертизи законопроектів;
- д) практична відсутність відповідальності суб'єктів законотворчості.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. — 2014. — № 19. — Ст. 583).
- ❖ Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 року // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 10-11. — Ст. 73.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року // Офіційний вісник України. — 2006. — № 12. — Ст. 792.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року // Офіційний вісник України. — 2014. — № 20. — Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.

- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
- ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 49. — Ст. 299.
- ❖ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : Закон України від 15 липня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 38. — Ст. 249.
- ❖ Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 33. — Ст. 175.
- ❖ Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 40. — Ст. 290.
- ❖ Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 3. — Ст. 17.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41-42, № 43, № 44-45. — Ст. 529.

Спеціалізована література:

1. Александров А. С. Юридическая техника – судебная лингвистика – грамматика права / А. С. Александров // Уголовное судопроизводство. — 2007. — № 2. — С. 32-35.
2. Биля І. О. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Биля Ірина Олександрівна. — Х., 2003. — 201 с.
3. Болдырев С. Н. Юридическая техника в гражданско-процессуальном праве / С. Н. Болдырев // Актуальные проблемы современной науки. — 2010. — № 3. — С. 68-72.
4. Вишновецька С. В. Юридична техніка як складова методології науки трудового права / С. В. Вишновецька // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — Вип. 57. — С. 144-151.
5. Гетьман Є. А. Кодифікаційна техніка як різновид нормотворчої техніки / Є. А. Гетьман // Державне будівництво та місцеве самоврядування. — 2009. — № 17. — С. 130-142.
6. Давыдова М. Л. Теоретические и методологические проблемы понятия и состава юридической техники : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Давыдова Марина Леонидовна. — Волгоград, 2010. — 408 с.

7. Дзейко Ж. О. Законодавча техніка в Україні: історико-теоретичне дослідження : монографія / Ж. О. Дзейко. — К. : Київський університет, 2007. — 360 с.
8. Дзюбенко О. Л. Юридична техніка відомчої нормотворчості в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Дзюбенко Олена Леонідівна. — К., 2010. — 265 с.
9. Илясов А. Н. Правоприменительная техника и правоприменительная технология: теоретико-правовой анализ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Илясов Андрей Николаевич. — Саратов, 2008. — 175 с.
10. Каратеев П. Ю. Законодательная техника: некоторые теоретические вопросы / П. Ю. Каратеев // Правоведение. — 2004. — № 6. — С. 137-144.
11. Кашанина Т. В. Юридическая техника: учебник / Т. В. Кашанина. — М. : Эксмо, 2007. — 512 с.
12. Коваль А. А. Причини і наслідки недотримання вимог юридичної техніки формування кримінально-процесуальних норм / А. А. Коваль // Право і безпека. — 2010. — № 5 (37). — С. 179-185.
13. Косович В. М. Оціночні поняття як засіб юридичної техніки : [монографія] / В. М. Косович. — Л. : Тріада-плюс, 2010. — 211 с.
14. Костовська К. М. Юридична техніка актів правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Костовська Катерина Миколаївна. — Л., 2011. — 204 с.
15. Костовська К. М. Юридична техніка та її співвідношення з правозастосовними помилками в діяльності / К. М. Костовська // Митна справа. — 2012. — № 2. — С. 341-356.
16. Костовська К. Особливості юридичної техніки неписаних (усних) актів правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ / К. Костовська // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 6. — С. 3-6.
17. Костовська К. Особливості юридичної техніки письмових актів правозастосування в діяльності ОВС / К. Костовська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — № 4. — С. 25-31.
18. Костовська К. М. Юридична техніка та її співвідношення з правозастосовними помилками в діяльності ОВС / К. М. Костовська // Митна справа. — 2012. — №2(80). — С. 339-343.
19. Кутиркін А. А. Поняття й складові частини законотворчої техніки в Україні та країнах європейського союзу / А. А. Кутиркін // Вісник Донецького університету економіки та права. — 2009. — № 1. — С. 196-200.
20. Легка О. В. Юридична техніка законодавчих та правозастосовних актів / О. В. Легка // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2012. — № 1. — С. 101-107.
21. Максимова Е. В. Юридическая техника как средство повышения эффективности нормативных правовых актов федеральных органов

- исполнительной власти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Максимова Екатерина Владимировна. — Уфа, 2009. — 202 с.
22. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика): навчальний посібник / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк ; за заг. ред. Б. В. Малишева. — К. : РЕФЕРАТ, 2010. — 260 с.
  23. Манько Д. В. Юридична техніка й технології : навч.-метод. посіб. / Д. В. Манько. — Херсон : Олді-плюс, 2013. — 202 с.
  24. Манько Д. Г. Щодо визначення поняття юридичної техніки та технології / Д. Г. Манько // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 50. — С. 100-104.
  25. Манько Д. Г. Юридична техніка й технології : навч.-метод. посіб. / Д. Г. Манько. — Херсон : Олді-плюс, 2013. — 202 с.
  26. Миняшева Г. И. Юридическая технология подготовки правоприменительных актов : монография / Г. И. Миняшева. — Уфа : Уфимский юридический ин-т МВД РФ, 2012. — 115 с.
  27. Миронов А. Н. Юридическая техника нормативно правовых актов / А. Н. Миронов // Вестник Владимирского юридического института. — 2009. — № 3. — С. 101-104.
  28. Мурсалимов К. Р. Правоприменительные ошибки. Проблемы теории: учеб. пособие / К. Р. Мурсалимов. — Уфа : Уфимский юридический ин-т МВД РФ, 2001. — 142 с.
  29. Онищук І. І. Вплив техніки юридичного письма на якість юридичних конструкцій та конструювання / І. І. Онищук // Митна справа. — 2011. — № 5 (77), ч. 2. — С. 95-100.
  30. Онищук І. І. Законодавчий стиль як засіб техніки юридичного письма та його вплив на технологію комунікації / І. І. Онищук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2011. — № 4. — С. 44-53.
  31. Онищук І. Проблеми вдосконалення нормативно-правового регулювання вимог до юридичної техніки / І. Онищук // Юридична Україна. — 2011. — № 6. — С. 22-27.
  32. Подорожна Т. С. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції : монографія / Т. С. Подорожна. — Л. : ПАІС, 2009. — 195 с.
  33. Поліщук Г. Б. Місце та значення юридичної техніки в процесі кодифікації законодавства / Г. Б. Поліщук // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 4. — С. 70-73.
  34. Поліщук Г. Б. Феноменологічні основи юридичної техніки кодифікаційних актів / Г. Б. Поліщук // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 2. — С. 98-101.
  35. Преподобный К. А. Техника изменения юридических актов : общеправовой аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Преподобный Кирилл Александрович. — Нижний Новгород, 2011. — 230 с.

36. Пригара Л. І. Юридична техніка актів правозастосування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Пригара Леся Іванівна. — К., 2008. — 200 с.
37. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика : монографія / відп. ред. В. Ф. Погорілко. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України : А.С.К., 2003. — 652 с.
38. Радаева С. В. Юридическая техника как условие повышения эффективности правосудия : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / Радаева Светлана Владимировна. — Саратов, 2011. — 27 с.
39. Рубайло Э. А. Юридическая техника локальных актов: понятие и виды : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / Э. А. Рубайло. — М., 2013. — 24 с.
40. Руденко І. В. Законодавча техніка як елемент ефективної законотворчості / І. В. Руденко // Митна справа. — 2013. — № 1 (85), ч. 2, кн. 1. — С. 459-466.
41. Савченко Л. В. Юридическая техника в правотворчестве субъекта Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Савченко Лариса Васильевна. — М., 2004. — 175 с.
42. Скуратов И. В. Юридическая техника / И. В. Скуратов // Труды Оренбургского института (филиала) Московской государственной юридической академии. — 2007. — № 8. — С. 118-131.
43. Соловьев О. Г. Юридическая техника в правотворческой и правоприменительной деятельности: понятие и виды / О. Г. Соловьев // Юридический мир. — 2009. — № 1. — С. 68-72.
44. Старостюк А. В. Застосування норм права : навч. посібник / А. В. Старостюк. — Ірпінь : [б.в.], 2007. — 137 с.
45. Тенетко А. А. Юридическая техника правоприменительных актов : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Тенетко Алексей Алексеевич. — Екатеринбург, 1999. — 200 с.
46. Тихомиров Ю. А. Правоприменение: теория и практика : монография / Н. Т. Вишневская [и др.] ; отв. ред. Ю. А. Тихомиров. — М. : Формула права, 2008. — 431 с.
47. Токарська А. С. До питання про культуру розуміння юридичного тексту / А. С. Токарська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2011. — № 1. — С. 139-146.
48. Ул'яновська О. В. Науковий підхід у доктрині права щодо розмежування правової фікції та правового символу / О. В. Ульяновська // Вісник Академії адвокатури України. — 2011. — № 2 (22). — С. 23-27.
49. Чернова Е. С. Институт экспертизы как средство совершенствования юридической техники в правотворчестве ЦИК РФ: теоретический и

- историко-правовой анализ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Чернова Екатерина Сергеевна. — Краснодар, 2011. — 180 с.
50. Чигидин Б. В. К вопросу о понятии юридической техники / Б. В. Чигидин // Представительная власть – XXI век: законодательство, комментарии, проблемы. — 2002. — № 5-6. — С. 34-39.
  51. Чигидин Б. В. Юридическая техника российского законодательства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01, 12.00.02 / Б. В. Чигидин. — М., 2002. — 189 с.
  52. Чухвичев Д. В. Законодательная техника / Д. В. Чухвичев. — М. : ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2006. — 239 с.
  53. Шаган О. В. Загальна характеристика видів юридичної техніки / О. В. Шаган // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — № 3. — С. 72-79
  54. Шутак І. Д. Юридична техніка : навч. посіб. / І. Д. Шутак, І. І. Онищук. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2013. — 495 с.
  55. Шутак І. Юридична техніка конструювання норми права / І. Шутак, І. Онищук // Вісник національної академії прокуратури України. — 2013. — № 2. — С. 39-44
  56. Шутак І. Юридична техніка міжнародного права (загальнотеоретичний аспект) / І. Шутак // Вісник національної академії прокуратури України. — 2011. — № 2. — С. 87-92.

ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Тема 1. Правозастосування – особлива форма реалізації норм права

1) а; 2) а; 3) г; 4) д; 5) б; 6) а; 7) в; 8) а; 9) б; 10) в; 11) а; 12) г; 13) а; 14) б; 15) б; 16) г; 17) а; 18) а; 19) г; 20) в; 21) а; 22) б; 23) б; 24) а; 25) в; 26) а; 27) б; 28) г; 29) а; 30) б.

Тема 2. Стадії правозастосовного процесу

1) д; 2) г; 3) а; 4) а; 5) а; 6) г; 7) д; 8) б; 9) д; 10) в; 11) б; 12) а; 13) в; 14) д; 15) а; 16) а; 17) д; 18) а; 19) д; 20) в; 21) а; 22) а; 23) в; 24) в; 25) б; 26) д; 27) в; 28) а; 29) д; 30) б.

Тема 3. Акти застосування норм права

1) а; 2) а; 3) б; 4) в; 5) д; 6) д; 7) г; 8) б; 9) б; 10) а; 11) б; 12) в; 13) г; 14) в; 15) в; 16) б; 17) г; 18) а; 19) б; 20) д; 21) б; 22) а; 23) г; 24) а; 25) а; 26) г; 27) б; 28) а; 29) б; 30) д.

Тема 4. Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб

1) б; 2) г; 3) б; 4) д; 5) а; 6) в; 7) б; 8) а; 9) д; 10) б; 11) а; 12) а; 13) а; 14) д; 15) а; 16) б; 17) а; 18) а; 19) г; 20) г; 21) г; 22) б; 23) а; 24) б; 25) а; 26) в; 27) а; 28) г; 29) а; 30) а.

Тема 5. Тлумачення норм права

1) а; 2) в; 3) б; 4) б; 5) а; 6) б; 7) а; 8) б; 9) а; 10) а; 11) а; 12) а; 13) в; 14) а; 15) а; 16) г; 17) в; 18) д; 19) а; 20) б; 21) в; 22) в; 23) г; 24) г; 25) г; 26) а; 27) а; 28) д; 29) в; 30) б; 31) а; 32) а; 33) а; 34) а; 35) б; 36) б; 37) а; 38) а; 39) г; 40) г; 41) а; 42) а; 43) г; 44) б; 45) г; 46) д; 47) б; 48) а; 49) д; 50) д.

Тема 6. Колізії норм права

1) в; 2) в; 3) д; 4) г; 5) а; 6) г; 7) д; 8) в; 9) б; 10) б; 11) а; 12) б; 13) в; 14) а; 15) б; 16) а; 17) а; 18) в; 19) а; 20) д; 21) д; 22) д; 23) б; 24) в; 25) г; 26) д; 27) а; 28) в; 29) а; 30) а; 31) а; 32) а; 33) а; 34) д; 35) б; 36) а; 37) д; 38) а; 39) а; 40) б.

Тема 7. Прогалини в законодавстві

1) а; 2) в; 3) д; 4) г; 5) б; 6) б; 7) а; 8) б; 9) в; 10) д; 11) а; 12) г; 13) а;
14) в; 15) д; 16) в; 17) а; 18) г; 19) б; 20) б; 21) д; 22) в; 23) а; 24) г; 25) б;
26) д; 27) б; 28) в 29) а; 30) д.

Тема 8. Юридична техніка

1) а; 2) а; 3) а; 4) в; 5) д; 6) а; 7) а; 8) а; 9) а; 10) а; 11) д; 12) б; 13) а;
14) а; 15) а; 16) в; 17) д; 18) д; 19) б; 20) в; 21) в; 22) д; 23) г; 24) г; 25) а;
26) в; 27) б; 28) а 29) г; 30) а; 31) в; 32) б; 33) б; 34) а; 35) г; 36) д; 37) а;
38) в; 39) г; 40) а.

Навчальне видання

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ
В ТЕСТОВИХ ЗАВДАННЯХ**

Навчальний посібник

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Наливайко Л.Р.

Підп. до друку 28.02.2014 р. Формат 60x84/16. Друк – RISO.
Гарнітура – Times. Умов.-друк. арк. 22,00. Обл.-вид. арк. 22,25. Тираж – 120 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи та ДДУВС
49005, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59

Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013